

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 12 juni.

Kl 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! I anledning av herr Spångbergs fråga angående inkallade värnpliktigas rätt till fria hemresor får jag meddela följande: *Svar på fråga.*

Vid tjänstledighet på grund av enskild angelägenhet av vikt — den tjänstledighetsform som med frågan närmast åsyftas — äger all militär personal jämlikt krigsavlöningsreglementet erhålla ersättning för färd från tjänstgöringsorten till annan ort inom riket, som vederbörande chef med hänsyn till ändamålet med ledigheten bestämmer, ävensom för återresa.

Med avseende å tillämpningen av denna bestämmelse har Kungl. Maj:t genom kungörelsen nr 51/1940 föreskrivit följande inskränkningar: 1) Ersättning utgår endast vid färd med järnväg, fartyg eller omnibus. 2) För omnibusfärd utgår ersättning endast om sammanlagda färdsträckan överstiger 20 kilometer. 3) Ersättning utgår icke för sovplats, ej heller för dyrare plats än III klass på järnväg eller salongsplats på båt. 4) Ersättning för inkvarteringskostnad under resan utgår endast om restiden uppgår till minst 24 timmar, ersättning för förplägnadskostnad endast om restiden uppgår till minst 8 timmar.

De nämnda bestämmelserna — vilka äro gemensamma för militärer av alla grader — synas vara i stort sett väl avpassade för tillämpningen av krigsavlöningsreglementets reseersättningsbestämmelser under nuvarande förhållanden. Några ändringar i dessa bestämmelser har jag därför icke anledning att för närvarande ifrågasätta. Emellertid har jag på förekommen anledning funnit mig böra gå i författning om att erinra vederbörande truppförbandschefer, att reseersättning vid tjänstledighet skall utgå i samtliga fall, där tjänstledigheten föranledes av enskild angelägenhet av vikt, dock med iakttagande av i nyssnämnda kungörelse stadgade inskränkningar.

Vidare yttrade

Herr Spångberg: Herr talman! Jag ber att få tacka för att herr försvarsministern har givit mig ett svar på den framställda frågan, och jag tackar även för svarets innehåll. Jag vill uttala den förhoppningen, att sedan försvarsministern har givit detta svar och givit denna tolkning av bestämmelsen i fråga, det blir en ändring i de förhållanden som ha rått på detta område. Ty här har det ofta förekommit, att värnpliktiga ha erhållit permission för att ordna viktiga angelägenheter i hemorten men icke samtidigt erhållit fri resa. Nu hoppas jag, att denna bestämmelse om att reseersättning skall utgå, då ledighet beviljas för egna angelägenheter av vikt, kommer att tillämpas, och om detta blir fallet, så kommer det att hälsas med mycket stor tillfredsställelse bland de värnpliktiga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 39.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 30 och 31, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1 samt första lagutskottets utlåtande nr 58.

§ 3.

*Ugifterna
under rikssta-
tens fjärde
huvudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

*Försvarsde-
partementet:
avlöningar.*

Efter föredragning av *punkten 1*, angående försvarsdepartementet: avlöningar, anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag vill på denna punkt anföra några allmänna synpunkter på den fråga som kammaren nu går att behandla.

Vi anslå till de ändamål det här är fråga om större summor än någonsin tidigare, ja, man kan säga större summor, än någon representant för någon riktning i denna kammare har kunnat drömma om på ett tidigare stadium. Jämför man de belopp som på här ifrågavarande område utgå, anslås eller ha anslagits och komma att beviljas med de siffror som angävos, då den nu gällande härordningen genomfördes för fyra år sedan, så finner man ju, att det är en ofantlig skillnad mellan de belopp som nu utgå och beviljas samt de belopp som då fixerades. Jag är fullt medveten om att en dylik parallell eller jämförelse icke kan göras och att en mängd av de summor som nu utgå helt kunna förklaras av det nuvarande speciella läget och de speciella förhållanden som råda. Det är helt säkert icke heller någon anledning att taga upp en debatt kring beloppen såsom sådana. Jag vill uttrycka den meningen, att under förutsättning att de pengar det här är fråga om användas för att upprätthålla en beredskap vars enda syfte är att, som det har sagts från regeringshåll — på ett alldeles ypperligt sätt för övrigt — värna landets fred, så tror jag icke, att från något håll i Sverige någon reaktion mot de belopp som det här är fråga om är för handen. Det är säkerligen en allmän önskan och en allmän vilja, att vi skola förmå att under fredliga förhållanden rida ut den svåra period som mänskligheten nu genomlider. Man är säkerligen villig, och många tecken tyda även därpå, att deltaga i den militära beredskap som utgör ett av medlen för att om möjligt lyckas med denna uppgift, en uppgift som är dels av utrikespolitisk och dels givetvis av militärpolitisk karaktär.

Det är alltså icke för att vare sig gå in på någon detaljgranskning av dessa summor eller för att mer än vad jag gjort uppehålla mig vid jämförelser mellan siffrorna från 1936 och siffrorna av i dag, som jag begärt ordet. Jag vill i stället först uttala ett önskemål om att de medel det här är fråga om i stort och smått disponeras och förvaltas på ett sådant sätt, att man för den militära organisationens vidkommande kan säga, att där praktiseras den sparsamhet, för vilken det i övrigt propageras bland medborgarna. Jag gör detta påpekande, herr talman, därför att det av en ren tillfällighet har varit möjligt för mig att göra iakttagelser som ge mig anledning att uttala denna förhoppning. Jag kan icke gå in på någon exemplifiering. Det hör till de områden om vilka det för närvarande icke lämpar sig att tala. Men om man bevittnar, att ett flertal friska och starka män under ett par tre veckors tid

Försvarsdepartementet: avlöningar. (Forts.)

syssla med att i tämligen sävligt tempo bära sten upp på en bergkulle för att där bygga en, som det vill förefalla mitt civila förnuft, mycket primitiv försvarsapparat, och sedan bevittnar, att detta tre veckors arbete av denna lilla utkallade avdelning rives och spolieras samt att man, vad jag anser hade varit det riktiga från början, kommer med några yrkesmän, som i stället borra sig ned i berget, och om man sedan bevittnar, att ingen tar notis om det arbete som dessa utfört, då frågar man sig, efter vilka principer vederbörande befäl på detta speciella avsnitt arbetar och huruvida de ha förstått, hur nödvändigt det är att på detta område iakttaga sparsamhet med medlen. Det är dyra och tunga pengar, som man nu tar och i framtiden måste ta från Sveriges medborgare för att likvidera här ifrågasatt arbeten.

Från detta kommer jag helt logiskt och automatiskt över till en annan synpunkt. Det talas oerhört mycket — och vi komma till detta i ett senare sammanhang — om behovet av en bättre och ökad utbildning av de värnpliktiga, och jag har försökt att på detta område tillgodogöra mig synpunkterna från sakkunnigt håll. Jag skall icke referera dessa synpunkter, som i stort sett varit samstämmade men i viss mån kanske skilt sig i fråga om detaljer. Man har emellertid allmänt understrukt nödvändigheten av en bättre utbildning än den som kommit de värnpliktiga av olika årsklasser till del enligt hittills gällande härordning. Se vi på verkligheten, det brutala, lärorika skådespel som kriget för närvarande är för oss, så synes det mig, som om vad som sker alldeles särskilt riktar vår uppmärksamhet på betydelsen av utbildning, och jag vågar ifrågasätta, herr talman, huruvida detta uppmärksammas av vederbörande befäl av högre och lägre grader.

Under gårdagen fingo tidningarna en artikel sig tillsänd av försvarsstabens upplysnings- och pressavdelning. I denna artikel talar man om utbildningen för de hittills utbildade, sådana som av en eller annan anledning ha undgått att göra värnplikt men som under den senaste tiden ha anmält sig för att erhålla utbildning. Man talar där om, att det i och för sig är ett glädjande intresse som framträder men att problemet icke är så enkelt. Man fäster allmänhetens uppmärksamhet på att det icke finns tillräckligt med befälspersonal för att verkställa denna utbildning. Den befälspersonal som man hoppas kunna disponera under den närmaste tiden kommer icke att kunna användas till att utbilda manskap på grund av givna omständigheter, på grund av dess egen förkortade och forcerade utbildning. Den kan endast disponeras som truppförare. Jag vet emellertid, att här har tillämpats en olikartad praxis, och det vore enligt min mening önskvärt — om det skall vara någon mening i att så mycket manskap ligger ute — att de under den tid de ligga ute, i den mån detta är möjligt, även användas på det område som jag här har riktat uppmärksamheten på. Så sker i vissa fall, men i många fall sker det icke, och det borde kunna genom en allmänt generell anvisning bli bättre i detta avseende. Jag tror, att det är ett önskemål som icke bara ur saklig synpunkt är berättigat utan även ur de utkallades egen synpunkt.

Vad sedan gäller denna informationsartikel, så synes det mig, som om den på sitt sätt i indirekt form riktar uppmärksamheten på skillnaden mellan det som beslöts 1936 och det som verkligen nu har visat sig vara nödvändigt. Jag skall gärna medge, att de ledamöter från de olika partierna, de civila ledamöterna alltså, som sutto i försvarskommissionen från 1930 till 1935, kanske icke kunna lastas så mycket för vad som här är påtalat på grund av bristande insikt. Men jag undrar, om man icke har anledning att ifrågasätta, att de militära sakkunniga som tjänstgjort i här berörda kommission borde ha anledning att träda fram och säga, att de för sitt vidkommande gjort ett mycket märkligt förbiseende.

Försvarsdepartementet: avlöningar. (Forts.)

Vid denna punkt vill jag dessutom, herr talman, fästa uppmärksamheten även på ett annat önskemål. På den nyligen hållna socialdemokratiska partikongressen gav försvarsministern ett besked i en för de utkallade synnerligen betydelsefull fråga, frågan om avlösning. Detta besked tolkades av dem det gäller — jag har fått ett trettiotal olika bevis i den riktningen från olika platser — som ett definitivt besked, att avlösningsmöjligheter överhuvud taget icke föreligga. Det var för många av dem ett ganska kraftigt och hårt slag, och det är uppenbart, att hos en utkallad, som exempelvis är innehavare av ett eget litet företag och som genom att han befinner sig i militär tjänst vecka efter vecka och månad efter månad ser hela sin civila existens raserad, att hos honom födes en naturlig irritation och icke bara en irritation utan även en känsla, som, om den sprider sig och blir uttryck för en kollektiv mening, icke är hälsosam och icke är bra. Jag är medveten om att det på vissa områden, inom vissa speciella vapen måste vara oerhört stora svårigheter att åstadkomma en avlösning. Men det synes, herr talman, vara lika naturligt, att på andra områden en avlösning borde kunna äga rum. Om man avvisar detta utgående från ekonomiska synpunkter eller utgående från svårigheten att på nytt utbilda de nyinkallade värnpliktiga, så menar jag, att detta är skäl som i så fall måste betecknas som skäl av andra graden och att man i stället bör beakta betydelsen av att avlösningens problemet får en lösning som är möjlig med hänsynstagande till de svårigheter, som givetvis måste existera.

Ja, det är dessa synpunkter, herr talman, i största allmänhet, som jag velat ge uttryck åt vid denna punkt, och jag har gjort det särskilt med anledning av den rika korrespondens som har pågått mellan vår tidning och de utkallade på olika platser. Jag tror, att man måste säga, att deras synpunkter till 80—90 procent icke äro uttryck för något oberättigat missnöje utan äro uttryck för en uppfattning, skapad av de förhållanden under vilka de leva, och uttryck för en praktisk syn hos menige man, en praktisk syn som man bör uppmärksamma och som man bör ställa även det ansvariga befälet inför. Jag har nämligen en stark känsla av att på detta område finns en god portion av den gamla tidens byråkratiska surdeg kvar, och det är ett synnerligen vitalt intresse, att man blir färdig därmed, innan allvarets dag kommer. Det har visat sig vara ytterligt beklagligt och ytterligt allvarligt i de länder, där man nödgats taga itu med sådant, när allvarets stund var inne och krafterna behövt koncentreras på andra uppgifter än dylika saneringsuppgifter och uppgifter av dylik upprensningsskäraktär.

Jag har, herr talman, intet som helst yrkande.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet Sköld: Herr talman! Jag tillåter mig först att uttala min tillfredsställelse med att herr Flyg nu har förklarat, att han anser, att vårt försvarsväsende endast skall användas för bevarande av landets fred. Det har ju funnits tidpunkter under den gångna vintern, då man kunnat tvivla på om detta var herr Flygs mening. Vi äro tacksamma för att herr Flyg kommit till klarhet på denna punkt.

Sedan riktade herr Flyg anmärkningar mot försvarsväsendet på framför allt två punkter. Han säger, att det icke förekommer tillräcklig sparsamhet och att utbildningen är bristfällig, och han ifrågasätter, att det borde utfärdas några allmänna anvisningar för att tillhålla de ansvariga att iakttaga sparsamhet i medelsanvändningen och åstadkomma effektivitet i utbildningen. Jag vill endast säga, att sådana allmänna anvisningar ha utfärdats och att de jämnt och ständigt understrykas från den militära ledningens sida. Man har där den allra starkaste känsla för behovet av att vara sparsam med medel, och

Försvarsdepartementet: avlöningar. (Forts.)

man har helt naturligt också allt intresse av att man kan göra utbildningen så effektiv som möjligt. Men vår försvarsberedskap är oerhört omfattande. Det antal självständiga förband som sammandragits kunna räknas i ett fyrsiffrigt tal.

Det är ganska naturligt, att det här och där skall uppstå brister, som ha sin orsak i mänsklig oförmåga, och att det därför förekommer både slöseri med medel, illa planerade arbeten och en dåligt organiserad utbildning. Men jag vill å andra sidan hålla före — jag har förut understrukit det i denna kamraren — att man nyttar icke saken genom att komma med allmänt hållna anklagelser. Det enda effektiva sättet är att de enskilda fallen bringas till min eller till den militära ledningens kännedom. Och jag lovar såsom tillförne, att man icke på någon punkt skall underlåta att utforska och klargöra dessa enskilda fall och framtinga den förbättring som kan åstadkommas. Jag vill tillägga, att den militära ledningen har kunnigt och effektivt folk, som ständigt befinner sig på resandefot för att inspektera och för att se till att arbetet bedrivs på bästa möjliga sätt och att sparsamhet iakttages.

Jag vill alltså i fråga om dessa båda punkter understryka, att det icke saknas god vilja att göra det bästa möjliga. Om det finns brister — och det finns säkerligen brister, som icke äro så obetydliga — få vi tillskriva dem den mänskliga oförmågan. Det är icke mycket att göra åt saken i nuvarande läge. Vår beredskap har blivit så omfattande, att vi måste utnyttja praktiskt taget alla personalresurser. Vi ha inte så mycket att välja på, och vi kunna inte kasta bort folk, där vi inte ha några andra att sätta i stället. Detta medför helt naturligt vissa svårigheter.

Herr Flyg talade vidare om, att jag berett de inkallade en svår besvikelse genom att jag nyligen i ett föredrag förklarade, att så länge det nuvarande utrikespolitiska läget bestode, kunde man inte tänka på någon avlösning. Med avlösning menar man, som en var förstår, att vissa utkallade skickas hem och andra komma i deras ställe. Det är detta som är omöjligt. Vår beredskap är så omfattande, att det endast är inom mycket begränsade områden, som det är möjligt att ersätta de utkallade med andra. Detta är så mycket mer omöjligt som väl riksdagen i dag kommer att besluta en ganska stark utökning av den svenska arméns krigsorganisation. Vad betyder detta? Jo, det betyder, att ytterligare förband skola uppsättas och att ytterligare personal blir erforderlig. Ju mer man låter försvarsapparaten svälla ut, desto svårare blir det att genomföra avlösningar i den meningen att man skickar hem folk och låter andra komma i stället. Jag har ansett, att det är nödvändigt för de utkallades egen skull, att de få vetskap om detta förhållande, så att de inte gå och hänge sig åt några önskedrömmar, som endast leda till besvikelser. Detta är en sida av saken. Å andra sidan har jag i mitt föredrag även understrukit, att så snart vi finna, att läget är sådant att en avspänning för Sveriges del föreligger, skola vi göra vad vi kunna för att de utkallade skola få vara hemma i relativt långa perioder. De skulle alltså icke bliva hemförlovade, utan de skulle få permission under viss tid. Man får då göra en nedskärning av förbandens styrka ute i linjen och på de olika punkterna låta en del av folket ligga kvar i beredskap och en annan del vara hemma på permission. Efter någon tid få de som kommit hem åter rycka in, och de andra få i sin tur en permissionsperiod. Vi skola alltså i den mån det utrikespolitiska läget tillåter söka genomföra de lättnader som äro möjliga att genomföra. En var bör väl förstå, att både regeringen och icke minst den militära ledningen ha intresse av att detta sker, så att man skall kunna hålla uppe humöret, moralen och den goda viljan hos de inkallade. Vi ha så god förståelse för detta, att jag inte tror att vi i det avscendet stå efter någon annan. Det är vårt ansvar för

Försvarsdepartementet: avlöningar. (Forts.)
värnandet av landets fred, som gör att vi icke kunna efterkomma vilka önskingar som helst.

Slutligen skulle jag vilja säga till herr Flyg, att jag tycker inte att det finns någon anledning för herr Flyg, lika litet som för mig, att ställa dem till svars som utarbetat 1936 års härordning. Jag tror inte, att vare sig herr Flygs eller mitt föregående är av den beskaffenheten, att det finns någon anledning för oss att framträda såsom efterkloka domare.

Herr Flyg: Herr talman! Jag vill till en början framhålla, att då jag här anfört vissa exempel på brister i vår försvarsorganisation — jag gjorde det i sådan allmän form, som icke kan giva fog för några anmärkningar — tror jag att jag icke endast haft rätt såsom ledamot av kammaren att så göra, utan det har även varit min plikt. Jag skall gärna efterkomma herr statsrådets önskan att sedan privat till honom giva den direkta adressen på vad jag avsett. Detta är emellertid en sak. I det ögonblick då vi ha fjärde huvudtiteln på riksdagens bord tror jag att det är all anledning för riksdagens ledamöter att, under förutsättning att man finner den rätta formen för framförandet, se till att bristfälligheter i försvarsväsendet bliva påtalade. Lojaliteten och tystnaden och vaksamheten i all ära, herr talman, men jag tror att det är att gå för långt, om man förutsätter att vi utan ett ord skola svälja allt som lägges på riksdagens bord, låt vara att det finns andra sätt på vilka vi kunna giva uttryck för vår uppfattning. Riksdagen, som ju skall vara folkrepresentationen, får därigenom ett sken över sig, som icke är önskvärt vare sig ur riksdagens egen eller demokratiens synpunkt.

Vad beträffar problemet om avlösning för de utkallade, så betonade jag i mitt anförande, att vad jag framförde härrörde från skrivelser från utkallade på olika platser. Dessa hade utan att ha varit i förbindelse med varandra kommit till en och samma uppfattning, nämligen att problemet som sådant var avfört från dagordningen. Jag vill tillägga, att i skrivelserna omtalats, att inom respektive områden tidigare varit förlagda andra styrkor, vilka blivit hemförlovade, och skrivesförfattarna ansågo att dessa borde få rycka ut igen, så att det blev en rättvis fördelning av tjänstgöringen. Jag understryker ännu en gång, att jag förstår mycket väl, att det inom vissa områden är omöjligt att få en tillfredsställande lösning av detta problem. Men det kan inte vara generellt omöjligt att få det löst.

Då jag riktade mig mot 1936 års försvarsbeslut och påvisade skillnaden mellan vad som då beslöts och vad som nu visat sig erforderligt, gav jag icke mitt uttalande direkt adress ned till statsrådsbanken. Jag skulle snarare vilja adressera den i detta avseende berättigade kritiken till högerpartiet, det största »fosterländska borgerliga partiet», som framför allt borde ha anledning att gå till en eftertankens stund i sin enskilda kammare och jämföra beslutet år 1936 med vad som nu är en realitet. Jag gav emellertid icke heller den adressen åt mitt uttalande. Jag sade endast, att de militärt sakkunniga hade anledning att granska vad de år 1936 voro med om att tillstyrka och jämföra detta med vad som nu har visat sig vara nödvändigt. Herr statsrådets replik faller alltså en smula utanför ramen. Men jag vill säga till herr statsrådet, att om han trots sin påfrestande tjänstgöring som försvarsminister skulle få någon stund över till att läsa litet grand i protokollen och se efter vad jag har yttrat i den här frågan, så är jag mycket trygg. Det är icke första gången, herr statsråd, som jag har anledning påtala det beslut som under stort jubel och väldiga patriotiska hurrarop fattades år 1936. Jag har alltså tidigare granskat detta beslut ur kritiska synpunkter, och vad jag i dag säger står i full samklang med vad jag tidigare sagt.

Försvarsdepartementet: avlöningar. (Forts.)

Även herr statsrådets första replik faller utanför ramen för denna fråga. Här är nog icke rätta platsen att taga upp en diskussion i det ömtåliga ämne som herr statsrådet berörde. Men när det från regeringsbanken sägs, att jag under senare tid skulle ha företrätt en uppfattning, som gått ut på något helt annat än värnandet av landets fred, ber jag, herr talman, att vederbörande kommer ned från sin höga piedestal och lägger fram de fakta som ge honom rätt att kasta ut en sådan anklagelse. Det var delade meningar mellan å ena sidan undertecknad — om jag nu får tala i egen sak — och å andra sidan företrädarna för den officiella politik som under regeringens, jag vet inte riktigt om jag vågar säga ledning, bedrevs i Finlandsfrågan. Jag förmodar, att det är detta herr statsrådet syftar på. Men med varje ord jag skrivit och med varje ord jag sagt i denna fråga har jag betonat, att det skulle redan från början, d. v. s. redan i december månad 1939, ha bedrivits den politik *inom frivillighetens ram* som regeringen gick in för först i mars månad efter en utomordentligt irriterande diskussion och en pressning, som sannerligen icke var vare sig landet eller regeringen till gagn. På den punkten skilde vi oss och skilja vi oss fortfarande, herr Sköld. Den punkten hör till de frågor, herr statsråd, som i en framtid komma till avgörande här i landet — vid detta forum eller vid något annat.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Det förefaller ibland som om herr Flyg talar här i kammaren för talandets egen skull och icke därför att han har något av vikt att framföra. Både för mig och säkerligen för många andra av kammarens ledamöter har det verkat som om han fått anstränga sig åtskilligt för att i detta fall kunna komma med något inlägg som passat någon eller ens honom själv.

Jag skulle icke ha begärt ordet, om icke herr Flyg blandat in högerpartiet och förklarat, att det skulle ha anledning att tänka på sitt föregående när det gäller försvarsfrågan. Jag skall icke förneka detta. Högerpartiet har dock alltid visat god vilja. Men hur har herr Flygs inställning tidigare varit i fråga om positiv försvarsvilja?

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag vill endast erinra om, att herr Magnusson i Skövde var en av högerns representanter i försvarskommissionen 1930—1935.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8, angående avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl.

Avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Prästbol: Herr talman! Jag har vid denna tidpunkt avgivit en blank reservation, och jag vill med några ord förklara varför jag gjort detta. Jag har med densamma velat framföra såsom min uppfattning, att utskottet bort i motiveringen uttala såsom sin förhoppning, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan om utökande av Värmlands regemente till ett infanteriregemente av normal storlek, liksom utskottet gjort i fråga om officerskaderns ökning. Det förändrade läge som Värmland numera intar i fråga om landets neutralitetsvakt hade enligt min mening starkt motiverat ett sådant uttalande från utskottets sida. Jag har velat få denna min uppfattning

Avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. (Forts.)
antecknad i kammarens protokoll. För övrigt har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr **Björling**: Herr talman! Såsom framgick av den föregående ärade talarens anförande behandlas i denna punkt motionerna om utökning av Värmlands regemente till ett så kallat normalregemente. Utskottets majoritet har ställt sig välvillig i sin motivering. Jag ämnar icke heller försöka att mot det mäktiga statsutskottet framställa något yrkande om bifall till motionerna, men jag känner mig dock pliktig att med några korta ord redogöra för händelseutvecklingen i denna fråga.

Värmlands regemente har ju sedan 1936 legat i stöpsleven. Det är tillfälliga ogynnsamma förhållanden, som gjort, att detta regemente kommit i en sämre ställning än övriga infanteriregementen. 1936 års riksdag gick ju in för att till Karlstad skulle förläggas en flygkår och Värmlands regemente skulle nedskäras till en kår, förslagsvis benämnd Värmlands fältjägarkår.

Det var flera omständigheter, som bidrogo till detta förhållande. Det var då ett heligt tal, 148 miljoner kronor, som icke med ett öre fick överskridas. Detta förhållande gjorde, att det ej fanns utrymme för ett större infanteriförband inom den kostnadsram, som det var möjligt att få majoritet för i riksdagen. Nu veta vi alla, att riksdagen betydligt överskridit denna summa. Vi äro nu inne i helt andra förhållanden.

Men bläcket hade knappast hunnit torka i riksdagens skrivelse av 1936, förrän flygstyrelsen satte i gång en utredning för utrönande av huruvida flygfältet i Karlstad var lämpligt för sitt ändamål eller icke. Efter upprepade, många och långa underhandlingar kom man till det resultatet, att flygfältet var alldeles olämpligt för sitt ändamål.

Till 1938 års riksdag framlade ju också dåvarande departementschefen förslag om att flygkåren skulle förläggas till annan plats. Och han gjorde samtidigt ett uttalande, som gav oss värmlänningar en viss förhoppning, att regementet skulle återställas såsom normalregemente. Han yttrade då, att han hade för avsikt att upptaga denna fråga till omprövning och komma fram med förslag till en kommande riksdag. Och detta uttalande underströks också av statsutskottet i dess utlåtande. Men då några månader hade gått, förklarade departementschefen att han av olika anledningar frångått denna sin ståndpunkt.

Då väcktes av samtliga värmländska riksdagsmän vid 1939 års riksdag en motion om att frågan på nytt skulle tagas under omprövning och utredning. Men i senare delen av riksdagen avlämnades en annan motion om en viss kaderökning vid regementet. Det skall tacksamt erkännas, att riksdagen gick med på detta förslag.

Nu skall jag säga några få ord om de olägenheter, som äro förenade med ett mindre truppförband, särskilt ett infanteriregemente. Det var ju så, att man i 1936 års riksdagsbeslut förutsatte, att flygflottiljen och regementet skulle ha gemensamma förvaltningsuppgifter. Detta förhållande bortföll då flottiljen förflyttades till annan plats. Åtskilliga befälsförhållanden och förvaltningsuppgifter äro emellan tid lika påfrestande vid ett mindre infanteriregemente som vid ett större.

I början av denna riksdag väcktes av samtliga representanter för Värmland en motion om att regementet skulle organiseras som ett normalregemente. Man kan ju säga, att redan med det som anfördes då fanns det goda och bärande skäl för dessa synpunkter. Men sedan dess ha ju tiderna, som herr Andersson i Prästbol också antydde, väsentligt förändrats. Man kan rent av säga, att i fråga om motiven för motionen ha motionärerna blivit bönhörda över hövan.

Avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. (Forts.)

Jag skall icke gå in på några militära hemligheter. Men vi veta, hur det resonerades 1936 under försvarsfrågans behandling. Då existerade icke någon så kallad västfront. Man ansåg då Värmlands regemente vara det minst behövliga av de olika infanteriregementena.

Nu är det så, att en stor del av de värnpliktiga från Värmland inskrivas för att utbildas vid andra regementen, bland annat i Stockholm, men skola vid mobilisering tjänstgöra vid Värmlands regemente. Det blir icke samma enhetlighet, särskilt vid ett infanteriregemente, då det kommer olika kontingenter tillsammans, som utbildats på andra platser, som när årsklass efter årsklass utbildats vid ett regemente och sedan får samövas vid repetitionsövningar i fältstarka förband. Det är också förenat med svårigheter att ha övningar i fältstarka förband vid ett sådant mindre regemente. Därtill komma vissa olägenheter som äro förenade med det förhållandet att ett så stort antal värnpliktiga skall vapenövas utom provinsen.

Årets motioner ha behandlats i sammanhang med propositionen nr 275. De ha ju på sätt och vis fått en välvillig behandling. Man kan säga, att frågan — om den nu faller — faller framåt i sin helhet och faller framåt ett långt stycke.

Jag skall giva ett tacksamt erkännande åt statsutskottet för att det förordat ytterligare fyra underofficersbeställningar utöver vad som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Man kan ju säga om utskottets motivering, att den är välvillig — jag höll nästan på att säga mer än välvillig — på vissa punkter. Utskottet framhåller emellertid beslutet om att arméns officersaspirantskola skall förflyttas till Karlstad, och utskottet anför detta som ett skäl för att icke nu gå in för ett normalregemente, enär kasernerna skulle bli fullbelagda.

Det ligger givetvis något i dessa synpunkter. Men saken är den, att under regementsövningarna, när det blir fråga om lokalbrist, äro dessa officersaspiranter icke kvar i Karlstad, utan då tjänstgöra de vid sina regementen. Då kan deras förlägningsutrymme i viss utsträckning tagas i anspråk. Därtill kommer att regementets gymnastiksal, som under repetitionsövningarna icke användes för gymnastik, kan tas i anspråk för manskapsförläggning. Man kan också för en ringa kostnad flytta en barack från Trossnäs fält till Karlstad. Det finnes nämligen flera väl bibehållna baracker på den gamla lägerplatsen.

Jag hoppas, att frågan nu icke är avgjord för framtiden utan att den kan och bör nå en slutgiltig lösning i enlighet med de väckta motionerna.

Utskottet säger, att utskottet finner sig åtminstone icke för närvarande böra tillstyrka vidtagande av ändringar i organisationen av Värmlands regemente, då det icke föreligger något förslag från de militära myndigheterna. Det sista stycket i motiveringen skulle man ju kunna önska en ändring på. Det står: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan och för riksdagen föreslår den ökning av officerskadern, som förhållandena kunna påfordra.» Där hade det ju rättare kunnat stå »befälskadern». Men jag är övertygad om att regeringen, när den går till en ny översyn av arméorganisationen, icke skall se så ensidigt på frågan utan finna att som en konsekvens av utökningen av officerskadern bör det också bli en ökning av befälskadern i övrigt.

Det har ju i Värmland funnits en enhällig folkmening oavsett partiståndpunkter, som ställt sig bakom detta krav. Det lärer till heder för den befolkning, som bygger och bor i dessa bygder, att den vill propagera för att sätta sitt gamla ärorika regemente i så stridbart skick som möjligt.

Jag skall, som sagt, tacksamt erkänna vad som gjorts. Jag finner, att frå-

Avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. (Forts.)
 gan faller framåt. Men därmed har jag ingalunda gjort något medgivande, att frågan fått en slutgiltig lösning. Det finnes fortfarande mycket starka och bärande skäl för ett normalregemente. Och jag hoppas, att utvecklingen skall gå i den riktningen. Och jag väddar till försvarsministern att vid en ny översyn av arméorganisationen taga denna fråga i allvarligt övervägande.

Som frågan nu ligger till har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Persson* i Grytterud.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

De värnpliktigas avlöning.

Punkten 16, angående de värnpliktigas avlöning.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 3,800,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Brädefors m. fl.* väckt motion (nr 34), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att, i avvaktan på utredningsresultatet om ökad dagavlöning åt landstormsmän och förbättrad dagavlöning till värnpliktiga i allmänhet, dagavlöningen provisoriskt måtte fastställas till: för de värnpliktiga 1 krona per dag för en tid av 180 dagar och 2 kronor per dag för överskjutande tid samt för landstormsmän under dem åliggande obligatoriska landstormsövningar 2 kronor per dag samt med anledning härav de i årets statsverksproposition upptagna förslagsanslagen till de värnpliktigas dagavlöning måtte höjas med hänsyn därtill.

Utskottet hemställde,
 att riksdagen måtte

- a) avslå motionen II:34, i vad den avsåge detta anslag;
- b) till De värnpliktigas avlöning för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 3,800,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Brädefors: Herr talman! Jag har tillsammans med mina partikamrater väckt en motion vid denna punkt. Vi ha i denna motion föreslagit en höjning av de värnpliktigas avlöning till 1 krona för dem, som nu ha 50 öre, och till 2 kronor för dem, som nu ha 1 krona om dagen.

Utskottet avstyrker vårt förslag. Det hänvisar till den pågående utredningen och säger, att ett bifall till motionen skulle innebära ett föregripande av utredningens resultat.

Jag har haft reda på, att en sådan utredning har beslutats. Det är därför jag i motionen också har föreslagit, att den eventuella höjningen skulle vara provisorisk i avvaktan på utredningens resultat.

Höjningen av dagavlöningen ha vi särskilt motiverat. Jag tror, att det finnes ingen, som kan tillbakavisa motiveringen, att den är särskilt behövlig just nu, när allting har stigit i pris. Allt vad de värnpliktiga behöva köpa i sin tjänstgöring har blivit dyrare. Därför har det blivit mycket svårare än tidigare för dem att klara sig med det lilla penningbidrag, som de få.

Även om nu utskottet hänvisar till utredningen, måste man säga, att i den nuvarande situationen, när allting kostar mycket mera än tidigare, och i be-

De värnpliktigas avlöning. (Forts.)

traktande av att denna dagavlöning har varit otillräcklig redan förut, hjälper det inte mycket de värnpliktiga, att man hänvisar till utredningen. Ty deras ekonomiska behov bli icke tillfredsställda av denna hänvisning. Man vet för resten icke, hur länge denna utredning kommer att pågå. Att det skulle vara möjligt för de värnpliktiga att, i förväntan på att utredningen medför något resultat och en förbättring för dem inom en kort framtid, skuldsätta sig, kan man icke heller ha förhoppning om, när man icke vet utredningstidens längd.

Jag vill ytterligare säga, att när man, såsom särskilt årets riksdag, har offrat oerhörda summor på stärkande av försvaret materiellt, och när samtidigt regeringen har skurit ned de sociala förmåner, vilka skulle öka försvarsviljan hos folket, och när därtill även den avlöning, som utgår till de värnpliktiga, icke ens räcker att tillfredsställa de mest primitiva behov, som de ha under sin tjänstgöring, så måste allt detta naturligtvis öka folkets missnöje.

Man torde kunna säga, att det icke är möjligt att driva någon god försvarspolitik eller stärka försvarskraften, när folkmaterialet är missnöjt. Intet starkt försvar är möjligt med missnöjda soldater. Det är av den anledningen, herr talman, som jag fortfarande anser, att trots utredningen är det behövt att fortast möjligt öka de värnpliktigas dagavlöning. Därför yrkar jag bifall till min motion.

Herr Törnkvist: Herr talman! Med hänvisning till utskottets motivering skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, att motionen II:34 i nu förevarande del bifölls; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—83.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 84.

Lades till handlingarna.

Punkterna 85—94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.

Lades till handlingarna.

Punkterna 96—118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkterna 120—129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—151.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 152.

Lades till handlingarna.

Punkterna 153—159.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 160.

Lades till handlingarna.

Punkterna 161—171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172.

Lades till handlingarna.

Punkterna 173—177.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 7 innevarande juni, nr 306, angående muntligt meddelande till riksdagen i viss fråga.

Denna skrivelse upplästes och lades till handlingarna.

Herr **talmannen** anförde nu: Jag ber att få meddela, att det sammanträde, som skall hållas enligt Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen, däri förordnas, att hans excellens herr statsministern skall vid ett inom lyckta dörrar hållet sammanträde framföra meddelande i viss fråga, kommer att hållas torsdagen den 13 innevarande juni klockan 2 e. m.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöning av viss krigspolispersonal;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till avlöningar vid fartygsinspektionen;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för uppförande av en anläggning för tillverkning av strängbetong; och

nr 215, i anledning av väckt motion angående planmässigt och effektivt tillgodogörande inom vårt försvar av de värnpliktigas civila kunskaper och yrkesfärdigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 216, i anledning av väckt motion om anslag till drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m.

Uti en inom första kammaren av herr *E. von Heland m. fl.* väckt motion (nr 34) hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att ett belopp av 280,000 kronor anvisades för anläggandet av drivmedelsanläggningar vid Hässlö och Såtenäs flygplatser samt vid en av flygvapnets övningsplatser.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 34 till Drivmedelsanläggningar vid Hässlö och Såtenäs flygplatser för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond anvisa ett reservationsanslag av 240,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Statsutskottet har här föreslagit, att 240,000 kronor skola anvisas för anläggande av drivmedelsanläggningar vid ett par av våra fredsflygplatser. Det förslag, som statsutskottet sålunda på grundval av en enskild motion upptagit, har ursprungligen av flygförvaltningen framlagts för Kungl. Maj:t, som har prövat förslaget och därvid kommit till den uppfattningen, att man bör vänta med dessa anläggningar under den tid, som den nu pågående utrikespolitiska krisen fortsätter.

Det kan ju helt naturligt finnas anledning för mig att litet närmare försöka motivera, varför Kungl. Maj:t ställt sig avvisande mot att nu upptaga detta förslag. Det är nämligen påtagligt, att ett genomförande av förslaget

*Drivmedels-
anläggningar
vid vissa av
flygvapnets
flygplatser
m. m.*

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m. (Forts.) skulle möjliggöra en rationellare transport av drivmedel till ett par av våra flygflottiljer, och det är alldeles obestriddligt, att man genom dessa anläggningar komme att göra vissa besparingar i de årliga omkostnaderna. Att detta förslag icke har tagits upp, beror på den rent principiella inställning, som regeringen här måst intaga. Våra beredskapskostnader äro mycket stora. Vi måste på allt sätt anstränga oss för att göra, vad som överhuvud taget kan göras, för att skapa den starkast möjliga beredskap i nuet, för den händelse vi skulle råka i krig. Vi ha därför varit nödsakade att söka göra besparingar på andra områden. Av den framställning, som har lämnats till riksdagen, framgår, att försvarskostnaderna för det nu löpande budgetåret beräknats till i runt tal 1¹/₂ miljard kronor, och för nästa budgetår måste kostnaderna, om krisen fortsätter, beräknas till ännu högre belopp. Var och en inser ju vilka svåra konsekvenser detta måste medföra ur statsfinansiell synpunkt. Det gäller här helt naturligt att försöka hålla igen och icke låta dessa kostnader bliva större än vad som är absolut erforderligt. Regeringen har inriktat sig på att försöka undvika utgifter, som väl under fredsförhållanden kunna vara nyttiga och lämpliga, men som icke medföra någon ökad krigsberedskap och som därför icke i nuvarande läge te sig som ändamålsenliga.

Genomförandet av det förslag, som här föreligger, skulle icke komma att medföra ökad krigsberedskap. Erfarenheterna från det stora pågående kriget visa ju, att det är flygvapnets fredsförläggingsplatser, som först bliva ödelagda. Alla veta, var de finnas. Där kan ett fientligt angrepp genast sättas in. Vi få därför ha klart för oss, att anläggningarna vid flygvapnets fredsförläggingsplatser under ett krig icke komma att spela någon roll. Jag vill dessutom tillägga, att efter de utomordentligt detaljerade upplysningar angående avstånd i meter m. m., som utskottet har givit rörande platsen för dessa anläggningar och angående de åtgärder, som skola vidtagas, kommer det icke att vålla några större svårigheter för en fiende att förstöra dessa anläggningar.

Jag har alltså här velat göra klart för kammaren, varför regeringen icke har tagit upp detta anslagskrav. Anslagets beviljande kan icke leda till stärkande av vår krigsberedskap. Regeringen har varit nödsakad att säga nej, icke bara till detta anslagsäskande. Hade det bara varit fråga om detta lilla anslag, så skulle det icke varit någonting att resonera om. Regeringen har måst säga nej till hundratals framställningar och anslagsäskanden för utgifter, som sammanlagt skulle uppgått till många miljoner kronor. Regeringen måste hålla igen beträffande alla utgifter, som icke nu äro absolut nödvändiga. Det förefaller ganska underligt, att statsutskottet här plockat ut ett enda av alla de förslag, som regeringen icke har ansett sig kunna taga upp. Därav skulle ju, rationellt sett, följa, att statsutskottet prövat alla de framställningar, som Kungl. Maj:t har avvisat, och funnit, att just denna framställning framför andra bör bifallas. Har statsutskottet icke förfarit på detta sätt, har ju statsutskottet begått en grym orättvisa mot andra förvaltningar, som haft lika nyttiga och bra förslag att komma med men få vänta.

I verkligheten så veta vi ju, att statsutskottet icke förfarit på detta sätt. Det är några enskilda motionärer, som ha råkat sitta i statsutskottets första avdelning och som av en tillfällighet »fått tag på» denna sak och väckt en motion i ämnet. Det är således en ren tillfällighet, som gjort, att saken kommit att tilldraga sig statsutskottets uppmärksamhet.

Jag har endast velat deklarera, att, om riksdagen bifaller detta utskotts-förslag, så kommer riksdagen därigenom att försvåra det arbete, som regeringen nedlägger på att gallra bland olika anslagsäskanden. Regeringen försöker i första hand skaffa medel till sådana utgifter, som omedelbart med-

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m. (Forts.)
föra ökad krigsberedskap, och såvitt möjligt skjuta andra utgifter — även sådana, som under fredliga förhållanden kunna te sig nödvändiga — på framtiden. Riksdagen kommer att bereda regeringen svårigheter, om riksdagen skapar »prejudikat» i motsatt riktning. Jag vill därför för min del uttala det önskemålet, att denna kammare måtte avslå statsutskottets framställning på denna punkt.

Herr Törnkvist: Herr talman! Om en anklagelse för indiskretion överhuvud taget är berättigad, så bör den i varje fall icke riktas mot utskottet utan mot motionärerna. Statsrådet har förbisett, att de påtalade »indiskretionerna» innehållas i den motion, som utskottet fått till sig remitterad. Det är vidare självfallet, att utskottet icke granskat myndigheternas av regeringen underkända anslagskrav. De angå icke utskottet. Herr statsrådets resonemang var således även på denna punkt oriktigt. Utskottet har näst objektivt söka belysa motionens reala innehåll. Statsrådet har själv erkänt, att det vore en ren affär att förfara såsom här föreslagits. Om utskottet hade känt till, att statsrådet i detta stycke följt en princip, så hade utskottet fått taga ställning till denna princip, och resultatet hade kanske blivit, att utskottet i enlighet med de grundsatser, första avdelningen i statsutskottet städse brukat tillämpa för att icke störa regeringens arbete, avstyrkt motionen. Att regeringen vid sitt ståndpunktstagande letts av en sådan princip, som statsrådet redogjorde för, var för utskottet okänt. Utskottet ansåg förslaget praktiskt och ändamålsenligt. Motionärerna ha uppenbarligen, innan de satt sina namn under motionen, haft att fullgöra en viss prövningskyldighet. Däri har legat en viss garanti för att motionärerna icke varit ute i ogjort väder. Detta må vara sagt utan avsikt att sära någon av motionärerna. Jag undrar, varför statsrådet icke kan betrakta denna sak precis som alla andra statsråd tidigare gjort i liknande situationer, vilka poster de än innehaft inom regeringen. Ett statsråd blir ju ibland utsatt för överraskningen att få litet högre anslag än han begärt. Det är många statsråd, som ha fått taga emot litet mer än de äskat. En del ha varit tacksamma, en del ha varit mindre tacksamma. Jag tror icke, att statsrådet Sköld tillhör den sista kategorien. Och det finns ju alltid — det ha vi också räknat med i utskottet — två parter, när det gäller att expediera ett riksdagsbeslut. Den ena parten är riksdagen och den andra parten Kungl. Maj:t. När Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen en sak och Kungl. Maj:ts förslag bifallits av riksdagen, så brukar det anses, att saken är klar, men om riksdagen tagit ett initiativ och presenterat regeringen ett önskemål, ankommer det på beslut av regeringen att expediera riksdagens beslut. Det är ju den allmänna konstitutionella syn, vi ha i fråga om budgetregleringsarbetet.

Statsutskottet har funnit denna motion praktiskt bärig. Utskottet föreslår, att riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande ställer erforderliga medel för förslagets realiserande. Jag kan garantera, att statsutskottet icke kommer att utkräva någon hämnd på regeringen, om den dröjer med expedierandet av riksdagens beslut. Så har det, såvitt jag vet, städse varit i liknande fall. Finansiellt kunna ju 240,000 kronor icke spela någon roll. I motionen yrkades det 280,000 kronor. Statsutskottet strök de 40,000 kronor, som gällde medel till särskilda nederlag vid tillfälliga flygplatser. Vi ansågo, att förslaget i denna del saknade bärighet, och vi begränsade oss till vad som var starkast motiverat. Statsrådet yttrade själv nyss, att förslaget ur förvaltningssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt vore väl motiverat, men att saken av andra skäl måste uppskjutas. Dessa andra skäl ha vi icke kritiserat. Vi ha icke haft och ha icke för avsikt att störa regeringen. Jag har, herr talman,

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m. (Forts.)
velat framhålla dessa synpunkter för att förklara varför statsutskottet enhälligt intagit den ståndpunkt, som utskottet valt.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag blev förhindrad närvara vid statsutskottets behandling av detta ärende, men hade jag varit närvarande skulle jag ha yrkat avslag på det förslag, som då förelåg och nu även blivit statsutskottets hemställan till kamrarna.

Att jag intar denna ståndpunkt är förmämligast ur synpunkten att jag anser, att de anslagsfrågor vi här ha att avgöra under försvarsdepartementets huvudtitel närmast äro frågor underkastade bedömandet, vilken av de olika punkterna som kan vara mest trängande att få genomförd och vilken punkt som kan ställas på framtiden. Då ett riksdagsutskott inte kan äga möjlighet att underkasta dessa frågor ett dylikt bedömande, anser jag det vara vanskligt att bara därför att vissa ledamöter i statsutskottet intresserat sig för denna detalj gå på ett bifall till de föreliggande motionerna. Detta är i största korthet den principståndpunkt, som utgör anledningen till att jag ämnat yrka avslag på första avdelningens förslag i detta avseende.

Nu har herr statsrådet utförligt motiverat vad som varit anledningen till att denna fråga inte upptagits i Kungl. Maj:ts förslag, och jag har sålunda inte någon orsak alls att fördjupa mig i dessa detaljer. Jag ber emellertid, herr talman, att med anförande av denna min ståndpunkt nu få framställa ett yrkande om avslag på statsutskottets hemställan i det nu föredragna utlåtandet.

Herr Carlström: Herr talman! Det är kanske mindre förvånande att man i en situation som den vi nu genomleva här voterar igenom den ena miljonen efter den andra, utan egentlig diskussion, till sådana ändamål, som vi nu anse äro nödvändiga för att stärka vår försvarsberedskap, även om man samtidigt betonar att det måste vidtagas besparingar på alla områden, där sådana utan olägenhet kunna ske. Men nog är det uppseendeväckande att det skall behöva förekomma, att ett statsråd här i kammaren nödgas tala om för högvärdiga statsutskottet att här är det fråga om ett anslag, som kan anstå och som inte är nödvändigt med hänsyn till dagens situation.

Jag hörde herr Törnkvist säga, att 240,000 kronor spela finansiellt ingen roll. Nej, det kan ju hända att man i dessa tider, då vi räkna med miljarder, tycker att det är en liten summa. Men nog blev jag ganska förvånad över att statsutskottet här enhälligt tillstyrkt ett förslag, som är framställt av enskilda motionärer, om ett anslag som det i själva verket utan olägenhet i denna tid kan skjutas på.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det avslagsyrkande, som framställts av herr Eriksson i Stockholm.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! För min del är jag inte så förvånad över att statsutskottet velat ge departementschefen 240,000 kronor mera än han begärt, ty sådant händer ju understundom. Vad jag är mest förvånad över är den utförlighet, varmed ärendet beskrivits såväl av motionärerna som av statsutskottet. Denna förvåning känner jag främst i egenskap av tidningsman. Vi tidningsmän ha fått oss ideligen förehållet att vara ytterst försiktiga när det gäller att tala om något som rör militära föranstaltningar. Vi få oss ideligen förmaningar till livs i detta avseende, och det händer att det går så långt att när några officerare suppa sig fulla och sålunda för en liten tid försätta sig ur försvarsberedskap och bära sig dumt åt, så är detta också en mi-

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygväpnets flygplatser m. m. (Forts.)
litär hemlighet, som måste förtigas. Men här tycks man kunna tala om nästan hur mycket som helst på statens bekostnad. Det tycker jag är i allra högsta grad egendomligt. När man motionerar och vill närmare informera ett utskott om saken, brukar man kunna tillställa utskottet handlingarna under hand. Så sker understundom när man väcker motioner, och så sker ju också när det är fråga om vissa propositioner.

Jag får säga att om också avsikten är god så är motionärernas tillvägagångssätt härvidlag i allra högsta grad omdömeslöst, och detta omdöme kan möjligen den del av statsutskottet, som närmast är ansvarig för detta utlåtande, få ta åt sig. Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill endast ge en liten replik till herr Törnkvist och förklara, att jag helt naturligt liksom andra statsråd får finna mig i att statsutskottet och riksdagen ge mig både mer och mindre än jag begärt. Jag vill fästa herr Törnkvists uppmärksamhet på att jag utan att med ett enda ord opponera mig accepterat vissa pålägg, som statsutskottet vid behandlingen av fjärde huvudtiteln gjort i Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har tagit upp denna sak närmast för att hävda den finanspolitik, som man ifrån regeringens sida varit nödsakad föra. Av lojalitet emot regeringen måste jag göra detta och påpeka de konsekvenser, som kunna följa av att man nu inte låter anstå med sådana anslag som utan olägenhet för vår försvarsberedskap kunna anstå.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Om man fäster så föga avseende vid en angelägenhet som denna, att man ifrån ett statsråds sida anser sig ha anledning att först i kammaren ta upp en diskussion härom och då yrka direkt avslag på utskottets hemställan, måste det uppenbarligen vara någon brist i förhandsförbindelserna. Är det emellertid fråga om en princip, som man, i ett specialfall som detta, måste ta hänsyn till, är det ju klart att utskottet inte kan anklagas för sitt beslut, då utskottet inte känt till detta. Situationen är naturligtvis inte trevlig. Kampen mot ett utskott bör ett statsråd endast föra, om statsrådet kan anklaga utskottet för att ha åsidosatt vissa väsentliga ting, med vetskap om dessa tings innebörd. Jag kan inte se på annat sätt på denna sak.

Ifråga om de indiskretioner som motionerna och utskottsutlåtandet skulle innehålla har man ju skäl, tycker jag, att åtminstone erinra pressmän om att det knappast kan vara rekommendabelt att — jag höll nästan på att säga i otaka sammanhang — peka på att man hittills inte gått tillräckligt långt ifråga om förbud mot offentliggörande av vissa ting. Detta är ett mycket ömtåligt område, och jag tror att om man av riksdagsmännen fordrar en försiktighet när de skriva motioner, som de tidigare inte varit vana att iaktta och som de ansett icke vara motiverad att iaktta, då kräver logiken, för att misstag skola förebyggas, att även utskottets remissinstanser omsorgsfullt granska, huruvida motionernas motivering har sitt riktiga och lämpliga innehåll. Annars blir resonemanget synnerligen lösligt, såvitt jag kan förstå.

Den ekonomiska sidan av denna fråga ha de talare som yttrat sig om densamma tagit upp väl ensidigt. Jag vill till min vän herr Carlström säga att det är inte nog med att konstatera, att det här är fråga om ett isolerat anslag på 240,000 kronor, som regeringen kan ta i anspråk och låta bli att ta i anspråk. Det är kanske lika behövt för den ekonomiska trygghetens och fredens skull att exempelvis i detalj undersöka till vad ändamål de anvisade för-

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m. (Forts.) skotten skola gå. Det skulle vara frestande att försöka sig på en analys av detta med ledning av redan gjorda erfarenheter, men jag antar att en sådan utan olägenhet kan anstå. Den göres nog så småningom ändå, ty förskottsstaten är ju i själva verket en jalousi, bakom vilken regeringen fattar fria beslut. Riksdagen har härvidlag endast beslutat vissa allmänna begränsningar, man har givit huvudrubriker, t. ex. den allmänna beredskapsstaten, beredskapsstaten för försvarsväsendet, försvarsberedskapsstaten till folkförsörjningen. Det var någon som frågade, hur man kunde taga medel till att gräva en kanal genom Skåne ur folkförsörjningsanslaget. Jag svarade att det är mycket motiverat att göra så, ty det beslutet fattades i en tid, då tillförselvägarna från väster, öster och söder voro stängda dels av is och dels med konstlade medel.

Således, herr Carlström med flera, om riksdagen överhuvud taget vill granska budgeten från en givande synpunkt måste man gå denna väg vid behandlingen av ett anslag sådant som detta. Jag upprepar än en gång att summan är högst oväsentlig och knappast något att tala om, och jag kan inte säga annat än att det är en särskild omständighet som orsakat denna debatt, den omständigheten att statsutskottet inte haft reda på vad statsrådet Sköld här nämnt. Jag kan inte finna det vara en ambitionsfråga för någon att därför ge statsutskottet en bakläxa. En sådan bakläxa kunna vi för övrigt ta med upprätt huvud, om man så lättvindigt kan åstadkomma en majoritet på sådana grunder som här anförts.

Herr talman, jag vidhåller yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Den argumentering herr Törnkvist förebbragt, att då det gäller förskottsstaten en del anslag skulle ha voterats lättvindigt här i kammaren, kan förvisso icke utgöra något skäl för att man med öppna ögon skall bevilja sådana som inte äro oundgängligen nödvändiga.

Herr Svensson: Herr talman! Jag finner denna diskussion en smula överraskande. När frågan behandlades vid statsutskottets plenum förelåg ett enhälligt utlåtande från första avdelningen, och vid detta tillfälle fälldes inte ett ord om saken. Jag förutsätter att första avdelningen granskat frågan från olika synpunkter och inte så lättvindigt, som man vill göra gällande här i kammaren.

Jag förstår att statsrådet Sköld känner sig tveksam, huruvida sådana anläggningar skulle bli till gagn under nuvarande förhållanden; han meddelade ju att de äro bland det första som vid ett krigstillfälle förstöres. Men det är väl av betydelse, att det finns drivmedel för våra flygmaskiner. När man i detta sammanhang talar om ekonomi, undrar jag om det är anläggningskostnaderna eller de besparingar ifråga om driften som härvidlag eventuellt kunna komma att göras, som är det avgörande. Jag tror att man i denna fråga anlagt en alltför ensidig synpunkt.

Herr Jonsson i Eskilstuna talade om indiskretioner. Om det skulle ha begåtts några sådana, repareras emellertid skadan knappast genom att detta så energiskt som skett påpekas här i kammaren. Jag tror att man därmed i stället annonserar saken vidare och inte åstadkommer det lugn som man möjligen åsyftar.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Tror man att de som ha intresse av sådana här frågor inte utan särskilda påpekanden ta reda på vad som står i svenska riksdagens handlingar, då har man bra liten kännedom om hur det i verkligheten går till.

Drivmedelsanläggningar vid vissa av flygvapnets flygplatser m. m. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som på den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Törnkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 216 som den i ämnet väckta motionen, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.

I en den 3 maj 1940 dagtecknad proposition, nr 248, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor, dels till Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid vedavverkning för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150,000 kronor, dels ock till Reglering av vedproduktionen för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 47,000,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft fyra inom riksdagens kamrar väckta, i utskottets utlåtande närmare angivna motioner.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz* (I: 214) och den andra inom andra kammaren av herrar *Staxäng* och *Werner* i Höjen (II: 272), hade hemställts, att riksdagen vid behandling i frågan om anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. måtte föreskriva, att gällande bestämmelser om lån för förskottering av avverkningskostnader skulle ändras i enlighet med vad motionärerna anfört.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 214 och II: 272,

a) till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor;

b) till Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid vedavverkning för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150,000 kronor;

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

c) till Reglering av vedproduktionen för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 47,000,000 kronor;

II. att motionerna I:210 och II:267 måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Gustafsson* i Benestad, *Johansson* i Fredrikslund, friherre *De Geer*, *Svensson* i Grönvik, *Närlinge* och *Staxäng*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande i fråga om låneverksamheten för främjande av vedproduktionen bort hava viss i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottets hemställan bort i anledning härav i nedan angivna delar erhålla följande lydelse:

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) till — — — (= utskottet) — — — 47,000,000 kronor;

II. att motionerna I:214 och II:272 samt motionerna I:210 och II:267 måtte anses besvarade med vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Gustafsson* i Benestad, *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andren*, *Närlinge* och *Staxäng*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Svensson*: Herr talman! Den fråga som nu är före gäller låne- och förskottsverksamheten till främjande av vår vedförsörjning, en fråga som har den största möjliga aktualitet. Det ligger givetvis i allas intresse att det hela skötes så, att man kan komma fram till bästa möjliga resultat utan att någon irritation uppstår.

Det har i denna fråga väckts en motion om bifall till Skogsägareföreningarnas riksförbunds förslag att författningen icke skall ensidigt tillämpas. Man föreslår att lånen icke skola lämnas till varje leverantör för sig utan till respektive skogsägareförening, så att säga mera i klump. Gent emot detta har man gjort gällande, att det under sådana förhållanden blir svårare med kontrollen, varigenom det skulle uppstå större risk för statsverkets del. Jag kan icke se, att det blir någon större risk härigenom, ty säkerheten ligger i båda fallen i leveranskontrakten. Om de ligga på flera händer eller på en hand kan väl i och för sig varken försvaga eller förstärka säkerheten. Men det är många andra förhållanden, som göra, att om denna sak kan ordnas på sätt som föreslås i motionen och från skogsägareföreningarnas sida skulle mycket arbete kunna sparas. Hur än riksdagen beslutar, måste, tror jag, den här frågan lösas på sätt motionärerna föreslå.

Jag skall, herr talman, icke nu upptaga någon längre debatt i denna sak. Jag vill bara säga, att när man skriver kontrakt för leverans av ved, kan man aldrig exakt ange vare sig kvantitet eller belopp, detta beroende på att man under avverkningsens gång ibland får större kvantitet — så är det i regel — ibland mindre kvantitet, än som från början avsetts. Det blir alltså variationer i viss mån. Vidare kan det vara så, att en leverantör, som vid kontraktets undertecknande icke anser sig vilja ha förskott, sedermera önskar erhålla sådant. Enligt utskottets förslag föreligger det visserligen möjlighet för vederbörande att senare inkomma med en ansökan om erhållande av dylikt förskott. Men om man går den vägen, som i motionen och från Skogsägareföreningarnas riksförbunds sida ifrågasatts, tror jag, att det skulle vara möjligt att på ett mera elastiskt sätt, om jag så får uttrycka mig, kunna ordna saken, utan att det på något sätt skulle även-

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)
tyra vare sig kontrollen eller säkerheten för statsverkets del. Jag tror, att vi nog behöva hjälpas åt att förenkla tillvägagångssättet, så att det inte blir krångligare än nödvändigt. Det är för att möjligen komma dithän, som vi anslutit oss till de tankar, som framförts i motionen. Jag tror icke, att det föreligger någon större svårighet att gå den vägen. Jag är förresten övertygad om, att man förr eller senare måste slå in på den vägen.

Jag skall inskränka mig till detta och be att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Osberg, Staxäng, Werner* i Höjen och *Wolgast*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Om det förhöll sig så att skogsägareföreningarna i allmänhet rönte en allmän anslutning från skogsägarnas sida i de olika provinserna, om dessa föreningar sålunda vore auktoritativa eller representativa för skogsägarna, då skulle jag för min del inte ha någon-ting emot att till skogsägareföreningarna delegera en uppgift, som nu tillkommer staten, och låta dessa ha hand om långivningen på eget ansvar i stort sett. Så är icke förhållandet nu, utan i många län representera skogsägareföreningarna en liten minoritet av skogsägarna. Om man sålunda låter föreningarna ha hand om långivningen, alltså uppträda som något slags banker med rätt att dela ut de pengar de få från staten, ungefär som skogsägareföreningarna själva tycka, då kan man komma i ett sådant läge, att staten icke längre har någon kontroll över de pengar, som lämnas ut i lån. Då blir det på det sättet, att alla leveranskontrakten samlas och ligga som ett slags pant för lånen, utan att man till syvende och sist kan ställa övriga leverantörer till ansvar för att ett eller annat kontrakt icke fullgjorts. Jag tror därför, att det är säkrast att gå på den linje, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Kan man i vednämnden finna någon utväg att, såsom motionärerna tänkt sig, förenkla proceduren, utan att därmed försumma den kontroll över medlen, som staten har rätt att utöva, skall jag vara den förste att hälsa en sådan utväg med glädje. Kan man ordna det så att alla bli nöjda, är det under nuvarande förhållanden bara bra. Då skogsägareföreningarna icke allestädes äro sådana organ, som kunna handhava långivningen på ett auktoritativt sätt, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Gustafsson i Benestad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade och med 1) betecknade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare medel för kontroll och undersökning av gasgeneratoraggregat;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnader för nomadskolorna;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1940/41; och

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till skattetyngda kommuner m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

*Understöd åt
vissa lands-
ting och kom-
muner.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 222, i anledning av väckta motioner om understöd åt landsting och kommuner, vilkas ekonomiska ställning i synnerlig grad ogynnsamt påverkats av manskapsinkallelserna i samband med den förstärkta försvarsberedskapen; och anförde därvid

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! I den motion, som det nu till behandling föreliggande utskottsutlåtandet gäller, ha jag och mina medmotionärer begärt ett anslag till ekonomiskt understöd åt sådana landsting och kommuner, vilka genom manskapsinkallelserna till neutralitetsvakten fått sin ekonomi undergrävd. Särskilt pekas i motionen på de norrländska länen, som komma att bli hårt pressade av de finansiella konsekvenserna av dessa inkallelser.

Utskottet har, som synes av dess utlåtande, icke velat bestrida, att dylika svårigheter kunde uppstå för åtskilliga kommuner. Men utskottet har funnit två anledningar till yrkande om avslag på motionen. Dels ha nämligen inkallelserna, sedan motionen väckts, blivit mycket mera allmänna än tidigare — de beröra nu praktiskt taget hela landet — dels framhåller utskottet, att de inkallades familjer åtnjuta ett underhåll, som måhända kan bli beskattningsbart. Jag erkänner gärna, att jag har en smula svårt att få ett riktigt fast grepp om logiken i detta statsutskottets resonemang. Den omständigheten, att numera hela landet är berört av manskapsinkallelser, kan väl aldrig utplåna det faktum, att vissa områden i riket under mer än fyra månaders tid, alltså under ett tredjedels år, fått bära bördor på sätt i motionen beskrivits och tillfogats kraftiga åderlätningar i skattestyrkan, vilka nog i sinom tid skola bli uppenbara på ett kännbart sätt. Utskottet har, såvitt jag förstår, gått helt på sidan om detta obestridliga förhållande.

Jag kan alltså icke finna, att de synpunkter, som i motionen blivit berörda, vederlagts, även om det naturligtvis står utanför diskussion att förhållandena allmänt sett blivit i hög grad ändrade, sedan motionen väckts. Jag skulle för min del vilja gå ett steg längre och säga, att genom att manskapsinkallelserna blivit så omfattande som de blivit torde behovet av de i motionen begärda anslagen numera vara mycket större än som förutsattes, när motionen tillkom, därför att ett ytterligare antal kommuner i olika delar av landet blivit i behov av extra handtag och hjälp.

I den föreliggande situationen, herr talman, anser jag emellertid, att jag icke kan fullfölja aktionen, men jag har icke velat underlåta att framföra dessa synpunkter.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

*Offentligt re-
gister över i
riket befint-
liga stiftelser
och dona-
tioner.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 223, i anledning av väckt motion om uppläggande av offentligt register över i riket befintliga stiftelser och donationer.

Därvid anförde:

Herr **Osberg**: Herr talman! Det här vanliga temat, att en motion icke skall lända till någon åtgärd, är icke vidare tacknämligt för en motionär. Men det är ju så, att en motionär icke får tröttna utan han måste hålla på. Till slut tar i vanliga fall Kungl. Maj:t så småningom upp tanken och för fram den, och då är riksdagen färdig att anamma densamma. Det är väl, att det medför någon verkan att ideligen föra fram vissa spörsmål.

Statsutskottet har, om jag så får säga, varit ganska vänligt i sin motive- ring. Utskottet framhåller hurusom frågan varit föremål för behandling in-

Offentligt register över i riket befintliga stiftelser och donationer. (Forts.)
om 1936 års skattekommitté, som avgav utlåtande den 20 december i fjol. Man har nu förutskickat, att ärendet varit på remiss och att Kungl. Maj:t skall taga hand om detta spörsmål.

Som herrarna minnas, var denna fråga före i fjol, och den behandlades då av ett tillfälligt utskott. Tre av de yngre ledamöterna i utskottet funno emellertid lämpligt att reservera sig mot förslaget med den motiveringen, att kostnaderna skulle bli så stora för upplägandet av det begärda registret. Detta avskräckte dem alltså från att tillstyrka motionen.

Donationsförmögenheterna i landet torde uppgå för närvarande till en och en halv miljard kronor. Finansministern söker ju på alla möjliga sätt få fatt i slantar både av dem, som ha tillgångar, och av dem, som man måste beteckna såsom fattiga. Men de stora donationsförmögenheterna, som äro tillfinnandes, har finansministern till synes icke något intresse av att inventera, vilket är ägnat att förvåna. Jag blev i fjol i Stockholm uppvaktad av en revisor, som tackade mig för att jag fört fram denna fråga. Han sade, att om riksdagsmännen visste hur mycket skoj, som bedrives, när det gäller beskattningen av donations- och stiftelsers medel, skulle de utan hesitation gå med på att åstadkomma rättelse. En del av dessa stiftelser, som nu icke äro beskattade, böra beskattas, men det kan ju också hända att vissa av dem, som nu äro beskattade, borde befrias från beskattning.

Det är icke många år sedan som frågan om Nobelstiftelsens beskattning var uppe. Denna stiftelse har statsbeskattats tillförne, men på sin tid var det några, som man påstod, ideellt lagda personer, som ville befria stiftelsen från statsbeskattning, och det lyckades även för dessa att åstadkomma befrielse. Stockholms stad anser det emellertid fortfarande icke lämpligt att befria stiftelsen från kommunalbeskattning, men staten skall vara generös och befria stiftelsen från statsbeskattning. Vad skulle det innebära för nackdel, om staten skulle taga sin beskärda del av stiftelsens tillgångar i form av statsskatt? Därigenom skulle visserligen Nobelprisens storlek reduceras med kanske något tiotal tusen kronor eller ännu något mera. Men de personer, som äro i den ställningen att de få mottaga Nobelpris, äro i regel i sådan ekonomisk ställning, att beloppet icke har så stor betydelse för dem. De fästa mera avseende vid äran att få detta pris.

Det har sagts förut här, att statsmakterna, åtminstone när det gäller de större stiftelserna, äro angelägna om att se till att deras pengar bli investerade på bästa möjliga sätt. När det första statslånet för i år lades upp passade många av dessa stiftelser på att köpa detta låns $4\frac{1}{2}$ procents obligationer. När det gäller det sista lånet, där man vädjar till folket, får man nöja sig med 4 procent. Det går icke i längden att låta en sådan här rörelse fortskrida undan för undan, utan att statsmakterna ta itu med granskning av verksamheten. Jag skall bara tala om hur det ligger till med Uppsala universitets tillgångar. Universitetet har, som bekant, stora jorddomäner och en särskild jordfond, som man låter växa till en viss storleksordning. Då föreslår emellanåt deras jordbruksförvaltare, att det är en gård i närheten som är lämplig att inköpa. Då köper man den och så lägges den till universitetets övriga jorddomäner. Så kommer vidare ett annat förslag till inköp, och så förfar man på samma sätt. Får Uppsala universitet ha fria händer har snart hela Uppsala län inköpts. Sedan blir det att fortsätta med till exempel Västmanlands län. Det skulle i lag förbjudas att en donator får stipulera att en donation, som han en gång lagt upp, får utökas på detta sätt. I vissa fall kan det vara felaktigt att människor, som levde för ett hundratal år sedan, skola bestämma hur förhållandena på detta område nu skola handhavas. År 1910 fanns det bara 329 miljoner kronor i donationskapital. Nu är, som sagt, summan uppe i en och en halv miljard kronor. Folk har ansett, att det försvarslån på 500 miljoner

Offentligt register över i riket befintliga stiftelser och donationer. (Forts.) kronor, som nu upplagts, utgör ett oerhört stort belopp. Det ser ju för övrigt ut, som om det icke vore utan arbete och besvär, som man kan komma upp till det tänkta beloppet. Men med dessa en och en halv miljard kronor, som finnas i bygderna, och som det icke finns nöjaktig kontroll över, tycka regeringen och riksdagen icke att det är så kinkigt med, utan med dessa medel får det gå litet hur som helst. Det kan icke få fortgå på detta sätt.

Man kan fråga, varifrån alla dessa donationspengar ha kommit. Jo, naturligtvis från produktivt arbete. Skola bestämmelserna för dessa pengar fastläsas för all framtid? Nu är det ju så, att Kungl. Maj:t i vissa fall kan förändra bestämmelserna och stipulera andra villkor än donatorerna föreskrivit, men det går i mycket sakta tempo. Under tiden bedrivs det mycket skoj, och det är just detta, som jag vill komma till livs. Jag har inte velat komma donationsförfarandet såsom sådant till livs, tvärt om, men det skall vara ordning och reda på detta område, i synnerhet när en så stor del av nationens förmögenhet tillhör donationsfonder.

Nu säger utskottet till slut, att enligt vad utskottet inhämtat är ifrågavarande betänkande, efter avslutad remissbehandling, för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Då utskottet förutsätter, att förslag i ämnet snarast möjligt kommer att föreläggas riksdagen, anser sig utskottet sakna anledning att tillstyrka bifall till motionen.

Ja, detta är gott och väl, men jag tycker att utskottet skulle tagit ställning till frågan och inte helt och hållet lita på Kungl. Maj:t. Ett utskott liksom riksdagen kan väl tänka lika klart som ett statsråd, och är det så att en fråga är bärig, skall man inte skylla ifrån sig med en förhoppning om att Kungl. Maj:t kommer att ta hand om den. Vi hade ett eklatant bevis härpå för en stund sedan, då ett statsråd deklarerade, att ett förslag, som framkommit på grund av en motion, icke skulle vara bärande, därför att det inte kommit från Kungl. Maj:t. Detta är fel. Jag uppskattar statsutskottet så mycket, att jag tror, att utskottet kan genomskåda denna sak utan att fråga ett statsråd, vad statsrådet anser lämpligt. Jag tycker att riksdagen i framtiden skall bli mera självständig än vad den är nu. Får den en motion skall den behandla motionen efter det värde den har och inte bara visa den ifrån sig.

Denna fråga kan inte ligga som den ligger under någon längre tid utan måste tas upp till granskning. Det är en massa av dessa donationer, som ha så föråldrade bestämmelser, att man inte vet var man skall göra av avkastningen. Det står t. ex. i »Stiftelser år 1910» på ett ställe — det gäller en rätt stor donation med hemortsrätt vill jag minnas i Göteborg — att dess avkastning skall årligen utdelas till tre kyska jungfrur i staden. Det är gott och väl, men det är inte så förfärligt lätt att ta reda på berättigade personer. Och flera liknande fall finnas. Att döma av rubrikerna på flera donationer förstår man, att donationsbestämmelserna äro fullständigt föråldrade, och detta bör rättas till på något sätt.

Herr talman! Jag vill inte nu framställa något yrkande, eftersom utskottet är enhälligt, och efter den motivering, som utskottet har anfört, men jag har den förhoppningen, att vederbörande snarast tar itu med detta, ty det är hög tid att man gör något åt den här saken.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skulle egentligen inte yttra mig, när motionären inte framställt något yrkande. Men jag tyckte att han belastade utskottet med en uppfattning, som icke hysts av utskottet. Han sade, att vi inte ville göra någonting. Hur kan herr Osberg säga något sådant? Ha vi skrivit det? Vi ha skrivit, att vi förvänta att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på saken, och att det förslag, som kommer

Offentligt register över i riket befintliga stiftelser och donationer. (Forts.)
att föreläggas riksdagen, också tar hänsyn till vad som i motionen framförts. Så ha vi sett på saken, och det är inte detsamma som att man ingenting vill göra.

Vi ha inte ansett det lämpligt att skriva till Kungl. Maj:t och säga, att nu skall Kungl. Maj:t upplägga ett register, och för detta skall Kungl. Maj:t få 25,000 kronor. Detta ansågo vi överflödigt, eftersom utredningen redan var gjord och ligger under bearbetning.

Jag tycker motionären skulle vara mycket belåten med det som han vunnit genom sin motion. Jag tror således, att det icke är någon fara å färde här.

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill bara säga till den siste ärade talar-
ren, att det är ju ett lättvindigt sätt att komma ifrån vissa arbeten och svårigheter. Jag är förvissad om att motionen hade tillstyrkts i fjol, om inte herr Olsson i Gävle hade ingripit och sagt, att det var så bråttom med denna sak att den återopade skattekommittén icke kunde vänta på uppgifterna så länge, som det skulle ta i fall det skulle gå skrivelsevägen. Det är bevis för att han är av den uppfattningen, att något bör göras. Då avdelningens värderade ordförande synes vara av samma uppfattning hade det inte skadat att riksdagen givit Kungl. Maj:t en påminnelse om att inte dra ut på tiden med detta hur länge som helst. Nationen har inte råd att låta så pass stora belopp komma till vilken användning som helst.

Den revisor, som jag talade med i fjol och som är en mycket uppskattad revisor i Stockholm, sade, att en mångfald donationer slås ihop till en from stiftelse och sedan lämnar man ut några hundra kronor till välgörande ändamål och kommer därigenom i åtnjutande av skattefrihet. Det är sådan humbug, sade han, så att man inte kan ana hur det går till.

När man vet, att Stockholm ligger inne med halva landets stiftelseförmögenhet, vet man ungefär, vilket kapital det rör sig om. Stiftelsekapitalet i Stockholm uppgår säkert till omkring 750 miljoner kronor. »Stiftelser år 1910» visar, att hälften av donationerna ha hemortsrätt i Stockholm. De som komma på landsbygden äro en försvinnande bråkdel.

Jag vill inte klandra statsutskottet, men jag tycker att något mera kunde man göra än hänvisa till en utredning av Kungl. Maj:t.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag skall bara be att få säga herr Osberg, att vi på avdelningen icke haft information av herr Olsson i Gävle. Den som informerat oss har varit en tjänsteman, som just sysslat med denna utredning. Vi behandlade motionen i flera omgångar och sökte så noggrant som möjligt tränga in i spörsmålet, huruvida saken skulle kunna påskyndas genom en skrivelse eller ej. Vi kommo till den uppfattningen, att frågan ligger så till, att den kommer att ordnas kanske fortare än herr Osberg tror.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar; och yttrade därvid:

Herr Lithander: Herr talman! Jag har för min del intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Det är utan tvivel av stor betydelse, att man genom statens försorg gör förberedande arbeten för att kunna tillgodogöra sig torvtillgångar ur mossar, som hittills icke kunnat nyttiggöras.

Det är emellertid en sak, som jag skulle vilja beröra. När propositionen om teckning av aktier i ett torvförädlingsbolag behandlades vid urtima riks-

Förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar.

Förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar. (Forts.)
dagen, uttalade jag för min del vissa betänkligheter inför möjligheten för det bolag, som då skulle bildas, att komma fram till positiva resultat så tidigt som det var tänkt. Jag minns emellertid, att fastän jag hade denna inställning, yttrade jag till protokollet, att jag icke ville taga på mitt ansvar att med ett avslagsyrkande eventuellt föranleda ett framskjutande av den tidpunkt, då vi hade kunnat komma fram till ett resultat. Nu ber jag att få till herr statsrådet rikta en vädjan, att han undersöker, i vad mån de utfästelser, som gjordes, när det beviljades 4 miljoner kronor förra året, kunnat hållas. Jag har tyvärr anledning att tro, att det icke kunnat ske, och jag är icke säker på att det kan gå ens under nästa år.

Nu förklaras det i utskottsutlåtandet, att valet av metod — frästorvbrytning eller maskintorvbrytning — skall avgöras, sedan man har fått erfarenhet av det arbete, som hittills bedrivits. Men jag skulle vilja peka på, herr talman, att det är mycket viktigt, att i detta sammanhang undersökningar göras angående användningen av formen torvpulver såsom det bränsle, som måhända ställer sig billigast och som tidigast kan komma till användning. Enligt en liten notis i pressen i går har statsutskottet behandlat en motion, som jag avgivit om utredning rörande framställning av torvpulver. Jag har emellertid vid behandlingen av den nu föreliggande propositionen velat fästa kammarens och framför allt statsrådets uppmärksamhet på att man noga bör följa, huruvida fjolårets utfästelser kunna hållas, och att det kan vara lämpligt att undersöka, huruvida icke framställning av torvpulver är den väg, som måhända blir den mest framkomliga.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag är delvis förekommen av herr Lithander — men endast delvis. Jag har vid tvenne tillfällen förut i riksdagen givit uttryck åt min uppfattning om önskvärdheten av att också på detta område bedrivs ett längre siktande forskningsarbete än det som tidigare ägt rum. Det har sagts mig, att ett sådant sker, men från andra håll har framförts den uppfattningen, att man uteslutande har intresse för att försöka få fram brännertorv ur våra mossar. Jag vill visst icke på något sätt kritisera önskvärdheten av detta eller underskatta de strävanden, som pågå i detta avseende. Men det förefaller mig, som om det vore för litet. Från sakkunnigt håll hävdar man mycket bestämt, att våra torvmossar delvis kunna bli grundvalen för vissa produkter, som vårt land både nu — framför allt nu — och under fredstid har mycket stort behov av och vilka vi under vanliga förhållanden få importera. Jag syftar, som kammarens ledamöter förstå, på önskvärdheten av att vi med all kraft, som står oss till buds, söka lägga grundvalen för en kemisk industri av helt andra mått än den vi för närvarande ha. Tekniker hävda, att torvmossarna härvidlag skulle lämna mycket fördelaktiga råmaterial. Är det nu så, att man bedriver arbetet på detta område enbart med hänsyn till önskan att få torv som bränsle, antingen det blir i form av briketter eller i form av torvpulver, är det klart, att man icke ser saken med större perspektiv, vilket jag tror är i högsta grad olyckligt. Jag skulle därför till den kraft och verkan det hava kan till protokollet vilja uttala *den bestämda önskan*, att staten går in för, om icke på annat sätt så genom ordentligt tilltagna anslag, ett *forskningsarbete på detta område, som syftar till grundläggandet av en kemisk industri*, vilken eventuellt kunde tillgodose oss med produkter, som vi under normala förhållanden få importera.

Jag vet väl, herr talman, och vill ha sagt det till protokollet, att det finns de som säga, att vi icke kunna åstadkomma något i här berörda avseende. Vi

Förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar. (Forts.) sakna grundelementen härför, kol o. s. v. Men jag fäster uppmärksamheten på att det är *vissa* intressens uppfattning. Dessa intressen äro så sammansatta, att man icke bör tillmäta dem annat avgörande värde härvidlag. *Landets* och *folkets* intressen ensamma måste vara bestämmande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition angående reglering av förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställning om anslag till statens hingstdepåer och stuteri; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till extra utgifter, dyrtidstillägg och barntillägg för budgetåret 1940/41.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 54 regeringsformen samt §§ 37 och 50 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 25, i anledning av väckt motion om allmän revision av grundlagarna m. m.;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 30 riksdagsordningen; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 110 regeringsformen samt § 3 mom. 9 och 10 tryckfrihetsförordningen jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 22 maj 1940 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 269, vari Kungl. Maj:t:

1) till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6;

2) föreslagit riksdagen att, under förutsättning att ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen samt tillägg till tryckfrihetsförordningen i över-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

ensstämmelse med nyssnämnda förslag under 1) bleve av riksdagen i grundlagsenlig ordning beslutade, antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehått åtskilliga inom riksdagens kamrar i anledning av propositionen väckta, i utskottets utlåtande, närmare angivna motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition:

a) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga av utskottet framlagt förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6;

b) under förutsättning att ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen samt tillägg till tryckfrihetsförordningen i överensstämmelse med förslaget ovan under 1) a) bleve i grundlagsenlig ordning beslutade, för sin del ville antaga av utskottet framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara;

2) att motionerna

a) I: 215,

b) I: 216,

c) I: 219,

d) II: 277,

e) II: 282 och

f) II: 283

måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under 1) a) och b) hemställt.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Herlitz*, *Thulin* och *Näslund*, som yrkat, att förslaget till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara nu icke måtte antagas utan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t ville verkställa erforderlig formell och reell överarbetning samt förelägga riksdagen nytt förslag i så god tid att lagen kunde träda i kraft omedelbart efter det den föreslagna grundlagsändringen slutgiltigt antagits;

2) av herr *Fredrik Ström*, utan angivet yrkande;

3) av herr *Nils Andersson*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Innan regeringen, närmast genom herr justitieministerns energiska bedrivande, inregistrerar den seger, som nu uppenbarligen ligger inom räckhåll för samlingsministären, så må det tillåtas en, som verkligen bemödat sig om att försöka förstå regeringens hållning i förevarande fråga, att säga ett par ord. Jag vill förutskicka, att när jag på ett milt sätt apostroferar justitieministern, sker detta ingalunda med någon baktanke att försöka göra honom ensam ansvarig för vad som nu skall ske. Vi ha ju hört och vi ha också skrivit upp, att hela regeringen är solidarisk i detta fall.

För egen del kan jag endast bekräfta, att åtminstone folkpartiets representer i regeringen så fort som tillfälle har givits dem betygat sitt livliga och

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

oreserverade gillande av kollegan justitieministerns åtgörande. Förmodligen är det likadant inom hela ensemblen. Det finns ingen spricka i sammanhållningen inom den lilla klubben i kanslihuset. Men det intresserar inte så mycket att försöka komma underfund med, vad som i detta fall är hjärtats övertygelse eller gott kamratskap. För egen del utgår jag från, att det är fråga om övertygelse.

Om detta är riktigt, har man emellertid anledning att stanna ett ögonblick och fråga, hur denna regeringens inställning till pressen egentligen kunnat uppkomma, en inställning, som ju har på ett uppseendeväckande sätt även avspeglat sig i den debatt, som på visst sätt har förts på sista tiden mellan regeringen och pressen. Man spørjer sig, vilka sorgliga erfarenheter riksstyrelsen egentligen haft av det fria ordet på sista tiden. Där finns en dunkel punkt, som underligt nog aldrig har blivit uppklarad, trots den livliga debatten om förslaget angående censur och indragningsmakt. Förgäves har det i pressen begärts en konkretisering av de eventuella anmärkningar, som regeringen har att anföra emot pressens uppträdande. Denna efterlysning är säkerligen icke advokatorisk eller retorisk. Den grundar sig helt enkelt därpå, att den svenska pressen tror sig ha gott samvete med avseende å sin hållning i denna kritiska tid. Den svenska pressen har varit lojal mot riksintressena, och den har följaktligen också varit lojal mot riksstyrelsen. Pressen begär ingen tacksamhetsbetygelse för detta, ty den har ju härutinnan bara fyllt sin plikt. Men däremot begär pressen en smula reciprocitet ifrån regeringens sida i form av att regeringen klart och öppet vidgår, att pressen i allmänhet varit lojal, eller också — om man från regeringsbanken icke är villig eller icke anser det möjligt att vitsorda denna lojalitet — att man närmare preciserar sina anmärkningar.

Det är av icke ringa vikt att ett dylikt uppklarande av förhållandet mellan regeringen och tidningspressen sker i detta sammanhang. Icke minst är detta uppklarande betydelsefullt ur den synpunkten, att ett uttalande härutinnan kan ge vägledning om, hur regeringen har tänkt sig att använda det instrument, som den i dag får i sina händer av riksdagen. Den fråga, som då omedelbart anmäler sig för att bli besvarad, är denna: Anser regeringen, att den haft behov av censurrätten och indragningsmakten under tiden från stormaktskrigets utbrott till innevarande stund? Skulle denna fullmakt — det är min andra fråga — som i dag säkerligen lämnas regeringen, ha kommit till användning, om den redan varit utfärdad och i regeringens händer?

Det kan tyvärr tänkas, att det omdöme, som fällts av en huvudstadstidning, att denna dag är en svart dag för tryckfriheten, blir bekräftad av erfarenheten. Jag vet det inte, men jag säger att det kan tänkas. Därför kan det också tänkas, att det följer ett särskilt ansvar med det beslut, som riksdagen nu går att fatta, ett drygt och måhända tungt ansvar. Den svenska pressen, oavsett partifärg, torde vid sådant förhållande vara angelägen att det i avgörandets stund blir från regeringens sida klargjort, om de föreslagna åtgärderna grunda sig på brist på lojalitet och disciplin hos pressen, eller om åtgärderna sakna samband med vad som hittills förekommit.

Det har från en framstående vetenskapsman vittnats, att den nu föreliggande lagtextens formulering torde vara den mest vaga och obestämda, som något med oss jämförligt land har vågat sig på att godtaga. Det är under dessa omständigheter, förefaller det mig, rimligt om man begär ett klart och bestämt svar på frågan: har pressens hållning hittills givit anledning till ett så utomordentligt anspråk från regeringens sida?

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Jag skattar högt utskottets uttalande om tryckfrihetens betydelse i ett fritt samhälle. Jag nöjer mig också med att hänvisa till de inledande raderna och satserna i utskottets yttrande när jag konstaterar, att här gäller det stora värden.

Jag har, herr talman, velat ställa dessa spörsmål, och jag har för tillfället intet yrkande.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Med hänsyn till den följande debatten kan det kanske vara riktigt och klokt, att de mycket preciserade frågor, som herr andre vice talmannen här har ställt, bli från början besvarade.

Jag hade hoppats att få ännu ett par minuter till mitt förfogande för att se igenom det anförande, som jag höll under remissdebatten. Jag är nämligen övertygad om att jag redan i detta anförande tillkännagav som min mening, att den svenska pressen i stort sett har visat sig lojal och förhållit sig väl under den svåra situation, som vårt land har genomlevat. Jag vet mig också vid mer än ett tillfälle senare ha avgivit liknande förklaringar, och det är därför för mig ganska lätt att besvara den första av herr Österströms frågor. Jag upprepar gärna: den svenska pressen har på det hela taget uppträtt på ett sätt, som icke lämnar rum för alltför grava anmärkningar. Alla veta vi emellertid, att när man gör ett sådant uttalande om den svenska pressen i allmänhet, måste man samtidigt göra reservationer för vissa tidningar. Jag har ingen anledning att här utpeka den eller den tidningen. Jag kan endast säga, att bland de tidningar, som enligt mitt förmenande icke ha handlat med tillräcklig omsorg och inte alltid också enligt mitt förmenande varit fullt lojala mot landets intressen i denna svåra tid, finnas pressorgan av olika politiska skiftningar.

När jag meddelat denna min allmänna uppfattning om den svenska pressen, kan jag därtill knyta svaret på herr Österströms andra fråga. Den gällde, huruvida under den tid, som har förflutit sedan kriget utbröt, sådana förhållanden i pressen ha framträtt, att dessa i och för sig motiverat framläggandet av denna lag, som jag gärna medgiver är ett ytterst osedvanligt ingripande, sett ur våra svenska synpunkter. I det hänseendet kan jag svara, att framläggandet av lagförslaget icke har föranletts av sådana förhållanden.

Därmed har jag egentligen också givit svaret på den tredje frågan, den huruvida regeringen, därest den hade fullmakten i sin hand, redan nu skulle ha begagnat sig av den. Jag tror, att jag kan försäkra, att en dylik åtgärd icke från regeringens sida skulle ha kommit ifråga. Regeringen har vid framläggandet av lagförslaget måst utgå ifrån, att de förhållanden, varunder vi levat och vilka hållit oss i en ständig spänning och oro, kunde komma att förvärras. Vi ha varit nödsakade att räkna med att även vårt land kunde drabbas av det värsta, och det har varit med tanke på en sådan farlig utveckling av vår situation, som regeringen på detta område liksom på andra har velat skapa den nödvändiga beredskapen. Det framgår ju också av det framlagda förslaget, att en tillämpning i vissa fall endast är avsedd under krig. I en annan del skulle lagen kunna tillämpas vid krigsfara, och det har ju diskuterats ganska mycket, huruvida man skulle lämna en fullmakt för tillämpning även vid krigsfara eller om man skulle försöka närmare precisera vilken krigsfara, som skulle motivera tillämpningen. Som man erinrar sig, hade de sakkunniga därvidlag föreslagit den preciseringen, att tillämpning skulle kunna ske vid överhängande krigsfara, och man hade också sökt definiera denna genom en hänvisning till att vid ett sådant tillfälle skulle rikets krigsmakt vara försatt på krigsfot,

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

d. v. s. det skulle vara vad vi i allmänhet kalla mobilisering. När regeringen föreslagit den enklare formuleringen krigsfara, har det icke varit med tanke på att kunna tillämpa lagen i en mindre farlig situation, men man har beaktat vad som faktiskt under den senaste tiden skett. Dels har man haft önskemålet att icke vara bunden att utåt visa, att man vid ett visst tillfälle anser krigsfaran överhängande, dels har man ansett, att med den snabbhet, varmed händelserna ske, veta vi ibland icke den ena dagen vad som är överhängande den andra. Därtill kommer beträffande den andra förutsättningen, mobiliseringen, att man även i det hänseendet tagit lärdom och kunnat göra beredskapsåtgärder, som icke formellt ha den beteckning de skulle ha fått i äldre tid. Allt detta visar emellertid, att regeringen betraktar den fullmakt, som här gives, såsom avsedd att endast tagas i bruk, när tvingande nödvändighet därtill föreligger.

Förhållandena ha, när det gäller Norden, kanske undergått en förändring, som kommit oss att känna någon lättnad. Vi äro emellertid skyldiga att räkna med, att så länge hela världen och framförallt vår världsdel befinner sig i oro, komplikationer kunna uppkomma, och vi måste på alla områden ha den nödvändiga beredskapen.

För egen del kan jag försäkra — och jag är övertygad om att jag kan göra det också för alla mina kollegers räkning — att vi ha ingen åstundan att sätta bestämmelserna i kraft. Vi hoppas livligt, att sådana förhållanden icke skola uppkomma, som kunna nödvändiggöra tillämpningen av lagen. Vi äro beredda att icke använda denna fullmakt, jag vågar säga annat än i en situation, då säkerligen hela riksdagen och hela vårt folk skulle vara ense med oss om att ett sådant läge inträtt, som motiverar även de för oss mest osedvanliga åtgärder.

Jag vill till slut använda tillfället för att säga, att jag icke har förstått, att den svenska pressen har behövt känna sig så upprörd över dessa förslag. Man vet inom den svenska pressen, att friheten är förankrad i det svenska folket. Man vet, att friheten har i den svenska riksdagen en skyddsvakt, och man borde veta, att de män, som nu sitta i den svenska regeringen, äro lika rädda om det svenska folkets fri- och rättigheter som någon annan medborgare i detta land. Jag tycker, att man skulle kunna känna det såsom en garanti för att dessa lagar icke skola missbrukas, att det sitter en regering med den sammansättning, som den nuvarande regeringen har. Däremot kan endast invändas, att denna regering icke är evig. Det kan komma regeringar av annan typ. Även den saken har varit observerad, och redan i regeringens förslag har man upptagit garanti för riksdagens inflytande av sådan karaktär, att i själva verket den svenska riksdagen är den till sist avgörande. I de fall, då lagen avser en fullmakt för regeringen, har denna icke annat att betyda än att regeringen skyndsammast måste träda inför riksdagen för att erhålla godkännande.

För egen del har jag ingenting att invända mot de försök, som man gjort från utskottets sida att vinna ytterligare garantier. Våra svenska fri- och rättigheter äro så dyrbara, att man aldrig kan vara nog försiktig, när man skrider till att stifta lagar, som skola kunna i utomordentliga fall användas för att reglera dem. Jag är övertygad om att den svenska riksdagen kan gå att bifalla Kungl. Maj:ts förslag utan någon känsla av oro för hot mot våra fri- och rättigheter.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Herr Lindskog: Herr talman! Det har riktats många hårda ord mot den kungl. proposition, som nu föreligger. Jag vill till en början medgiva, att dessa hårda ord nog också skulle kunna riktas mot vissa pressorgan, som enligt min mening bära en viss del av ansvaret för att propositionen överhuvud taget kommit till. Man har sagt, att det därvidlag blott är fråga om några få undantag. Jag gläder mig över den allmänna tillfredsställelse, som statsministern gav uttryck åt i sitt nyss hållna anförande, och jag erkänner gärna, att dessa få undantag äro precis så många för mycket som de själva äro till antalet. Tidsläget är sådant, att även dylika undantag kunna åsamka riket den största skada i en allvarlig situation. Kravet på tryckfrihet får icke innefatta krav på, att man skall kunna använda vilka former som helst för att ge uttryck åt en mening. Man har också invänt, såsom gjorts i utskottet under debatten där, att man skulle kunna försöka komma åt dessa pressorgan genom de former, som redan nu finnas för åtal. Var och en vet ju emellertid, att utgången av dylika åtgärder alltid är ytterligt osäker. Det hela är i viss mån ett lotteri. Man kan ju förstå, att en justitieminister icke alltid känner sig frestad att spela på ett sådant lotteri. Jag vill emellertid tillägga, att jag för min del icke har kunnat finna det lyckligt med dessa ständiga förebräelser, som olika regeringsmedlemmar helt generellt riktat mot pressen. Man frågar sig verkligen: Varför ha icke dessa regeringsmedlemmar haft, jag skulle nästan vilja säga det moraliska modet att öppet peka på de pressorgan, som åsyftas, och vari det felaktiga bestått? Dessa anklagelser ha icke varit rättvisa i sin generella utformning, och de ha skapat en känsla av olust hos pressens män. I stort sett vill den svenska pressen vara lojal. Jag vågar säga, att den allvarligt arbetar och strävar efter att vara lojal. Till gengäld begär den ju att också bli behandlad på ett lojalt sätt.

Herr talman! Låt mig genast säga, att det icke är med någon vidare lust som man studerar denna proposition. Jag skulle ha önskat, att något av den varmhjärtade ton, som herr statsministern hade i sitt just nu hållna anförande, genomblåst även den här föreliggande propositionen. Men av den finner man ytterligt litet. Jag skall icke fördjupa mig i några vemodiga betraktelser om vad det fria ordet spelar för roll i ett demokratiskt samhälle. På den punkten råder fullkomlig enighet här i landet liksom väl i stort sett också därom, att det är bättre med en kortare tids förlust av detta fria ord än med en permanent förlust av fosterlandets frihet, vilken dock är grundvalen och förutsättningen även för det fria ordet. Jag vill icke alls gå med på de bittra ord, som sagts någonstans i pressen om, att friheten icke är något värd, om icke pressen får lov att säga vad helst den vill. Men ändå är censur och indragningsmakt någonting så allvarligt i en demokratisk tid, att jag skulle ha önskat, att den saken skarpare och klarare kommit att lysa fram ur propositionens uttryckssätt. Jag skall nu bara peka på några av de allvarliga risker, som enligt min mening hota genom censur och indragningsmakt.

Till en början kan man då icke neka till att censuren alltid har en bismak av diktatur. Propositionen söker försköna detta, men det går här som så ofta vid skönhetsbehandlingar: när delinkventen kommit ut ur skönhetsinstitutet, så är vederbörande ofta mera anskrämlig än före inträdet. När man läser propositionens ord på sid. 16, så blir man — det vågar jag säga — ganska illa till mods. Det heter där ordagrant så här: »Med stöd av senaste tidens erfarenheter kan man utgå ifrån att i Sverige, där styrelsen är uppbyggd på demokratisk grund och alltså uppbares av folkets förtroende, den övervägande delen av pressen företräder en meningsriktning överensstämmande med re-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

geringens och på denna grundval lojalt samarbetar med den ansvariga statsledningen. Det kan likväl icke anses uteslutet att undantag förekomma och att detta i en farlig tid kan medföra olyckliga verkningar för rikets säkerhet.» Jag tvekar icke att säga, att detta är en fruktansvärd sats. Skulle jag vilja vara godhjärtad, skulle jag våga uttala den gissningen, att det hela måste vara en ren lapsus. Det vore verkligen i hög grad önskvärt, om justitieministern kunde lämna en kommentar till denna fruktansvärda sats.

Konstitutionsutskottet har emellertid för att undvika att en majoritet på några få röster skulle kunna undertrycka en avsevärd minoritet infört bestämmelsen om tre fjärdedels majoritet. Det är för mig en tillfredsställelse att höra, att statsministern för sin del icke har något att invända emot denna justering. Jag tvekar icke att säga, att jag för min del helst skulle ha önskat en ännu mera kvalificerad majoritet. Men man får ju vara tacksam för det man kan få.

En annan risk, som jag icke kan underlåta att här omnämna, ligger däri, att ansvaret för vad som skrives i pressen nu faktiskt kommer att flyttas över till regeringen. Detta är i och för sig en mycket allvarlig risk, och jag är ganska förvånad över att regeringen har velat ta på sig denna risk, som jag icke här närmare vill ingå på. Vidare vill jag säga, att just detta att regeringen är den, som övertar ansvaret för vad som står i pressen, naturligtvis kommer att åstadkomma, att regeringen måste visa sig angelägen att under vissa tider verkligen låta censuren verka. Jag tror för min del icke riktigt på de alltför lugnande ord, som herr statsministern här yttrade. Alla dessa organ ute i landet, som komma att snoka rätt på allt, som befinns förgräpligt, för att de själva i sin tur icke skola få sitta emellan och för att vara på den säkra sidan, komma säkerligen att låta stämplarna arbeta med ganska stor iver och stränghet.

Därmed är jag inne på det allvarligaste kapitlet av alla, tillämpningen. Jag vill gärna uttala den livliga förhoppningen, att när den tiden kommer, regeringen måtte med allra största omsorg genomtänka och planera denna viktiga sak. Den är för allvarlig för att kunna överlämnas åt improvisationer. När man tänker på det närbesläktade organet statens informationsstyrelse, kan man icke underlåta att erinra sig det gamla talesättet: »Spåren förskräcka.»

Jag vill till sist icke neka till att jag för min del gärna skulle ha önskat ytterligare justeringar. Men som jag nyss sade: man får vara tacksam för vad man får. Jag vill uttryckligen säga, att ordet krigsfara förefaller mig vara ett oerhört allmänt och vagt ord. Jag är rädd för att den generation, som vi tillhöra — både yngre och äldre — egentligen alltid kommer att leva under krigsfara. Man kan anmärka på uttrycket »överhängande krigsfara» — det medger jag — men man måste väl dock kunna finna ett uttryckssätt, som är mera distinkt än det allmänna uttrycket krigsfara, som förekommer i var och varannan proposition nu för tiden. Det är en särskild sak detta med censur och indragningsrätt, och därför skulle jag ha önskat, att man kunnat finna ett annat uttryckssätt, till exempel »allvarlig» eller »hotande» krigsfara eller något annat, som mera markerat, att det härvidlag är fråga om någon ting annat än det vanliga uttrycket krigsfara.

Med avseende å indragningsrätten kanske jag skulle nämna, att det förefaller som om man på många håll i pressen skjuter över målet i sin kritik och icke tänker på, att denna lagstiftning är avsedd att gälla endast under krig. Under krig får vårt land naturligtvis finna sig i mångt och mycket, som vårt

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

lyckliga folk annars icke haft en aning om. Därför vill jag för min del icke rikta någon invändning mot möjligheten att vid krig införa denna indragningsmakt, ehuru jag misstänker, att, även om densamma icke infördes nu, regeringen skulle ha möjlighet att under krig styra ungefär som den själv vill. Jag glädde mig åt, att herr statsministern markerade, att lagen endast skall komma till användning, när tvingande nödvändighet föreligger.

Jag slutar med en vädjan till justitieministern och regeringen att man måste ta varsamt på denna ytterst ömtåliga fråga. Jag medger gärna, att landets väl går före pressens frihet. Då jag för min del gått med på utskottets förslag och nu yrkar bifall till detsamma, sker detta med tanke på den utomordentligt allvarliga tid i vilken vi leva. Det är bättre att — om så skulle vara oundgängligen nödvändigt — nu inskränka på friheten en kortare tid och få behålla den sedan för framtiden än att släppa lös den nu för att mista den för alltid.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö och *Anderson* i Norrköping.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag har varit upptagen i första kammaren med att följa den debatt, som där ägt rum i detta ärende, men eftersom det framställts önskemål till mig om, att jag skulle förtydliga min ståndpunkt i vissa frågor, som beröras i propositionen, är det kanhända lämpligt att jag nu tar till orda för att utveckla de synpunkter, som för mig varit bestämmande vid handläggningen av detta ärende. Jag har av herr statsministern hört vad han nyss yttrat i denna sak, och jag är övertygad om, att kammaren kommer att få det intrycket, att det råder överensstämmelse mellan våra synpunkter.

Jag ber först att få understryka, att det nya i den proposition och det konstitutionsutskottsutlåtande, som nu föreligger endast är en fråga om en begränsning av tryckfriheten i händelse av krig och krigsfara. Vad som åsyftas är att bereda möjligheter att i framtiden ha tillgång till en undantagslagstiftning, en undantagslagstiftning avsedd endast för den tid, då riket befinner sig i stor fara. Intet ingrepp har alltså riktats mot tryckfrihetens princip.

Yttrandefrihet för det talade ordet och tryckfrihet betraktas, som vi alla veta, av vårt folk som oundgängliga delar av den svenska friheten. All frihet i ett ordnat samhälle måste emellertid ha sina gränser. Detta gäller också den yttrandefrihet, som varje medborgare utövar vid samtal och vid andra muntliga meddelanden eller med penna i hand, när han skriver något, som icke tryckes. Denna riksdag har i den nya lydelsen av 8 kap. strafflagen, som handlar om förräderi, spioneri och andra för staten menliga brott, strängt fastslagit vad som i det avseendet icke är tillåtet. Den lagstiftningen är avpassad efter den senaste tidens erfarenheter, och den innehåller särskilt stränga bestämmelser för handlingar under tider av krig och krigsfara.

Att en oriktig användning av det tryckta ordet under sådana hotande tider kan medföra alldeles särskilda vådor för ett rikets säkerhet, är en erfarenhet, som gjorts av alla Europas demokratiska stater, större som mindre. Den ena efter den andra har infört inskränkningar i tryckfriheten. Men detta har på intet sätt inneburit, att de för framtiden skulle ha övergivit tryckfrihetens princip.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Det finns emellertid tillfällen i ett folks liv då diskussionernas tid är förbi och handlingens tid är inne. Ett folk kan icke gå ut i ett krig som en diskussionsklubb. Alla ha vi fått se bevis, hur en diktatur i en enväldigt styrd stat kan samla alla folkets krafter till handling och utkräva det yttersta av de enskilda, som åtlyda självhärskares befallningar.

En kraftlös stat kan icke bevara livet i dessa tider av våldsamma påfrestningar. Folkens krafter måste samlas och spännas. I en stat sådan som Sverige, som sedan gammalt är van vid självstyrelse, kan detta ske endast på en väg. Det kan ske endast genom ett fast beslut av landets medborgare att i hårda tider hålla samman, att stödja varandra och att organisera alla folkets krafter till samarbete, byggt på viljan att göra de uppoffringar, som behövas för att rädda oersättliga värden åt framtiden.

Det svenska folket har också visat sig villigt att i stor utsträckning underkasta sig inskränkningar i sin rörelsefrihet och i sin äganderätt att underkasta sig svidande ekonomiska uppoffringar genom den senaste tidens lagstiftning, genom lagar sådana som till exempel förfogandelagen, maxiprislagen, valutalagen, vedlagen och tjänstepliktlagen. Nu senast har tillkommit en ny fullmaktslag, varigenom regeringen fått bemyndigande att sätta ur kraft bestämmelserna i bland annat lagarna om arbetarskydd, om arbetstidens begränsning och om semester, sjöarbetstidslagen, lagen för detaljhandeln och butiksstängningslagen. Härigenom visas ett långt gående offervilligt förtroende för regeringen av breda lager av vårt folk, som lägger i regeringens hand att i en tid av nödtvång inskränka för dem högst betydelsefulla, med glädje hemburna, sociala levnadsförmåner.

I motiveringen till den proposition, som nu behandlats, har jag vågat uttala en förhoppning om en förtroendefull inställning av pressen till den regering, som styr landet i ett för riket farligt läge. Jag har, som den föregående ärade talaren erinrade om, skrivit några ord, som ge uttryck för denna tanke. I propositionen nr 269 har jag sålunda på sid. 16 skrivit: »I en kristid är det uppenbarligen av betydelse, att regering och riksdag erhålla pressens stöd. En oförsiktig publicering av uppgifter rörande utrikespolitiken och försvarsmakten eller andra för samhället vitala intressen kan försvaga landets militära eller ekonomiska motståndskraft, och även enstaka missbruk av tryckfriheten kunna bli ödesdigra. Av särskild betydelse under ett krigs påfrestningar är vidare att samhörighetskänslan och allmänandan stärkas samt att misströstan och modlöshet förhindras att vinna insteg bland befolkningen. Med hänsyn härtill måste stora krav ställas på pressen och dess bruk av tryckfriheten. Med stöd av senaste tidens erfarenheter kan man utgå ifrån att i Sverige, där styrelsen är uppbyggd på demokratisk grund och alltså uppbares av folkets förtroende, den övervägande delen av pressen företräder en meningsriktning överensstämmande med regeringens och på denna grundval lojalt samarbetar med den ansvariga statsledningen.»

Dessa ord ha ju framkallat en storm av jag kan nästan säga förbittring i en hel del tidningar. Jag har med anledning av detta uttalande av dem blivit beskyldd för strävan att vilja likrikta tidningarna, att vilja mörklägga landet, att vilja förkväva oppositionen o. s. v. Allt detta beror på uppenbart missförstånd. Vad jag sagt är ingenting annat än det, att i ett demokratiskt styrt land regering, riksdag och press stå på en gemensam grundval, att pressen lika väl som regering och riksdag är en funktion av folket och att det därför finns förutsättningar för ett frivilligt och tvångsfritt samarbete dem emellan. Man brukar ju ibland kalla pressen för »den tredje statsmakten». När jag

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6. m. m. (Forts.)

skrev de nyss anförda orden i propositionen, gick jag naturligtvis ut därifrån att pressen är en svensk »tredje statsmakt» på folklig grund och icke en tredje statsmakt på utomstående och främmande grund. Jag vidhåller denna min åsikt.

Det är självklart att mina ord om den principiella grunden för regeringsmakten i en demokratisk stat, nämligen att den skall vara byggd på folkets förtroende, icke innebär något principiellt krav på oppositionens undertryckande. Det är ju en orimlighet att lägga in något sådant i mina ord. Det kan emellertid finnas situationer i ett folks liv, då oppositionen frivilligt tystnar för att icke uppmuntra eller hjälpa en fiende.

Jag fortsätter sedan i mitt anförande till statsrådsprotokollet med följande ord: »Det kan likväl icke anses uteslutet att undantag förekomma och att detta i en farlig tid kan medföra olyckliga verkningar för rikets säkerhet. I ett sådant läge måste möjligheter finnas att på ett effektivt sätt ingripa mot pressorgan, vilka göra sig skyldiga till missbruk av tryckfriheten som kunna medföra dylika verkningar. Främst gäller detta ytterlighetspartiernas press och vissa därmed besläktade, i utländskt intresse utgivna propagandaalster.»

De förslag, som framställts i propositionen för att avvärja den fara, som sålunda angivits, ha i många tidningar mötts med häftig kritik, och förslagen ha, som bekant, i många fall framlagts för allmänheten på ett oriktigt och överdrivet sätt. Då nu emellertid alla här i kammaren känna dessa förslags verkliga innehåll, skall jag icke upptaga tiden med några rättelser.

Med anledning av de motioner, som väckts, skall jag tillåta mig att göra endast några korta anmärkningar.

Nödvändigheten av *censur* i nödläge, erkänd av alla demokratiska stater, minskas naturligtvis icke, såsom en av motionärerna velat göra gällande, av den provisoriska lagen om transportförbud för vissa tidningar. Det är tillräckligt, att ett enda nummer av en tidning med skadliga meddelanden faller i händerna på en utländsk makts underrättelseväsen, för att olyckan skall vara skedd. Jag understryker i detta sammanhang, att censuren naturligtvis bör utövas uteslutande ur utrikespolitiska synpunkter och icke kan komma i fråga såsom ett inrikespolitiskt maktmedel.

Man har vidare betvivlat nödvändigheten av *utgivningsförbud*, vilket enligt propositionen skulle kunna tillgripas under krig — jag understryker, att det endast skall förekomma under krig. Det är emellertid klart, att om en tidning överträder censurens föreskrifter, räcker det icke med att den felande ådömes fängelse eller dagsböter. Det kan, särskilt om han överklagar domen, draga ut i årtal, innan straffet kan verkställas, och under tiden kan han fortsätta sin verksamhet som om ingenting hänt. Som ett snabbt verkande förebyggande medel är utgivningsförbudet erforderligt. Även England har, som så många andra demokratiska stater före detta land, gjort denna erfarenhet, och enligt vad tidningarna uppgivit har England vid sidan av censur infört även utgivningsförbud.

Den *garanti*, som propositionen uppställer mot att regeringen skulle missbruka sin maktbefogenhet till att undertrycka det fria ordet, har varit bestämelsen om *samverkan med riksdagen*.

Med anledning av att den föregående ärade talaren uttryckte en farhåga för att begreppet *krigsfara* skulle kunna få en alltför vidsträckt tolkning, vill jag till en början framhålla, att denna risk är förebyggd därigenom att riksdagen inom trettio dagar efter det Konungen fattat beslut om förhandsgranskning eller förbud skall inkallas, och att beslut om censur under tid, då riksdagen är

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

samlad, endast kan fattas med riksdagens medverkan. Det är givet, att denna bestämmelse tar sikte på en tid av så skärpt krigsfara, att en samverkan mellan regering och riksdag för att trygga rikets säkerhet måste äga rum.

Man har i åtskilliga tidningar yttrat sig kritiskt om värdet överhuvud av riksdagen såsom garant. I de diktaturstyrda staterna ha emellertid tidningarna fått erfara, att den enda garanti, som finns för en fri press, är en fri folkvald riksdag. Misstankar ha uttalats om att den svenska riksdagen skulle vara benägen att missbruka sin makt på ett frihetsfientligt sätt. Jag hyser den fasta tilliten till den svenska riksdagen och det svenska folket, som väljer denna riksdag, att så icke kommer att ske.

Propositionens idé att lägga garantien hos riksdagen har upptagits av konstitutionsutskottet, som härtill fogat bestämmelsen, att riksdagens beslut skall för att vara giltigt fattas med tre fjärdedelar av de röstande i vardera kammarerna. Om nu riksdagen själv på konstitutionsutskottets förslag vill binda sig genom ett sådant stadgande, gör jag ingen invändning däremot.

Utskottets förslag att ge den lag, som innehåller de närmare bestämmelserna vid sidan om tryckfrihetsförordningen, provisorisk giltighet, kan naturligtvis icke framkalla någon principiell invändning från min sida. Däremot skulle jag med anledning av den första av de reservationer, som är fogad till utskottets betänkande, och vari man yrkar, att riksdagen överhuvud icke nu skall antaga någon dylik särskild lag, vilja framhålla, att ett bifall till denna reservation skulle kunna medföra en ovisshet rörande riksdagens ställning till de säkerhetsbestämmelser, som lagen innehåller. Även om lagen nu antages, kan den för övrigt ändras vid nästa riksdag trots att den då ännu icke trätt i kraft. Det har förekommit åtskilliga gånger, att lagförslag, som icke trätt i kraft, ha blivit ändrade av riksdagen. Man vinner sålunda icke mycket genom att icke antaga denna lag, men däremot skapar man den osäkerhet rörande riksdagens ställning till de inskränkande bestämmelser, som jag nyss hännyttade på.

Från sin gemensamma utgångspunkt, omsorgen om folkets bästa, ha regeringen, riksdagen och den ansvarsmedvetna pressen den uppgiften att i en farofylld tid enas och stödja varandra vid sina bemödanden att finna den rätta vägen genom svårigheterna. Det nu föreliggande förslaget avser att förebygga, att genom en oriktig användning på ett eller annat håll av det tryckta ordet faror skola uppkomma för vårt folk i tider av krig och krigsfara.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Jag skall be att endast få göra några korta allmänna kommentarer till den stora fråga, som vi nu behandla.

Jag kunde icke undgå att uppmärksamma ett omdöme, som den förste ärade talaren här, herr Österström, fällde i början av sitt anförande, då han i sammanhang med sitt konstaterande av att regeringen var solidarisk i denna fråga, behagade tala, låt mig säga icke så litet föraktfullt, om »den lilla klubben i kanslihuset». Jag tillåter mig fråga: Får man taga detta som signifikativt för den äskade heliga frihet, som Publicistklubben hyllar och ästundar? Jag kan icke undgå att contra det där »den lilla klubben i kanslihuset» sätta »Den Stora Publicistklubben» — D. S. P. med stora bokstäver. Den konklusionen ligger i detta fall ganska nära till hands. — Detta, herr talman, bara som en liten ingress och en liten anmärkning.

I övrigt kan jag icke annat än citera en annan sak, någonting som vi höra i dessa dagar och som är synnerligen aktuell, när vi tala om friheten, nämli-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

gen biskop Thomas' kända frihetssång: »Frihet är det bästa ting, som sökas kan all jorden kring, den frihet väl kan bära.» Jag stryker under det där sista: »den frihet väl kan bära». Vad är det vi vilja? Vilja vi strypa all tryckfrihet i detta land? Nej, det är åtminstone alls icke min avsikt. Jag vill stryka under vad konstitutionsutskottet i sitt utlåtande säger i början av motiveringen. Huvudtemat är där den uppfattningen, att tryckfriheten är en ovärderlig skatt, som vi få lov att hålla på. Men märk väl, mina herrar, det är skillnad på lagbunden frihet och att kontrollera ohämmad ansvarslös frihet. Jag betvivlar, att vi verkligen kunna taga på allvar den propaganda, som här gjorts gällande och som herr Österström var inne på, vilken tar sig uttryck i den meningen, att denna dag kommer att bli som en svart dag för tryckfriheten i detta land. Ånej, pressfriheten i all ära, men det är ingalunda meningen att belägga den med trälomsband och bojor i denna stund.

Huru är det egentligen med vår svenska press i tider av fara? Jag vill säga, att i stort sett sköter den sig väl. Men det finns undantag, och det är ju emot dessa undantag, som man anser sig nödsakad att lagstifta. Icke behöver man väl hesitera för den skull. Huru många lagar stifta vi icke i vårt samhälle just för dessa undantags skull, som vi icke kunna undfly att sätta spår för så långt som det är möjligt. Det förhåller sig på liknande sätt även när det gäller denna sak. Om man tar ett exempel från den gångna vintern och det kritiska skede, vari vi då under Finlandskriget befunno oss, huru förekommo icke då just dylika fall, där man stod frågande och spörjande över vart det skulle peka hän. Man stod undrande, om dylika pressorgans utgjutelser, deras politik och deras propaganda skulle få en vidare spridning i landet, om deras önskemål över huvud skulle vinna framgång och deras åsikter allmän utbredning. Ja, det är icke bara jag som bävar utan med säkerhet även många andra av kammarens ledamöter inför det predikamentet, att dessa tidningars önskemål skulle fått bära frukt och fört oss till det allra värsta, som kunde inträffa.

Man kommer ibland och avfordrar oss en deklARATION och frågar: Vilka tidningar är det ni åsyftar? Ja, mina herrar, nog skulle jag kunna namnge dem, och nog skulle jag kunna späcka mitt anförande med mångfaldiga mycket talande citat. Men jag vill i dessa tidningars eget intresse icke göra detta, utan jag tror det vara bäst att dra en tystnadens slöja över vad som varit haver och låta vid den saken bero. Jag kommer i detta sammanhang att tänka på ett mycket uppmärksammat uttalande en gång i tiden av en stor norsk statsman, som fällde de bevingade orden: »Nu gäller det att hålla käft.» Jag tror, att vi komma i en sådan situation ibland, då det kan vara bäst att göra detta. Jag skall berätta för er, ärade kammarledamöter, att när jag gick i konfirmationsskolan, hade vi en lärare, som gav oss följande visdomsord, som jag lagt på minnet och som jag i detta nu vill understryka. Det lyder: »Man skall alltid tala sanning, men man skall icke alltid tala om sanningen.» Det är farligt att göra det i vissa situationer, och icke minst då vi befinna oss i krig eller krigsfara, som termen lyder.

Jag tror, att pressens män och frihetens värnare i detta land överhuvud taget ingalunda behöva hesitera inför att taga detta lagförslag sådant det presenteras inför kammarens ögon, detta så mycket hellre som de garantier, som äro fogade till förslaget, ytterligare komma att förhjälpa därtill att inga missgrepp — åtminstone inga missgrepp av större omfattning — komma att ske. När man går in för att riksdagen här skall ha sitt ord med i laget, när riksdagens samtycke till på köpet skall ske med tre fjärdedels majoritet och när lagen

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

därutöver är tidsbegränsad till ett år i sänder, tror jag icke, att man behöver frukta för vad som komma skall. Denna lagstiftning kommer kanske mest att få fungera såsom ett preventiv, ett observandum för vederbörande, som säger ungefär som så: Ni veta, att ni ha någonting över edra huvuden, om ni icke hålla er på mattan — uttryckt på rent dalkarlssätt. Detta är innebörden i denna lag, och denna innebörd förstår var och en.

Detta må vara nog sagt, herr talman, och jag skall icke breda ut mig vidare. Jag är fullt förvissad om att det lagförslag, som här föreligger, icke är av den innebörd, att det skall behöva bli så stark opposition i en stor del av vår svenska press, som det nu förekommit under de senaste veckorna eller månaderna. Vad som här föreslås tror jag, att vi kunna ta med knusende ro och veta, att vad som sker sker bara i landets allmänna intresse.

Herr Vougt: Herr talman! Skälet till att jag besvärar kammaren med ett inlägg i denna fråga är, att jag haft ett utredningsuppdrag på ett tidigt stadium, då man började överväga åtgärder emot missbruk av tryckfriheten, varjämte jag varit i tillfälle att följa frågan ända fram till utskottet.

Jag vill då säga, att de sakkunniga, som på sin tid sysslade med denna sak, kommo till den principiella uppfattningen, att om vårt land kommer i krig, måste man tänka sig, att en censur och eventuellt även en indragningsmakt bli nödvändiga. Men därav följer naturligtvis icke, att de sakkunniga velat säga — och det har heller icke Kungl. Maj:t velat — att censuren ovillkorligen skulle behöva tillgripas ens om landet komme i krig. När emellertid de sakkunniga hade denna principiella inställning, att det i huvudsak endast var vid krigstillfälle, som dessa i tryckfrihetsförordningen inryckta undantagsbestämmelser skulle kunna tillgripas, sökte de bestämma detta genom att gå till regeringsformens § 74, som stadgar om den s. k. rekvisitionsrätten. De sakkunniga skrevo följaktligen, att »i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag må stadgas, att föreskrift kan meddelas om utgivningsförbud — — —» etc.

I en diskussion, som sedermera har följt, har man icke riktigt klart insett, att de sakkunnigas principiella ståndpunkt har varit den, att censur och eventuellt även indragningsmakt skulle gälla vid krig, och att de sakkunniga med detta län ur § 74 regeringsformen sökt att infånga också den lilla förperiod före ett krig, då det kan vara av synnerlig vikt att icke tidningar genom indiskretioner förråda landets militära dispositioner. Emot detta har från herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gjorts den invändningen, att enligt nya erfarenheter kommer landets högsta beredskap aldrig inför ett krig att tagas ut i enlighet med den gamla formuleringen av § 74. Denna invändning måste man ju erkänna såsom riktig.

Min slutsats härefter blir emellertid den, att de sakkunnigas avsikt rättast skulle komma till uttryck genom att i den nya § 6 i tryckfrihetsförordningen stadgades, att förhandsgranskning och indragningsmakt endast må tillgripas vid krig. Jag stödjer mig därvidlag också på den erfarenhet vi under den senaste tiden kunnat göra, nämligen att i Sverige, där vi ha en press, som under den period, vari vi nu befinna oss, är helt enig med regeringen i det väsentliga, där är det också möjligt att få en sådan press att yttra sig med försiktighet, när det gäller militära dispositioner. Vi ha sedan den 12 april 1940 en kungörelse, som belägger med straff uppenbarande av militära hemligheter, som ingen tidningsman har någon önskan att uppenbara, men där det till en början kunde inställa sig någon tvekan om vad det är som är far-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

ligt för landet att förtälja eller icke. Sedan har pressen fått stöd i sin strävan att undvika farliga indiskretioner genom det arbete, som utträttas av statens informationsstyrelse. Vi få möjligen om några dagar diskutera ett utlåtande från statsutskottet rörande denna informationsstyrelse. Jag vill redan nu säga, att jag kan icke ansluta mig till dem, som så starkt — särskilt pressen på sina håll — kritiserat informationsstyrelsen. Det må vara sant, att den understundom gått litet för långt. Det ligger i sakens natur, att den måste överdriva sitt nit, men i stort sett har informationsstyrelsen utfört ett mycket storartat arbete genom att göra pressen underkunnig om vad som i en tid som denna icke bör uppenbaras. Jag tror mig under de gångna månaderna emellertid ha kunnat göra den erfarenheten, att här i landet finnas inga större risker för att under en skärpt krigsfara militära hemligheter skulle uppenbaras genom oförsiktighet från pressens sida. Detta har ytterligare stärkt mig i min uppfattning, att det vore tillräckligt, om man stadgade, att förhandsgranskning och utgivningsförbud få tillgripas allenast om riket befinner sig i krig. Jag hoppas nu alltjämt, att det icke skall bli nödvändigt att tillgripa den rätt, riksdag och regering samfällt nu skulle tilldelas enligt den nya § 6 i tryckfrihetsförordningen.

Det är alldeles uppenbart, att jag icke har någon rädsla för den nuvarande regeringen. Jag misstänker ingalunda, att den i ett övermått av oro eller ännu mindre av maktlystnad vill tillgripa långt gående kontrollåtgärder gentemot pressen. Men vi skola i alla fall betänka, att det här gäller att göra en grundlagsändring och upphäva en mer än hundraårig rättighet, som staten inskrivit i den svenska grundlagen, att tryckt skrift skall fritt få utgivas. Det kan visserligen sägas, att vi om ett par år kunna taga bort denna § 6 igen, men det är väl ändå bra sangviniskt att tro, att tiderna skola ljusna så pass, att man icke anser det nödvändigt att behålla denna beredskapslag också för kommande år.

Jag måste också säga, att under den diskussion, som förts i anledning av den framlagda regeringspropositionen, vissa tendenser framträda — icke minst inom riksdagen — att underskatta det oerhörda värdet av en fri press i ett demokratiskt land. Herr Andersson i Ovanmyra, min kamrat i konstitutionsutskottet, talade på ett sätt nyss, som om han rent av förmenade, att det skulle ha varit lyckligt, om vi under den gångna vintern kunnat lägga en dämpare på pressen genom att tillgripa censur eller andra kontrollåtgärder, och han nämnde till och med Finlandskriget. Jag kan icke följa honom i ett sådant resonemang, därför att jag betraktar den fria pressen såsom ett uttryck för rörelserna inom folkopinionen. Ingen vill väl bestrida, att särskilt under Finlandskrigets dagar många människor här i landet kände en stark rörelse av olika skäl och ansågo sig böra ifrågasätta en annan politik än den av statsmakterna förda. Jag anser, att en sådan opinion måste få komma till uttryck. Det är ytterst farligt, därest den undertryckes. Herr Andersson i Ovanmyra kan kanske betänka den något tillspetsade satsen, att ersättning för en fri press är gatuupploppet. Det förekom i gamla tider, när pressen undertrycktes här i landet, att Stockholms befolkning slog ut fönstren hos främmande beskickningar och hos misshagliga personer. Vi ha icke denna vinter varit så förfärligt fjärran från en sådan möjlighet. Jag ger naturligtvis dem rätt, som säga att en del av pressen uppagiterar stämningar, som kanske därigenom sprida sig inom befolkningen. Det är mycket möjligt, men pressen framagiterar ytterst sällan en verklig folkmening. Man kan i varje fall icke gärna göra gällande, att för svenska folket i dess helhet allting låg så klart

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

under Finlandskrigets dagar, att det icke funnits skäl till olika meningar, herr Andersson i Ovanmyra, även om denna press icke funnits.

För min del måste jag säga, att här gäller det icke alls pressens frihet. Här gäller det landets frihet. Pressens frihet är, uppriktigt sagt, icke ur pressmannens synpunkt någon oförytterlig arvedel i våra dagar. Det är många dagar, som man helst skulle vilja undandraga sig den plikt, man anser sig fylla genom att uttala sin oförgripliga mening om tidshändelserna. Man skall emellertid betänka, såsom herr Lindskog framhöll, att om pressen läggs under censur har landets regering övertagit ansvaret för vad som står i tidningarna. Om den censor, som i Malmö skall sitta och granska mina alster, skulle släppa igenom vissa rubriker, som en främmande makt fann misshagliga, kunde vederbörande minister gå upp med dessa rubriker till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet och spörja, vad man i all världen menar med att den press, vars skrifter nu ske på regeringens ansvar, får uttrycka sig på detta vis. Jag behöver icke fördjupa mig i sådana här saker och ting, därför att jag är övertygad om att statsrådet och chefen för justitiedepartementet — såsom han för övrigt yttrade — liksom vi alla icke har för avsikt att tillgripa några tvångsåtgärder mot pressen med mindre än att vi kommit i mycket skärpta förhållanden eller kanske i krig.

Det är däremot en annan sak, som jag anser vara av ganska vital betydelse i samband med landets egen självständighet. Det kan väl ändå ingen bestrida, att det varit en ganska stor tillgång för vårt land och vår regering, att inga aldrig så enträgna framställningar från en främmande makt kunnat rubba tryckfriheten, så länge den varit grundlagsfäst.

Ett av skälen till att jag velat medverka till antagande av propositionen med den ändring, att tre fjärdedels majoritet skulle krävas i vardera kammaren för ett bifall, är, att jag menar, att det blir lättare för en regering, som kanske är mindre stark och mindre fast förankrad än den nuvarande, att säga nej till anspråk på införande av censur, ifall den kan hänvisa till att det krävs tre fjärdedels majoritet i riksdagens båda kamrar. Det kan icke hjälpas ändå, att man måste känna vissa bekymmer inför en ändring, som öppnar en möjlighet i framtiden icke blott för att en påtryckning från en främmande makt skulle ha framgång, utan också för försök från en majoritet i svenska riksdagen att undertrycka en minoritet genom att beröva denna den röst, som dess press utgör. Även av det skälet tror jag, att det vore lyckligt, att den tre fjärdedels majoritet, som utskottet föreslagit, skulle stadgas. Jag har också förstått det så, att man på regeringsbänken icke har någon invändning att göra däremot. Jag tror också, att det vore ganska värdefullt, att man på det sättet lägger avgörandet i en fråga rörande en av det svenska folkets äldsta och dyrbaraste fri- och rättigheter hos den svenska riksdagen, så att det blir riksdagen, som får taga upp striden för bevarande av denna fri- och rättighet, om strid skulle behövas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Andersson i Ovanmyra, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Låt mig säga några vänliga ord till den föregående talaren, då han ville göra gällande, att pressen sätter sig över en opinionsbildning och att det fria ordet bör få komma till sin fulla rätt. Icke minst nu under den gångna vintern med de ömtåliga spörsmål, som vi då hade att syssla med — jag kan inte undgå att säga till herr Vougt — har den pressagitationen — låt mig

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

säga vissa tidningars agitation — sannerligen varit av den valör, att den kommit många att taga intryck ända dithän, att genom klander av regeringens passivitet o. s. v. denna agitation resulterat i den rena, rama förföljelsen. Jag skall icke närmare precisera vad jag åsyftar, men kammarens ledamöter förstå mig fuller väl. Jag har blott konstaterat klara fakta.

Herr **Vougt**, som likaledes för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Jag uttryckte mig nog inte så oförsiktigt, att jag sade, att pressen icke kan framkalla en folkopinion. Jag sade, att pressen icke kan framkalla en folkopinion eller andra rörelser inom folket, för vilka det icke finns naturliga förutsättningar. Jag är väl medveten om att det är ganska svårt att klargöra detta. Pressen är i varje fall i ett demokratiskt land själv utsatt för bakslag, om den söker uppagitera en stämning eller dylikt, som saknar all grund. Det var detta, herr Andersson i Ovanmyra, jag menade.

Vidare anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Man kan säkerligen med fog beteckna den föreliggande situationen såsom tragikomisk. Den är tragisk med hänsyn till vad den föreliggande frågan gäller. Det rör sig här om en ytterligare beskärning av en författningens fri- och rättighet, och det gäller en beskärning på ett område, som väl alltid och från alla håll betecknats såsom synnerligen ömtåligt — ett område, där ingripanden icke borde, icke finge ske. Situationen är komisk, om man ser på de agerande parterna i dagens debatt. Här ha vi på grund av det läge som råder en regering, vilken företräder samtliga de s. k. fyra stora partierna, och den kritik, som tidigare riktats utanför riksdagen och i dag i riksdagens kamrar mot det föreliggande förslaget — ett förslag, som kommit från samma fyra partier representerande regeringen, denna kritik har levererats av framför allt pressens män d. v. s. propagandisterna utåt för dessa fyra regeringspartier och därmed också för regeringen såsom sådan.

När propositionen framlades, levererades en sällsynt kraftigt trumeld i tidningarna av olika kulör, samtliga representerande regeringspartierna, mot justitieministern såsom den för propositionen ansvarige. Jag tillät mig då att erinra om den kända satsen: Skjut icke på pianisten, han gör så gott han kan — och att bakom denna proposition måste regeringen såsom sådan stå. Detta är i dag bekräftat. Statsministern har öppet trätt fram såsom — om jag får använda det ordet — medansvarig vid justitieministerns sida, och han har även i sitt anförande i dag låtit förstå, att regeringen som sådan står bakom den föreliggande propositionen. Det innebär, att samtliga de ledande spetsarna i de fyra stora partierna, herrar Hansson, Pehrsson-Bramstorp, Bagge och Andersson i Rasjön, med sina namn och sin auktoritet såsom partiledare och såsom ledamöter av regeringen stå bakom den föreliggande propositionen. Detta hindrade icke, att debatten inleddes av en framstående folkpartist — den man, som för folkpartigruppens talan i riksdagen — med ett anförande, som visserligen icke på något sätt kan anses vara lika kraftigt och starkt som det, man tidigare anförde i pressen, men dock innehöll genomgående mycket tydligt kritisk syn på problemet. Om man utläser vad professor Lindskog hade att säga, kan detta anförande karakteriseras på samma sätt. Lyssnade man till herr Vougt, den närmast föregående talaren, fann man, att hans anförande väl innebar ett försök att balansera mellan plikten att såsom framstående ledamot av det största regeringspartiet vara lojal mot regeringen men, å andra sidan, att även företräda sin ståndpunkt såsom pressman. Den ende i kvartetten av tales-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

män, som skiljer sig från de andra, är herr Andersson i Ovanmyra. Beträffande hans anförande skulle jag blott vilja säga, att jag tror icke, att vare sig justitieministern eller någon annan inom regeringen i övrigt vill ha det föreliggande förslaget så tolkat och så försvarat, som det skett från herr Anderssons i Ovanmyra sida. Av vad jag pekat på synes mig framgå, att det föreligger en uppdelning av partierna i fråga, som på ett utomordentligt sätt återspeglar den process, vilken vi genomgå och som faktiskt ingenting annat är än — såsom jag tillät mig säga i förra veckan vid en annan frågas behandling — en successivt fortgående avdemokratisering av vår demokratiska författning här i landet.

Statsministern pekar i sitt anförande på en tänkbar utveckling. Jag vill för mitt vidkommande öppet säga, att jag förstår, att från regeringschefens sida framföras dessa synpunkter på det problem, som döljer sig bakom vad vi nu tala om. Ty hur är det? Enligt min mening finns här ingen anledning att leka med ord. Det hävdas här i riksdagen av oss och även från regeringsbänken — och jag är övertygad, att det i sistnämnda fallet sker med mycket stort och fullt allvar — att Sveriges enstämmiga vilja är att iakttaga en klar och bestämd neutralitetspolitik. Men — och här kommer jag till något, som jag tror vi ha anledning att uppmärksamma — om vi från detta gå till att studera svensk press av i dag, så finna vi nog även där på ledande politisk spalt samma uppfattning mer eller mindre tydligt framträda, men den blir — och man behöver icke läsa mellan raderna för att konstatera det — försedd med en viss tendens. Här framträder och existerar, visserligen i en mera dämpad form än man förut kunde förvänta, en engelsk-svensk uppfattning, kombinerad med en fransk-svensk uppfattning. Här framträder en öppen rysk-svensk uppfattning, och här finns också en uppenbar, fast maskerad tysk-svensk uppfattning. Svensk neutralitet tolkas och positionerna kommenteras kritiskt, med utgående från ett speciellt stormaktsintresse. Det är ofrånkomligt, om man objektivt vill följa pressen, att det förhåller sig så. Går man från den utgångspunkten och tänker sig fram till en skärpning av läget, synes det mig, på grund av vad jag här riktat uppmärksamheten på, att det finns skäl och finns fog för att regeringen kommer och liksom begär en fullmakt för att i en framtid kunna ingripa på det sätt, som vid ett givet tillfälle kan anses vara förenligt med ett allmänt svenskt intresse.

Jag vill dessutom erinra om en annan sak. Vi ha vid denna riksdag antagit en rad olika lagar, vilka mer eller mindre hårt ingripit i de medborgerliga fri- och rättigheterna. Jag behöver endast påminna om vad arbetspliktslagen, omsatt i praktiken, kommer att innebära för medborgarna i gemen. Det har förekommit små yttringar av protester, svaga yttringar av motstånd. Jag erkänner, att man kanhända icke med glädje har anammat dessa lagförslag, men de ha ändå antagits med stor majoritet och ha motiverats med det läge, som råder, och med det läge, som kan tänkas komma att inträda. Hur har man i detta fall reagerat från pressens sida i största allmänhet? Ja, enligt min mening är det få av de tidningar, som tillhöra de så kallade stora partierna, som i dessa frågor haft annat att föra fram än försök att övertyga den läsande allmänheten om nödvändigheten av dessa inskränkningar i hittills gällande fri- och rättigheter. Vid sådant förhållande förefaller det egendomligt, även om det kanske kan vara begripligt med hänsyn till allmänmänsklig svaghet, att samma press så ivrigt har reagerat, när en likartad lagstiftning, utgående från samma motivering, glider in på dess eget område. Nog förefaller det mig böra vara viss konsekvens mellan vårt sätt att reagera mot en lagstiftning

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

överhuvud taget och mot en lagstiftning i en viss detalj, som gäller enbart pressen såsom sådan.

Jag har ansett det vara av visst värde att föra fram dessa synpunkter i denna kammardebatt. De uttrycka ingalunda någon principiell uppfattning eller något förakt för demokratin och de demokratiska fri- och rättigheterna såsom sådana. I det avseendet gäller på denna punkt liksom beträffande de övriga frågorna av liknande karaktär, som jag här har erinrat om, endast ett, nämligen att de beslut, som fattats med motivering av rådande läge, äro av ondo. De äro alla delar i en process, som leder till att den här i landet en gång genom strider och tunga offer skapade demokratiska ordningen klavbindes och beskäres. Man kan ju, såsom här har skett, uttala den förhoppningen, att vi efter återgång till normala tider också skola vilja och vara beredda att lika enigt, som man i dag går med på det föreliggande förslaget, upphäva sådana beslut, men, herr talman, jag tror, att man i så fall är något för sangvinisk, och jag tror, att man då blundar något för mycket för att det, som vi tala om i dag, endast är en svag avtoning av en stor allmän process, som går fram över hela Europa och vars tendenser peka i helt annan riktning än till ett tillstånd, då vad som nu beslutas ånyo kan upphävas.

Därutöver vill jag rikta uppmärksamheten på en annan sak. Den svenska tidningspressen står i dag under mycket sträng kontroll — jag skulle vilja säga en tämligen primitiv kontroll. Man har frivilligt underkastat sig densamma. Det kommer till redaktionerna blå lappar och gula lappar, uttryckande de mest olikartade önskemål om tystnad. Dessa önskemål gälla ibland sådana saker, att man vore färdig att brista ut i skratt, om man icke blivit tränad genom lapparnas mångfald. Nog är det underbart, att när man lojalt har meddelat redaktionspersonalen sådana önskemål och sagt, att de måste beaktas under dagens och under kvällens brådsakande timmar, nog är det underbart, säger jag, eller en smula förbluffande, herr talman, om man dagen därpå hittar det meddelande, som man lojalt har undanstoppat på hemställen från det organ, som i detta fall representerar regeringen, i tidningar, som stå regeringen så nära, att man nästan skulle kunna säga, att de utgöra regeringens egen röst. Detta har dock inträffat tre à fyra gånger. Den lagstiftning, som man nu begär att få, kan måhända motiveras med att man vill få litet större möjligheter än denna frivilliga, av den egna pressen obeaktade vädjande censur. Jag får ju säga, att det i så fall vore ett motiv, som kan begripas av den, som har följt med vad som hänt och vad som sker på detta område.

Herr Andersson i Ovanmyra riktade uppmärksamheten på en förfluten period, då stämningen här i landet på grund av de förhållanden, som då rådde, var ovanligt vaken och ivrigt följde med vad som skedde och vad som sades i tidningarna. Under denna tid förekom i en av de större mera dominerande Stockholms-tidningarna vid ett tillfälle ett meddelande, som jag anser skulle ha motiverat det önskemål om förhandscensur, som ligger bakom det föreliggande förslaget. Detta meddelande var kanske för vederbörande tidning en värdefull nyhet, men för det land, som meddelandet gällde, var dess offentliggörande i detta ögonblick till mycket stor skada.

Det är sådant, som jag menar, att det i dag finns anledning att erinra om, ty sannerligen vi på denna punkt — vi må beklaga oss aldrig så mycket över den utveckling som sker — kunna undgå, om vi vilja vara ärliga, att också tänka på vad som kan, icke försvara men förklara det nya förslag till beskärande av de demokratiska fri- och rättigheterna, som ligger på riksdagens bord.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Jag har, herr talman, på denna punkt lika litet som häromdagen, då vi behandlade en till sin karaktär med denna likartad fråga, något yrkande att göra. Jag har bara velat ge uttryck åt en uppfattning, som jag är övertygad om delas av breda skikt i vårt land. Jag har även velat ge uttryck åt den uppfattningen, att även denna lag i det ögonblick den träder i kraft kommer att visa sig vara av tämligen kortvarig beskaffenhet. Den är ett försök på nytt att med lagstiftning rädda något, som trots allt befinner sig i tidens stöpslev. En sådan räddning måste ha en rakt motsatt karaktär. Detta har jag betonat vid tidigare tillfällen, och jag vill till sist här i dag ytterligare understryka samma sak.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall till en början be att få anknyta till en episod, som sammanhänger med dessa dagars blodiga skiften. En svensk diplomat, som återvänt från ett främmande land, meddelade i en tidningsintervju, att det för honom och många andra var i förväg känt, att ett nyligen utbrutet ytterligare krig skulle begynna den 10 juni, vilket också mycket punktligt skedde. Om man nu tänker sig, herr talman, att det överfallna landet icke förut var i krig med något annat land men förutsåg risken av ett sådant heroiskt överfall från sin grannes sida, och man därtill liksom i detta fall visste, vilken dag detta överfall skulle ske — vi kunna ju tänka oss, att det gällde Sverige — hade det då icke varit lämpligt, om man icke ville varsko den allmänna opinionen, att statsmakterna hade kunnat vidtaga åtgärder mot exempelvis den del av pressen, som representerar vad man brukar kalla den femte kolonnen? När man i en del journalistkretsar har uttalat sin misstro och sina misstankar att denna befogenhet i statsmakternas händer skulle kunna användas även vid krigsfara, så tror jag, att man icke har riktigt klart för sig, hurudant det verkliga förhållandet är. Saken blir icke heller bättre, om man, såsom somliga ha föreslagit, anser, att bemyndigandet endast får utnyttjas vid överhängande eller uppenbar krigsfara eller något dylikt, varigenom man liksom skulle annonsera för världen, hurudant läget är. Man måste därför ge den ansvariga statsmakten rätt att använda detta maktmedel även i ett sådant ögonblick, som icke är detsamma som tidpunkten för ett ögonblickligen utbrytande krig.

Herr statsministern yttrade, att lagen, om den nu antages, skall tillämpas endast, då tvingande nödvändighet därtill föreligger. Jag tycker, att detta är ett mycket värdefullt erkännande, som nog också riksdagen vet att uppskatta. Å andra sidan vet man ju, att det kan bli andra tider med andra regeringar, och det är därför befogat, att utskottet har velat skärpa garantierna mot maktmissbruk på ett så pass enastående sätt, som det har gjort, genom att kräva en mycket stark majoritet i riksdagen för ett beslut om lagens ikraftträdande, var till det egentligen icke finns någon motsvarighet i grundlagarna, om man frånser bestämmelserna om fem sjättedelars majoritet för att man skall få förgripa sig på riksdagsmans immunitet. Det är icke riktigt lojalt, när en del tidningar söka blåsa bort och bagatellisera denna skärpta garanti. Det är först och främst, mina damer och herrar, en garanti emot varje försök till partienvälde. Man kräver så stark majoritet, att i den mån riksdagen är representativ för folkmeningen, det verkliga står en folkmening bakom den sanktion, som Kungl. Maj:t i ett sådant ögonblick får. Detta skall man icke alldeles underskatta.

Jag tillåter mig vidare fästa uppmärksamheten vid den appell eller det anslag, varmed utskottsmajoriteten börjar sitt yttrande. Jag gör det icke så

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

mycket därför att jag är personligen ansvarig för detta uttalande, utan därför att jag vet, att det är utskottets ärliga och uppriktiga deklaration, när det talar om tryckfriheten såsom en nationens och överhuvud taget varje fri demokratis ögonsten. En fri svensk press är också en ögonsten för oss alla och något, som vi icke på något sätt vilja rubba. Det är vår ärliga övertygelse, och för den begära vi respekt och tilltro.

Jag vill dock icke neka till att detta tal om en fri press också äger sina nyanser. När pressen exempelvis i dessa skärpta möjligheter till övervakning vädrar något, som påminner om diktatur, så kan det ju också från allmänhetens sida få vara tillåtet att erinra om att det icke alldeles saknas tendenser till diktatur även från pressens sida. Jag tänker därvid icke så mycket på pressens uppträdande i de frågor, som man särskilt syftar på genom den föreliggande propositionen, utan på vad som i allmänhet kan ske. Ibland händer det, att människor, som åtminstone enligt vanligt bedömande icke borde vara värda förföljelse eller annat sådant, åtminstone i vissa tidningar kunna bli utsatta därför. Det händer också å andra sidan, att det finns juntor och kotterier, som med pressens hjälp kunna så att säga reklamera upp människor. På det sättet kunna i pressen framträda krafter och företeelser, som icke precis utgöra någon återspeglning av den allmänna opinionen, utan i stället bero på andra opererande krafter. Man kan ibland av t. o. m. journalister få höra, hur icke minst ekonomiska intressen hos mäktiga personer kunna bryta fram i tidningspressen. Talet om den fria ansvariga pressen måste alltid förses med några reservationer och modifikationer. Emellertid är det ju en svår fråga, i vad mån det är den stora allmänheten, som är ansvarig för pressens utseende och ton, eller om det förhåller sig tvärtom. Man kan ju säga, att ett land har den press, som det förtjänar, om man så vill. Problemet är kanske icke helt uttömt med detta.

Jag vill för min del inlägga en gensaga mot min ärade vän herr Vougt, när han säger, att det är en konstruktion att tro, att en tidningspress eller en del av den kan liksom arbeta fram en opinion, om det icke för densamma finns naturliga förutsättningar ute bland folket. Jag måste verkligen sätta ett stort frågetecken inför ett sådant påstående. Ha vi icke sett, hurusom man i andra länder med hjälp av oerhörda kapitalmöjligheter kunnat trumma fram en propaganda, med vars hjälp man till slut skapar en opinion, för vilken det uppenbarligen icke finns några naturliga förutsättningar?

Det sägs också från en del av pressens män, att genom de nu föreslagna censurbestämmelserna överflyttas ansvaret för vad som skrivs i tidningarna på regeringen och statsmakterna. Nej, herr talman, jag tror betydligt bättre om våra svenska journalister. Jag tror, att det stora flertalet av dem kommer att skriva under samma ansvars känsla som tidigare. Jag menar, att det stora flertalet är besjälade av sådan ansvars känsla, att den sannerligen icke kommer att avrubbas, om riksdagen nu går att fatta detta beslut. De, som vilja skriva ansvarslost, komma att göra det ändå. De äro icke så obekanta med den konsten förut.

Jag skall, innan jag slutar, bara taga ett par små axplock. En är en liten småsak, en annan en större och allvarligare sak. Herr Flyg hade ordet närmast före mig. Kammaren kanske erinrar sig, att vi härom dagen hade en debatt angående herr Lundstedts interpellation, i vilken debatt jag uppträdde och tillät mig påpeka, att de, som i denna debatt minst och sist av alla borde yttra sig, voro våra kommunister, som sakna moralisk rätt att yttra sig, eftersom debatten gällde de demokratiska fri- och rättigheter, som de själva i sam-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

ma ögonblick, som de fingo den politiska makten, skulle beröva oss allesammans. Trots denna klara och tydliga deklaration från min sida skrev herr Flygs tidning med sin förtjusande terminologi och vokabulär en underrubrik: »Prästen Hallén tar kommunisterna i försvar.» Det är ett sådant där exempel på hur utvecklade sanningssinnet kan vara och hur fördomsfritt man uppträder. Nu menar jag icke, att man ögonblickligen skall tillgripa censur mot sådant, utan må man tvärtom gärna fortsätta att på detta sätt »upplysa» allmänheten. Den invigde vet, att det är lögnaktigt och att det icke finns ett spår av sanning i det. Så får en del av pressen uppträda, men vi begära icke alls något ingripande mot detta. Det är i alla fall värt att observera. Detta är emellertid bara ett litet exempel, det finns ett något större.

I en huvudstadstidning för den 10 juni finnes en ledande artikel om »tryckfriheten inför riksdagen», skriven av en av utskottets förra ledamöter, en tidningsman och förstakammarledamot, vilken artikel är väl värd att observeras. Där ges det ett mycket lamt erkännande åt den garanti som utskottet har fört fram, och hela artikeln andas överhuvud taget en olust. Där stämplas utskottet, som om det egentligen icke hade det ringaste sinne för att värna om ett fritt folks dyrbaraste egendom, nämligen den andliga friheten och speciellt tryckfriheten. Det talas om att det är liksom en retorisk appell som man icke menar så mycket med, och det sägs, att utskottet har icke ådagalagt den ringaste ansträngning att åt lagens bestämmelser ge en mera lyckad formulering. Artikeln slutar, sedan man anfört sina klagomål, med följande ord: »Skulle riksdagens kamrar acceptera konstitutionsutskottets utlåtande i nu föreliggande skick, så kan man endast konstatera, att vaksamheten i den vakthållning kring den svenska frihetens grundläggande idéer, som varit en av vår demokratias viktigaste styrkekällor, är i färd att avtrubbas på ett sätt som måste inge de allvarligaste betänkligheter.» Jag bara hemställer till kammaren, om det är någon människa som verkligen tror, att konstitutionsutskottet varit besjälade av sådana intentioner eller tendenser. Jag anser, att det är att ställa fakta fullständigt på huvudet. Mot sådant stå vi ju alldeles värnlösa. Men vi vilja icke påstå, att detta är någon regel. Det visar i alla fall, att det ju kan finnas fog för statsmakterna att understryka vikten av en ökad ansvarskänsla, att man så långt möjligt söker efter sanningen i föreliggande frågor.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga, att konstitutionsutskottet förvisso genom sitt förslag både velat slå vakt om vår tryckfrihet och på samma gång betona vikten av att det fria ordets män ständigt handla och arbeta under en levande ansvarskänsla.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Vougt, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande torde i någon mån missförstått vad jag yttrade, när jag sade, att om censur införes, så tar regeringen ansvaret för vad som skrives. Jag menar, att då får ju censurmyndigheten order att icke släppa fram omdömen och yttranden mer än till en viss gräns. Gränsen är satt, och det är det, som befinner sig inom denna gräns, tidningarna få skriva. Då ha ju otvivelaktigt statsmakterna i så fall ansvaret för vad som skrives.

Sedan yttrade konstitutionsutskottets ärade ordförande, att det nog finns exempel på att folkopinioner kunna framhetsas av pressen, utan att det finns någon grund för det. Samma åsikt hade herr Andersson i Ovanmyra. Jag tycker, att det skulle vara intressant att få något exempel på något sådant.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Jag tror nämligen icke på det. Det är utan tvivel så, att pressen har många brister. Pressen bär sig ofta tämligen vårdslöst åt mot enskilda. Pressen behöver en uppfostran genom att den står mitt i den allmänna diskussion, som pressen själv för. Tidningarna polemiserar sinsemellan, och därigenom uppfostras pressen. Jag anser, att man icke på grund av pressens små brister skall tillgripa storsläggan och fälla alltför hårda generella omdömen. Jag är övertygad om att konstitutionsutskottets ärade ordförande är ense med mig därom, liksom vi kunnat enas om det förslag som nu föreligger.

Härefter yttrade:

Herr Svedman: Herr talman! För åtskilliga år sedan yttrade en tysk historiker och rättslär: Beröva ett folk dess fri- och rättigheter men låt det behålla tryckfriheten, och det skall icke dröja mer än högst två år, tills det har återerövat vad det förlorat. — Yttrandet fälldes några år före förra världskriget, vilket förklarar, att det kunde komma från det håll det gjorde. Tvivelsutan innehåller det ett stort mått av sanning, ty för ett folks frihet är väl yttrandefriheten, det fria ordet och tryckfriheten, ett utomordentligt vapen. Men liksom andra vapen måste det handhas med förstånd och under ansvar.

Herr Andersson i Ovanmyra har redan citerat biskop Thomas frihetssång och påpekat, att till hans omdöme om friheten är fogat ett villkor och att detta villkor gäller även för tryckfriheten. Jag ber att få instämma däri och betona, att tryckfriheten måste uppfattas och betraktas såsom en frihet under stort ansvar. Det finns fantasilösa kritiker, som väl med sitt medvetande införlivat kritikens syfte men som sakna förutsättningar att bedöma kritikens verkningar. Det är dessa kritiker som äro de farligaste. Man har frågat — särskilt med hänsyn till den diskussion som förekommit om det ingripande som regeringen gjort — om någon tror, att en tidningsartikel kan föranleda en krigsförklaring. Nej, naturligtvis icke. Men många tidningsartiklar kunna framkalla en folkstämning, ur vilken ett krig kan uppstå. Däri ligger faran, och det är ur den synpunkten fantasien måste vara till finnandes, för att man skall kunna bedöma verkningarna av kritiken.

När man ser på en del företeelser i den svenska pressen — och det är väl tidningspressen man har att göra med i detta sammanhang, även om tryckfriheten är ett begrepp som omfattar mer än tidningar — så skall man finna, att den svenska pressen varit i stort sett lojal. Det har dock funnits undantag från denna lojalitet, även om undantagen icke äro många, låt oss säga en eller högst två procent. Men dessa procent, även om de äro få, äro tillräckliga för att förklara och försvara regeringens ingripande och regeringens uppträdande. Jag förvånar mig icke över att justitieministern framlägger ett förslag riktat mot missbruk av tryckfriheten. Jag hade förväntat mig mera, om han icke hade gjort det.

Den svenska tidningspressen har dock på ett fåtal undantag när, det vågar jag påstå, även under dessa hårda och svåra tider uppträtt på ett ansvars-kännande och lojalt sätt. Jag skall som ett litet stöd för detta påstående anföra ett citat ur en uppsats som förekommer i en bok utgiven i anledning av en stor huvudstadstidnings i höstas firade jubileum. Artikeln är skriven av tidningens utrikesredaktör, och i den förekommer följande passus: »I dessa dagar finns det knappast någon institution, någon individ som kan göra det egna landets intressen så stort avbräck som en tidning. Obalanserade ut-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

talanden mot ena eller andra hållet i en ledare, en smädligt formulerad rubrik på ett utlandstelegram kan vålla mera obehag och trassel för rikets ansvariga ledning än de flesta andra dumheter.» Detta visar, att pressens män i inflytelserik ställning förstå sitt ansvar härvidlag. Att det emellertid finns undantag, där man från ett väl skyddat redaktionsbord skriver artiklar i vilka man hånfullt behandlar ett folk som svälter, kämpar och blöder, är dock beklagligt, och jag förstår, att sådana företeelser kräva uppmärksamhet och åtgärder.

Men när man nu går till dessa åtgärder, kan jag för min del icke ansluta mig till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag till åtgärder mot vad man här vill bekämpa. Jag kan det varken för logisk eller ur teknisk synpunkt. Vad jag menar med logisk synpunkt, vill jag visa genom ett exempel. Om man hos en eller annan individ påträffar tjuvnadsgods, skall man därför icke visitera alla hederliga människor. Ur teknisk synpunkt sett förstår jag icke, hur man skall kunna finna en censurorganisation som kan fungera på ett tillfredsställande sätt, tillfredsställande både ur statens, allmänhetens och pressens synpunkter. Hur det skall gå till, har ännu ingen vågat sig på att ge ens en antydan om, och det är väl ändå en ingalunda oviktig fråga i detta sammanhang.

Sedan har man sagt, att den nuvarande regeringen givetvis kommer att handha lagen med förstånd, omdöme och varsamhet. Det tror jag också, men man antager icke en lag med hänsyn till att en regering med en viss sammansättning skall ha hand om lagen. Här ha vi i dag en samlingsregering, som säkerligen med lätthet kan i riksdagens kamrar få ihop den majoritet som enligt konstitutionsutskottets mening är en garanti mot lagens missbruk. Men vem vet, hur länge denna samlingsregering fungerar. Den kan avlösas av en partiregering, som med denna lag i sin hand kan genom censur förbjuda varje kritik av sina egna gärningar, och det är egentligen på denna punkt, herr talman, jag anser faran vara störst.

Vi ha fått ett nytt begrepp bland många andra under de senaste månaderna, det s. k. nervkriget. Den ene behandlar den andre på ett sätt så att han skadar och förgör hans inre balans, hans nerver, hans själsliv och dess yttringar. Jag skulle tro, att om man vill bevara vårt folks nerver, skall man icke censurera dess press. Just medvetandet om att tidningarna få tala om sanningen, få säga som det är, är enligt mitt ringa förmenande en garanti för att folks nerver icke i onödan rivs upp. Just medvetandet om att vad vi läsa i våra tidningar kunna vi lita på, har till följd ett visst lugn och en viss behärskning. Det är därför som censuren, enligt vad jag kan förstå, icke är vägen att komma fram på i detta fall. Däremot har jag ingenting att invända beträffande utgivningsförbudet. Därmed straffar man den skyldige, och det är ett vapen, som å ena sidan drabbar rättvist och å andra sidan icke fordrar någon stor teknisk organisation. Varna en tidning, som icke är lojal, varna en tidning som uppträder på ett sätt, som kan skada landets intressen och folkets fred! Skulle varningen icke åtlydas, så varna en gång till eller sätt förbud, tillämpa utgivningsförbudet! Då kommer man som sagt på ett effektivt sätt åt den man vill åt. Då det yrkande, som föreligger, herr talman, till denna frågas lösning, icke är sådant, som jag skulle önska, kan jag tyvärr icke rösta för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Herr Höglund: Herr vice talman! Jag måste börja med att rikta en bestämmd gensaga mot herr Anderssons i Ovanmyra, som jag hoppas, förflugna ord i denna debatt, då han visserligen utgick från biskop Thomas berömda ord om friheten som den bästa ting men slutade med att säga, att vad det nu gäller i detta utrikespolitiska läge det är att hålla käft, som han sade med ett citat från en norsk statsmans kända ord till diktaren Björnsterne Björnson under unionskrisen. Jag tror, att om det är en sådan ståndpunkt som skulle ligga bakom, jag vill icke säga regeringens förslag, ty det är ju otroligt, men bakom mångas röstande för det föreliggande förslaget, så får nog regeringen be Gud bevara sig för sådana vänner. Är det en sådan mentalitet som utmärker oss, då riskera vi nog ganska snart att råka in i ett främmande livsrum, där vi icke längre kunna andas och där vår själ är dömd att gå under. När man hör sådana uttalanden och en sådan likgiltighet för yttrandefriheten och pressfriheten i vårt land, är det verkligen icke underligt, att den svenska publiciteten har visat mycket stor betänksamhet mot det föreliggande förslaget till censur och utgivningsförbud. Jag tyckte mig för övrigt spåra även i en del talares anföranden, som här ha förordat konstitutionsutskottets förslag, i såväl herr Lindskogs som herr Vougts, en viss oro i alla fall för vad detta förslag egentligen kan komma att innebära och leda till i sina konsekvenser. De flesta, jag hoppas alla — jag innesluter även herr Andersson i Ovanmyra trots allt — ha väl en djup känsla för grundlagsbudet om yttrande- och tryckfriheten i vårt land och betrakta den väl som en hörnsten i den svenska demokratin. Sedan 1809 ha vi icke haft censur i vårt land, och 1844 avskaffades lagen om indragningsmakt, och det fira vi som en stor triumf i vår frihets historia. Vi läsa ju med beundran om exempelvis den envisa och stor slagna kamp mot indragningsmakten, som Aftonbladets grundläggare Lars Johan Hierta förde och som står som ett lysande exempel för alla tider på en beundransvärd strid mot regeringsmaktens övergrepp och försök att kväva den fria pressen. Konstitutionsutskottet har också i sitt uttalande i ett par redan flera gånger citerade satsar givit ett formfulländat uttryck för den syn på tingen, som jag här utvecklat. Utskottet säger i inledningen till sitt yttrande: »Tryckfriheten är för ett fritt och självständigt folk en ovärderlig och oförytterlig tillgång. Genom att skilda meningsriktningar kunna fritt framföras, kan ett värdefullt samspel mellan olika samhällsbyggande krafter utvecklas. I hägnat av denna frihet har vårt svenska samhällsskick nått sin nuvarande utveckling.» Detta är ord, som säkerligen icke endast i denna debatt utan även ofta i framtiden komma att anföras då det gäller att skydda grundlagen mot eventuella nya försök till begränsningar av pressens och allmänhetens yttrandefrihet.

Jag vill i detta sammanhang säga ett par ord till min vän ordföranden i konstitutionsutskottet, som klagade över vissa angrepp, som förekommit mot konstitutionsutskottet — bland annat i den tidning jag redigerar — för att utskottet icke tillräckligt beaktat vad man betraktar som pressens och allmänhetens intressen i denna sak. Det är väl ändå egendomligt, att utskottet, sedan utskottet så starkt understrukit dessa allmänna principiella synpunkter, gör helt om och utan någon som helst utredning som grundval för en saklig motivering tillstyrker bifall till regeringsförslaget, låt vara med vissa modifierationer.

Jag har förgäves i denna debatt — det gäller såväl statsministerns och justitieministerns yttranden som övriga anföranden i kammaren — lyssnat efter några argument, som skulle giva belägg för att den svenska pressens

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

hållning motiverar detta lagförslag. Man nöjer sig med allmänna talesätt. Man säger, att det vid krig eller krigsfara kan bli nödvändigt att vidtaga de föreslagna åtgärderna. Framför allt hänvisar man till erfarenheter eller, kanske riktigare, liknande beslut — jag vet icke i vad mån besluten bygga på erfarenheter — i krigförande länder. Men jag anser, att det varit en skyldighet för talesmännen för konstitutionsutskottets förslag att framlägga ett sådant material som verkligen ger stöd för ett ingripande av denna djupgående karaktär. Jag vågar påstå, att den svenska pressens utveckling till ansvar, självtukt och medvetande om sin stora betydelse för samhället har gått jämsides med demokratiens tillväxt. Om man undantager några få tidningar, beträffande vilka det utländska inflytandet är påtagligt och vilka man kan komma till rätta med utan den nu föreslagna lagstiftningen, förtjänar den svenska pressen ett högt betyg för andlig och moralisk kvalitet, vilken icke minst framträtt i dessa kritiska tider. Statsministern gav ju i sitt anförande pressen ett betyg, som kanske icke var så högt som det jag — ehuru pressman — tillät mig formulera, men han uttalade i alla fall, att pressens uppträdande under den nuvarande krisen icke lämnat rum för några grava anmärkningar. Den svenska pressen har varit lojal mot regeringen, då denna krävt att pressen icke skulle bidra till irritation, framför allt på det utrikespolitiska området. Jag skall gärna erkänna, att det funnits en och annan skönhetsfläck. Ett eller annat ord, som nedkastats i stundens inspiration, kan ha väckt förargelse på sina håll. Men skönhetsfläckarna ha icke varit så stora, att de motiverat dessa ingripanden. Under alla förhållanden hade man bort framlägga materialet för kammaren.

Det är ganska naturligt, att pressens olika organisationer mycket bestämt reagerat mot förslaget i den form som det nu föreligger. Detta gäller såväl Publicistklubben som Svenska journalistföreningen och Svenska tidningsutgivareföreningen. Publicistklubbens ordförande, herr andre vice talmannen, har ju, med den auktoritet han i denna sin egenskap äger, riktat den frågan till regeringen, vad det är som föranlett detta lagförslag, och bett att få de konkreta bevisen framlagda. De nämnda organisationerna ha visserligen icke haft något att invända mot censur under krig när det gäller meddelanden om militära förhållanden, vilken som en var måste erkänna är befogad och nödvändig. Men en annan sak är censur före krig, en annan sak är en indragningsmakt, och en annan sak slutligen en censur som drabbar rena åsiktsyttringar i politiska frågor, som säkerligen i regel framföras i en saklig och hovsam form.

Man säger nu, att dessa utomordentliga åtgärder skola vidtagas endast under tvingande nödvändighet. Statsministern yttrade, att de komma att tillgripas endast i en sådan situation, där hela riksdagen och hela vårt folk är ense med regeringen att de måste tillgripas. Man tar naturligtvis gärna fasta på detta yttrande. Men man kan icke veta, hur bindande dessa ord äro för kommande regeringar — det är ju icke sagt, att den nuvarande regeringen kommer att bestå ständigt — och ej heller vet man i vad mån ett uttalande till riksdagens protokoll blir bindande för den censurmyndighet, som skall handhava denna ömtåliga uppgift. Elasticiteten i lagens formulering medger naturligtvis mycken godtycklighet vid tillämpningen. Om det vore så att statsministern eller varför inte justitieministern skulle utöva censurmyndigheten, behövde vi kanske icke vara så oroliga. Men ämbetet kommer säkerligen att innehavas av människor, som stå på en helt annan nivå både i fråga om intelligens och i fråga om politiskt och journalistiskt kunnande.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Med den erfarenhet man har av censurens verkningar i andra länder är det verkligen befogat, att man tänker sig för både en och flera gånger innan man går med på detta förslag. Jag tänker exempelvis på förhållandena i Frankrike. Jag har ju som tidningsman haft skyldighet och möjlighet att följa med i pressen i detta land; jag har särskilt följt med i den socialdemokratiska tidningen *Populaire*. I denna tidning finner man gång på gång på första sidan, där de ledande artiklarna brukar förekomma, en rubrik, som skall föreställa rubriken till en ledande artikel, sedan följer en stor tom yta, och under det hela står namnet Leon Blum, tidningens chefredaktör och förutvarande statsminister i Frankrike. Leon Blum är en av de nuvarande parlamentarikerna, vars artiklar oupphörligt censureras, så att det icke kommer fram en rad av vad han velat säga. Hans namn står där och spökar och tillkännager för allmänheten, att censuren ingripit till och med mot en man som enligt mitt förmenande har en utomordentlig förmåga att skriva på ett sådant sätt, att han icke borde drabbas av censuren.

Den närmast föregående talaren var inne på en fråga — jag tror att även herr Lindskog var inne på samma sak — som i själva verket utgör kärnproblemet i hela detta ärende. Han ställde den frågan: Hur skall man kunna skapa en censur, som fungerar i överensstämmelse med statsmakternas direktiv, sådana de utförts i statsministerns anförande? Det är uppenbart, att sådana formuleringar som »framkalla fara för rikets säkerhet» eller »skada rikets förhållande till främmande makt» äro mycket tänjbara. Tolkningen av dem blir helt beroende av censurmyndighetens förgottfinnande.

Jag är också övertygad om — det har sagts tidigare, men det bör upprepas — att denna lagstiftning kommer att leda till att det göres ständiga påtryckningsförsök utifrån, vilket i själva verket kommer att försvaga regeringens ställning utåt och inåt. För närvarande har regeringen möjlighet att tillbakavisa dylika påtryckningar. Jag är glad att kunna såsom redaktör för det socialdemokratiska partiets största tidning tala om, att dylika påtryckningar hittills icke ha förekommit. Naturligtvis måste varje ansvarig redaktör ändå söka att i görligaste mån undvika allt som kan utmana och stöta. Läget blir ett helt annat, om en främmande makt kan stödja sig på vissa grundlagsparagrafer, som tillkommit just för att giva möjlighet att censurera pressen. Man känner ju alltför väl till med vilken energi vissa makter redan nu sökt ingripa. Var och en kan då föreställa sig hur det skall bli sedan den svenska regeringen och riksdagen givit dem denna möjlighet att utöva censur över den svenska pressen. Det förhåller sig även så, vilket tidigare framhållits, att från det ögonblick då denna lag är antagen är det regeringen och icke pressen som är ansvarig för vad som skrives. Det blir regeringen som får ansvara för alla uttalanden i utrikespolitiska frågor, och detta kommer givetvis att utnyttjas av de främmande makter, som så finna lägligt. Jag kan icke finna att det är nyttigt och lämpligt — även om man bortser från pressens egna intressen — att på detta sätt övervältra ansvaret.

Ordföranden i konstitutionsutskottet framförde en särskild kritik mot en artikel som min medarbetare dr Ivan Pauli skrivit i *Social-Demokraten*. Jag tillåter mig understryka, att denna artikel icke är uttryck för någon isolerad ståndpunkt vare sig i den socialdemokratiska pressen eller i den svenska pressen överhuvud. Men jag går än vidare och skall citera några rader ur en tidskrift som jag i dag på morgonen fick i mina händer, nämligen »*Tiden*», officiellt organ för det socialdemokratiska partiet. På ledande plats i denna tidning har professor Herbert Tingsten skrivit en artikel, benämnd »*Tryckfriheten*

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

i fara». Det skulle ha varit mycket tacknämligt om denna artikel publicerats på ett tidigare stadium, så att de synpunkter som framförts i densamma kunnat bli prövade av min ärade partivän i konstitutionsutskottets presidium. Jag skall endast citera några få satser, som emellertid äro mycket talande för hur icke bara pressen utan alltså även en mycket framskjuten representant för socialvetenskapen och den politiska vetenskapen i vårt land ser på det här föreliggande förslaget. Professor Tingsten säger bland annat: »Så vitt jag med ledning av den i sakkunnigbetänkandet och propositionen givna redogörelsen för utländsk lagstiftning och andra tillgängliga uppgifter kan bedöma, möjliggöra de föreslagna bestämmelserna i förslaget, jämte redan förefintliga stadganden, större inskränkningar i tryckfriheten under fredstid än någon i en demokratisk stat för närvarande gällande lagstiftning.» Tingsten säger vidare: »Frånvaron av censur och indragningsmakt utgör i själva verket kärnan i all tryckfrihet; ofta brukar tryckfrihet definieras såsom en rätt att fritt utgiva skrifter, med skyldighet att sedan inför domstol svara för deras innehåll.» Professor Tingsten erinrar vidare om en rad av bestämmelser i tryckfrihetsförordningen och andra grundlagar, vilka redan nu möjliggöra ingripanden, som också ägt rum i stor utsträckning under den senaste tiden, men säger, att genom den nu föreslagna lagstiftningen kommer det att uppstå en anhopning av befogenheter, som närmast kan betecknas såsom fantastisk. »Regeringen kan — bortsett från rätten att meddela transport- och införselbud — välja mellan att censurera, åtala och konfiskera.» Professor Tingsten kommer i sin artikel, som jag skulle rekommendera till studium, om det icke vore för sent, till följande verkligt beaktansvärda slutsats: »Riskerar man icke att genom en av främmande makts påtryckningar influerad censur göra en press, som redan är försiktig, neutral och följsam, till undergiven och därmed i grunden defaitistisk?» Jag kan ord för ord skriva under de satser som jag här har citerat.

Det har yttrats i debatten, att det icke är meningen att utöva censur på den svenska pressen i fråga om inrepolitiska förhållanden, utan det skulle endast gälla utrikespolitiska frågor av speciellt ömtålig natur. Men frågan är hur man skall kunna särskilja utrikespolitik och inrikespolitik; i många fall flyta de fullkomligt samman i varandra. Kritiserar jag herrar kommunister, så svara de med att tala om vad Sovjetunionen vill och kommer att göra och framställa sig såsom representanter för Sovjetunionen. Och kritiserar jag herrar nazister, som ju dess bättre äro obefintliga i riksdagen, så riskerar man att det i ett visst annat land betraktas såsom kritik mot dess utrikespolitik.

Nu säger man, att det är alldeles självklart att regeringen icke kommer att falla undan för några påtryckningar utifrån. Ja, det veta vi icke i detta ögonblick. Det beror på vad det är för slags regering som sitter och vilka censorer som fungera. Men det är ju alldeles onödigt att på detta sätt utsätta regeringen för påtryckningar, när icke några tvingande skäl till en lagstiftning ha påvisats. Det beror på regeringen och oss alla i ett sådant läge.

Justitieministern yttrade, att lagstiftningen motiverades uteslutande av utrikespolitiska synpunkter. Men som jag nyss sade är det i väsentliga fall och just i kritiska lägen omöjligt att skilja utrikespolitik och inrikespolitik från varandra. Det är mycket tacknämligt, att konstitutionsutskottet har i viss mån skapat något bättre garantier mot, att lagen skulle kunna i oträngt mål komma till användning, med bestämmelsen om tre fjärdedelsmajoritet. Men jag tror icke, att förslaget har alltför stor betydelse i restriktivt hänseende. Om vi tänka på läget för närvarande, när fyra partier äro representerade i re-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

geringen, är det väl knappast tänkbart, att icke regeringen också skulle kunna i ett akut läge uppdriva tre fjärdedelars majoritet. Det är ju som bekant icke alltid enbart den egna meningen, som gör sig gällande, utan också hänsynen till den lojalitet, som man är skyldig att visa mot landets regering, mot den regering, som man deltar i genom sitt parti och som man i dess allmänna linjer har förtroende för.

Jag vill alltså, herr talman, sammanfatta mitt anförande så, att jag anser denna lag vara icke blott onödig och överflödig, att det icke visats något behov av densamma, utan att den tvärtom kan komma att verka skadligt, skadligt utåt och skadligt inåt för vårt land. Bland de fullmaktslagar, som vi ha givit regeringen eller äro beredda att giva regeringen och som en regering måste ha i en kritisk tid, är denna den allra minst motiverade.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på konstitutionsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Lindberg* i Umeå, *Cruse*, *Lundstedt* och *Lindén* samt fru *Gustafson*.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet för att göra några reflexioner, sedan nu diskussionen pågått så pass länge som den gjort i detta ärende.

Jag vill säga, att situationen här i riksdagen är ganska unik. Först nu, efter det sista anförandet, ställdes ett annat yrkande än det, som konstitutionsutskottet kommit fram till. När jag suttit och andäktigt lyssnat till de olika anförandena, har jag väntat kanske icke så mycket ett positivt yrkande som dock i varje fall klara linjer om vad man skulle ha önskat sätta i stället för vad som Kungl. Maj:t och utskottet kommit med. Men jag har förgäves sökt finna ut någonting, dock med ett enda undantag. Det var herr Svedman, som sade, att han ingenting hade att erinra mot indragningsförslaget men motsatte sig censuren. Men den deklARATIONEN åtföljdes icke av något annat yrkande än utskottets.

Det är en bekväm ståndpunkt, mina damer och herrar, att tillhöra oppositionen, då man vet, att det finnes fullständigt trygghet för att detta utlåtande går igenom i riksdagens båda kamrar. Men det går icke för ett utskott att i vår tid, sådan som den nu ser ut, från samma utgångspunkter sätta sig att pröva en proposition efter de grundsatserna. Vi ha icke gjort det, utan vi ha prövat förslaget från utgångspunkten: Är detta efter den prövning, som vi nu komma att göra, nödvändigt? Är det nödvändigt? Kunna vi finna ytterligare några garantier, som innebära trygghet för vad vi alla anse vara så värdefullt och mot missbruk? Det är vad utskottet har gjort.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att vi ha sedan länge undan för undan, på det ena området efter det andra, utrustat Kungl. Maj:t med fullmakter: på det sociala livets område, där värdefulla sociala reformer kunna sättas ur spel, och på det ekonomiska livets område. Och nu komma vi till, låt mig säga, det andliga området, den andliga friheten.

Jag gör ingen anmärkning mot kammarens sätt och tidningspressens sätt att reagera. Jag skulle tvärtom vilja uttala min glädje över att man, såsom här skett, skiljer mellan värdena på andlig och materiell kultur. Ty när allting kommer till kritan, kanske det är så, att även en hög materiell kultur kan icke byggas, där det icke finnes hög andlig kultur och frihet.

Men alldeles bortsett från detta och då jag således har full förståelse för den stora skillnad, som man här gör i formen av de olika ingripandena, kan jag ändå icke följa med i den sura kritik, som här framförts. Ty är det verkligen så, att man även från tidningarnas sida här finner, att man icke kan framställa ett positivt annat yrkande eller ett avslagsyrkande, är det då anledning

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

att ute i landet giva en föreställning av att vi här gå till ett mycket betydelsefullt ingripande i onödan? Jag är rädd för att det intrycket kan komma att kvarstå — det har hittills kvarstått — i följd av det sätt, varpå man i åtskilliga tidningar lagt upp denna sak.

Den siste ärade talaren sade, att det är länge sedan vi togo bort indragningsmakten i detta land; skola vi nu få den tillbaka igen? Ja, herr Zeth Höglund, det är länge sedan i vårt land läget var sådant som det nu är.

Då man ser ut över världen, sådant som man där finner läget, och in i vårt eget land, kunna vi väl säga, att det är länge sedan läget var sådant, då alltså så många unga män i vårt land stodo så att säga vid gränserna för att i den mån det är möjligt med maktmedel trygga landets frihet och oberoende. Det går helt enkelt icke att bara med känsloskäl hänvisa till, att vi kommit över den tidpunkt, då man gjorde dylika indragningar och lämnade dylika fullmakter.

Jag vill i anledning av en kontrovers, som förekom mellan herrar Vougt och Andersson i Ovanmyra, säga, att båda två kunna hava rätt. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid att ett litet land, som till det yttersta vill bevara sin frihet och självständighet och som i sista hand är berett att offra det allra yttersta härför, det landet vill ju också använda sig av all klokhets och all försiktighet för att ej behöva använda detta yttersta medel. Det kan därför mycket väl tänkas situationer, där känsloläget icke överensstämmer vare sig hos folket eller hos statsmakterna med de åtgärder, som man av klokhets skäl i hela folkets och landets intresse anser sig tvungen att vidtaga.

Då vill jag säga till min vän Vougt, att i det läget har tidningspressen ett oerhört ansvar, då den kan framskapa vad man här talat om: en verklig opinion, en opinion, som till sina verkningar kan bli ganska allvarsam. Jag tror, att vi också äro fullt överens på den punkten.

När vi nu ha på det sociala området och på det ekonomiska området lämnat Kungl. Maj:t alla de fullmakter, som man har funnit sig vara i behov av, och Kungl. Maj:t nu kommer och begär även denna fullmakt, vill jag fästa uppmärksamheten vid att detta är ett förslag till ändring av svensk grundlag, som sålunda skall godkännas ännu en gång av riksdagen, sedan nyval ägt rum. Därjämte skall den särskilda lagen, därest riksdagen är samlad, godkännas av riksdagen med tre fjärdedels majoritet; och därest riksdagen icke är samlad, skall den samlas senast inom trettio dagar. Vi veta ju, att i nuvarande tid, då läget är sådant som här förutsättes, kommer det sannernigen icke att dröja några trettio dagar. Den regering, som sålunda utan riksdagens medverkan provisoriskt sätter lagen i kraft, måste ha garanti för, att riksdagen skall med tre fjärdedels majoritet godtaga vad regeringen beslutit, för att det skall äga bestånd.

Jag vill säga, att det är, såvitt jag förstår, den enda garanti, som har något värde. Alla andra förslag, som prövats, ha vid närmare påseende visat sig ha ganska litet värde.

Man har sagt: Låt oss tillämpa detta uteslutande vid krig! Finnes det någon här i denna kammare som icke vill medgiva, att läget för land och folk just vid tidpunkten strax före kriget är ofantligt mycket känsligare på detta område än sedan kriget brutit ut? Då har regeringen tillgång till så många andra maktmedel, att den, jag vågar det påståendet, då kan i värsta fall klara sig detta förutan. Då kan man utan vidare rekvirera lokaler och tidningstryckerier och använda sig av de utkomstmedlen. Nej, det är nog så, att tidpunkten dessförinnan är allra viktigast härvidlag.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 reageringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Jag vill också passa på att säga ett ord med anledning av vad som anfördes av herr Svedman om att han kunde finna sig i indragningsförfarandet men icke i censuren. Indragningsförfarandet är väl trots allt ändå ekonomiskt mycket allvarligare än censur, därför att indragning betyder helt enkelt ruin för den, som äger företaget. Ty om en tidning har för längre tid varit indragen, betyder det helt enkelt, att man förlorat läsekretsen och förlorat de ekonomiska tillgångarna ganska väsentligt. Jag tror därför, att det var antingen en oförsiktighet eller kanske en överdrift, när herr Svedman på det sättet ville göra gällande, att censuren var allvarligare än indragningsförfarandet.

Det må vara hur som helst. Båda äro avsedda att komplettera varandra. Båda äro avsedda att ej träda i kraft på annat sätt än jag här nyss angivit. Med de uttalanden, som gjorts dels av konstitutionsutskottet och dels i propositionen, och med de utfästelser, som gjorts här från statsministerns sida och sedermera också understrukits av justitieministern, måste jag säga, att i det nuvarande läget kunna vi ej kräva starkare garantier. Innerst inne kanske det är på det sättet, att vi äro misstänksamma mot oss själva. Vi veta ej, vilka som sitta i riksdagen vid den tidpunkten. Men nog borde man kunna säga, att tre fjärdedels majoritet i vardera kammaren för sig är en osedvanlig garanti. Man har sagt här: Det kan komma en ren partiregering i stället för en samlingsregering, och då är det fara på taket. Härtill vill jag svara, att skulle vi i detta land få en partiregering, som förfogade över $\frac{3}{4}$ majoritet i vardera kammaren och som toge så liten hänsyn till vårt folks fri- och rättigheter, att den icke droge sig för att använda sig av censur och indragningsförfarande, då kunna vi vara tämligen övertygade om att regeringen icke skulle gå en sådan omväg utan handla på ett helt annat och betydligt raskare sätt efter mönster, som vi många gånger sett tillämpas i utlandet. Det resonemanget är enligt mitt förmenande icke hållbart. Låt oss, då vi resonera om denna sak, utgå ifrån förutsättningar, som äro tillämpliga på svenska förhållanden. Det är här fråga om oerhört stora värden, värden som vi alla äro synnerligen rädda om och måna om att bevara. I det nuvarande läget kunna vi undvika att ute i landet framkalla ytterligare missstämning och missförstånd. Jag skulle ha varit gladare, om kammaren med friskare mod lämnat Kungl. Maj:t denna fullmakt. Vi böra taga fasta på de utfästelser, som från regeringens sida gjorts. Ytterst kommer det att bero på riksdagen, och därvid också på svenska folket självt, om den vill bevara sina så värdefulla fri- och rättigheter på detta område.

Jag hemställer om bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Häruti instämde herr *Arne*mark.

Herr *Svedman*, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr *Fast* uttalade den förmodan, att jag icke skulle ha tillräckligt övervägt den ståndpunkt, jag nyss gav uttryck för, när jag förklarade, att jag ogillade censur, men däremot kunde vara med om införande av bestämmelser om utgivningsförbud. Jag vill bara påpeka för herr *Fast*, att det finns lagar, som verka bara genom sin tillvaro, och till dem hör enligt mitt förmenande en sådan lag, som i regeringens hand lägger rätten att ingripa genom utfärdande av förbud. Jag tror, att blotta tillvaron av en sådan lag skulle verka på ett helt annat sätt än den censur, på vars tillämpning herr *Höglund* nyss gav exempel från Frankrike.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Vidare yttrade

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Redan för ett par år sedan ifrågasatte jag i ett anförande här i denna kammare, huruvida det skulle vara möjligt för Sverige att i fall av krig undvika en preventiv censur. Jag har därigenom anslutit mig till den grundtanke, som finns i Kungl. Maj:ts förslag. Man kan kanske, herr talman, uttrycka denna grundtanke så, att, om ett folk önskar bevara friheten, det kan vara nödvändigt för det att temporärt avstå från sina friheter. När jag läste den kungl. propositionen, blev jag åter icke övertygad, att det verkligen är nödvändigt med censur i fredstid och med indragningsmakt. Jag har därför skrivit en motion, i vilken jag yrkat avslag på propositionen i dessa punkter. Samtliga medlemmar från andra kammaren i konstitutionsutskottet äro nu eniga att tillstyrka propositionen även i dessa delar. Jag får för min del säga, att jag icke har blivit övertygad om, att det är nödvändigt med censur i fredstid och med indragningsmakt, men att jag ställer mig mindre ovillig mot konstitutionsutskottets förslag än jag skulle gjort, om icke konstitutionsutskottet tillfogat den starka garantibestämmelsen, att för beslut fordras $\frac{3}{4}$ majoritet i vardera kammaren. Jag tolkar utskottets ståndpunkt så, herr talman — och det skulle förvåna mig, om jag misstagit mig — att utskottet har menat: det är möjligt, att det icke är nödvändigt med censur i fredstid och med indragningsmakt, men, om det skulle visa sig nödvändigt, bleve vi tvungna att bryta mot grundlagen, om vi icke i tid ha ändrat den. Jag misstänker, att det är denna tankegång, som dikterat utskottets ståndpunkt. Utskottet har i stället satt in en skyddsbestämmelse, som är likvärdig med det gamla grundlagsskyddet. Utskottets förslag står i full överensstämmelse med den motion, som väckts vid denna riksdag av herr Herlitz, och som går ut på att ersätta regeln om två riksdagars beslut för att ändring i grundlag skall få ske med en föreskrift om kvalificerad majoritet vid en riksdag för dylik ändring.

Men, herr talman, det var icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för en annan saks skull. Det är en synpunkt, som icke alls eller i varje fall utomordentligt svagt kommit fram i debatten. Om man blir tvungen att införa censur, hur skall den anordnas?

Det är klart, att censuren i främsta rummet måste avse att undertrycka militära upplysningar och upplysningar om andra förhållanden, som icke böra komma till främmande maktens kännedom. Censur måste vidare anses kunna ske i sådana fall, som upptagas i 2 § i konstitutionsutskottets och regeringens förslag till lag om vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. Därtill bör emellertid, enligt min uppfattning, censurens tillämpning också begränsas. Man kan anordna en censur, så att nyheter om faktiska händelser och om politiska åsikter i främmande stater undanhållas landets medborgare. Så anordnades censuren i Tyskland under förra världskriget. Censur kan också anordnas så, att man icke undertrycker dylika nyheter. Jag tror det är viktigt, att här stryka under, att, om man blir tvungen att införa censur, man bör införa ett system, liknande det engelska systemet. Jag har under de sista dagarna läst ganska mycket av den litteratur, som finnes på detta område. Jag fann därvid bland annat, att Stresemann med skärpa uttalat, att det system, som tillämpades i Tyskland under förra världskriget, medförde skada för det egna landet.

Censuren bör ovillkorligen anordnas så, att pressen erhåller full frihet att behandla de ämnen, som icke direkt röra militära angelägenheter, rikets för-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

hållande till främmande makter eller andra ämnen, som avses i 2 § av lagförslaget. Pressen skall uttrycka den allmänna opinionen i landet. Pressen skall kritisera det som behöver kritiseras. Pressen skall inverka ledande på allmänheten i alla frågor av inrikespolitisk art, i skattefrågor, i lagfrågor och i en mängd andra allmänna frågor. Det är viktigt, att censuren icke griper in i dessa hänseenden. Även därvidlag hade engelsmännen under förra kriget en vida större frihet än tyskarna.

Jag säger detta, herr talman, särskilt därför att den särskilda lag av vanlig civillags natur, som är föreslagen till antagande, icke skall träda i kraft förrän tidigast nästa år och är avsedd att gälla endast ett år, sedan den trätt i kraft. Denna lag kan ändras, omarbetas. Jag tror det skulle vara önskvärt, att man i denna lag meddelade några allmänna riktlinjer vid vilkas angivande liberala synpunkter på censuren finge göra sig gällande. Det finns, herr talman, på detta område en omfattande litteratur. Den engelska regeringen utgav under förra världskriget två memoranda som finnas i det engelska parlamentstrycket. En av direktörerna för den engelska censurinstitutionen har offentliggjort en bok om sina erfarenheter. Det finns också ingående uttalanden från Tyskland och, efter vad jag förmodar, även från Frankrike. Allt detta bör man beakta, då saken på nytt kommer upp nästa år i riksdagen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 16.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 360, till Konungen i anledning av väckta motioner om inbegripande av skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.40 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 12 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen yttrade: I dag på middagen nådde oss det smärtsamma budet, att ledamoten av denna kammare lektorn Carl Gustaf Tengström avlidit. Dödsbudet kom icke alldeles oväntat, då vår nu bortgångne vän sedan en längre tid varit märkt av en svår sjukdom.

Carl Gustaf Tengströms riksdagsmannabana blev kort, men vi skola minnas vår kamrat såsom en synnerligen allmänt intresserad medborgare och folkrepresentant, med ett utpräglat intresse för sociala problem samt en stark vilja och god förmåga att kämpa för sina synpunkter på samhällsutvecklingen. Vi lysa frid över hans minne.

Detta yttrande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

*Förslag till
ändrad lydelse
av § 86 rege-
ringsformen
och § 38 riks-
dagsordningen
samt till in-
förande i
tryckfrihets-
förordningen
av en ny para-
graf, beteck-
nad såsom
§ 6, m. m.
(Forts.)*

Herr Senander, som anförde: Herr talman! Det är med verklig tillfredsställelse vi kunna anteckna, att det nu kan spåras en viss betänksamhet beträffande användningen av de många fullmaktslagar, som riksdagen satt i regeringens händer. Det verkar, som om man nu äntligen kommit till insikt om att riksdagens medverkan härvidlag kan vara liktydig med att man släpar bränsle till det egna bålet. Statsministern har visserligen lämnat ganska bestämda garantier för att den nu föreslagna fullmaktslagen skall handhavas med stor varsamhet och endast tillgripas i yttersta nödfall. Dessa garantier tyckas emellertid icke ha gjort den effekt i kammaren, som man kunde ha väntat, förmodligen därför att oppositionen mot denna fullmaktslag har en känsla av att den nationella samling, som nu består och som tagit sig uttryck i en samlingsregering, snart nog kan upphöra och partikriget komma i gång på nytt. För vår del finna vi det självfallet att statsministerns garanti icke har något större värde. Vår press har redan ställts i undantagsställning. De verkliga orsakerna till detta förhållande ha vi tidigare klargjort, varför jag här inskränker mig till att konstatera faktum.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, vilket redan bifallits av kammaren, sanktionerar det godtycke, som denna vinter praktiserats mot den kommunistiska pressen. Utlåtandet innebär, att tidningsuttalanden, vilka anses försämra

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

det vänskapliga förhållandet till främmande makter, skola kunna föranleda bestraffning enligt strafflagen kap. 8 § 4. Sådant skall alltså klassificeras såsom ett slags förräderi. Liksom förhållandet varit med en del andra fullmaktslagar, är det klart, att man härigenom öppnar slussportarna till ett ökat godtycke, en ännu hårdare förföljelse mot viss press än fallet varit tidigare. Vad som anses skadligt för riket är självfallet en fråga, som i regel, för att inte säga nära nog alltid, bedömes ur politiska och klassynpunkter.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 28 innehåller i det väsentliga en rätt för regeringen att vid krig och krigsfara införa censur och vid krig meddela utgivningsförbud för misshagliga tidningar. Man har i 2 § samma brottsbeskrivning som i förbudslagen och andra reaktionära lagar, som antagits av riksdagen. Utskottets förslag, med tre fjärdedels majoritet i riksdagen för dessa åtgärder, kan icke mildra intrycket av detsammias reaktionära innehåll. Utlåtandet nr 29 avser att överflytta ansvarigheten på redaktören eller med honom jämställd på en tidningsredaktion. Om den ansvarige utgivaren icke kan gälda böterna, ålägges tidningsföretaget att betala dem. Det är klart, att man därmed i lämpliga situationer kan beröva oppositionella tidningar deras redaktioner. Man behöver icke tillgripa koncentrationsläger, som fallet var med Norrskensflammas redaktion. Därjämte giver den nya regeln möjlighet att ruinera fattiga arbetartidningar genom att utdöma stora skadestånd. Detta är huvudinnehållet i den fullmaktslag, som nu skall läggas i händerna på regeringen.

Under förutsättning, att det varit möjligt att åstadkomma en verkligt opartisk prövning av tidningspressens innehåll, skulle självfallet dessa bestämmelser icke vara så ödeläggande. Nu förhåller det sig emellertid så, att en radikal arbetartidning nästan alltid fälles. Enskilda motståndare liksom offentlig myndighet får härmed faktiskt chanser att fullständigt kväsa ett arbetarföretag genom den *godtyckliga juryinstitutionen*. Å andra sidan behöver icke en reaktionär press drabbas av denna grundlagsändring. Allt hänger på tillämpningen, och den är beroende av den, som innehar makten i landet. Såsom exempel kan redan nu anföras, att regeringen åtalat tidningen Eskilstunakuriren för att ha hetsat till krig mot Sovjetunionen och smädat dess ledande statsmän. Men denna tidning friades av juryn. Norrbottenskuriren, som av bondeförbundetstidningen Landsbygdens Folk karakteriserats som det gemenaste och oanständigaste hetsorganet i detta land, och vars hets drev attentatsmännen i Luleå till ogärningen mot Norrskensflamman, åtalades av regeringen för tvenne artiklar, vari man begått ett så ömtåligt brott, om jag så får säga, som att blotta militära hemligheter. Även denna tidning friades av juryn. »Sverige Fritt» åtalades av regeringen för en artikel, vari den tog ställning till förmån för Quislings sak gent emot regeringen Nygaardsvold. Även prisandet av brottslig handling och uppror mot den lagliga regeringen med utländska truppers hjälp förordades i denna tidning. Men trots detta frikändes denna tidning. »Trots Allt», en tidning som brukar lämna sina korrektur till engelska legationen — tidningen driver en typisk pro-engelsk propaganda — frikändes nyligen, tydligen efter regeringens ingripande.

Varför ske dessa frikännanden? Vi kunna icke fatta det på annat sätt, än att det är därför att nämnda tidningar ha en reaktionär tendens. Däremot frikändes icke en kommunistisk tidning, som blev föremål för åtal. Om åtal skett på föranstaltande av privatperson eller offentlig myndighet spelar tydligen ingen roll.

Det är klart, att vi kommunister icke bedöma tryckfrihetsförordningen så-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

som innebärande en rätt att skriva vad som helst. Vi önska icke tryckfrihet för att blotta militära hemligheter, för att hetsa till krig eller för glorifiering av landsförräderibrott. För dylik landsskadlig verksamhet, för att beljuga arbetarrörelsen, besmutsa dess mål, för att dölja och hemlighålla eller vanställa sanningen för de arbetande massorna, finns det tyvärr alltid tryckfrihet. När vi kämpa för själva tryckfrihetsprincipen och för att man åtminstone icke skall ställa sig till höger om 1809 års lagstiftare, sker det därför att dessa lagstiftare dock givit en viss rätt även för en radikal opposition att hävda sin mening och genom publicistisk verksamhet skapa anslutning till denna sin mening. För oss är det tryckta ordet medlet att bringa fram sanningen om klassförhållandena, att avslöja orättvisor i samhället, att väcka, skola, samla och organisera massorna för sina intressen. Rätten att tänka, tala och skriva sin mening är en allmän demokratisk rätt. Det är denna man nu kringskär ytterligare — ett led i offensiven mot resterna av vad som en gång var svensk demokrati.

Innan jag slutar mitt anförande, skulle jag vilja säga några ord i anledning av herr Zeth Höglunds anförande. Han sökte i bombastiska ordalag visa att pressen här i landet alltid varit synnerligen aktsam, då det gällt behandlingen av utrikespolitiska frågor. Av allt att döma härrörde sig hans djupa brösttoner främst ur hans självbelåtenhet med tidningen Social-Demokratens redigering. Jag tror att alla här i riksdagen och även utanför densamma känna till att herr Höglunds tidning varit en av de tidningar, som mest utmärkt sig för ett skrivsätt, ägnat att skada rikets förhållande till främmande makt. Jag skall nöja mig med — man skulle kunna ta många exempel — att anföra ett litet provstycke på vad man kan tillåta sig i den vägen i fanflyktingen Höglunds tidning. Den 31 maj i år skrevs i en artikel följande, jag citerar ordagrant: »Men om jag ändå i all anspråkslöshet får säga ett ord om denne Molotov, så tycker jag, att det är en stryktäck herre, som tar mun full mer än en ryss borde göra. Där står denne lille asiat i sitt så kallade parlament i Moskva och svamlar och ryter en massa fraser.» I fortsättningen kallas den ryske utrikesministern för en pratmakare, hycklare och skojare.

Sådant tillåter man sig skriva i ett regeringens mycket närstående organ om en ledande person i ett land, med vilket Sverige nu står i begrepp att inleda intimare förbindelser än tidigare. Detta lilla provstycke, som jag här anført, är ingen isolerad företeelse utan tvärtom mycket signifikativt för det — jag ber om ursäkt, herr talman — busspråk, som Social-Demokraten brukar föra mot Sovjetunionen. Men herr Höglunds tidning drabbades icke av åtal eller transportförbud. Sådant drabbar endast den kommunistiska pressen, som kämpar för fred. Den har fått åtal i mängd och också transportförbud för alla sina tidningar. Mot bakgrunden av denne herr Höglunds publicistiska och politiska verksamhet är det icke svårt att förstå hans motstånd mot presscensur och indragningar. Han är orolig för att han med den utveckling av förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen, som man har i perspektivet, skall behöva hålla igen sitt förgrämda hat mot grannen i öster. Han har eljest icke varit rädd för att medverka till drakoniska åtgärder, bara de rikta sig åt det enligt hans mening rätta hållet, d. v. s. mot kommunisterna. Herr Höglunds krav på pressfrihet är endast liktydigt med en frihet för honom att i fortsättningen som hittills få småda Sovjetunionen.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat klargöra vår uppfattning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den motion, som väckts av herr Axel Nordström och Solveig Rönn-Christiansson.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Anledningen till att jag ej finnes med bland reservanterna är den, att jag deltog i en statlig nämnd, som var borta, när detta utlåtande slutbehandlades och justerades.

Jag har en så hög uppskattning av den nu sittande samlingsregeringen, att jag vågar förutsätta, att dessa kunniga och ansvarskännande män med lika stor olust, som jag någonsin kan känna, gått till detta värv och framlagt det förslag, som nu ligger på kammarens bord. Här gäller det liksom i så många andra fall en *omdömesfråga*. Ett uttryck för den sanningen är ju, att åtskilliga av de mest uppsatta och anlitade män vi ha i vårt offentliga liv — jag kan hänvisa till en sådan man som universitetskanslern eller vår andre vice talman och flera andra — stå på en annan linje än den, som regeringen anmodat riksdagen att ställa sig på. Det faller oss naturligtvis icke in att på något sätt göra en gradering ifråga om ansvarskänsla och anse opponenterna mindre ansvariga. Och det är nära nog otillständigt att personer insinuera, att det gäller någon slags kärfråga eller sådant.

Man säger ju, att det krig, som nu pågår, är ett nervkrig. Jag har undrat över om icke den terminologien skulle kunna tillämpas även härvidlag. Ingen kan ju heller precis förundra sig över om nerverna hos de män, som ha att svara för statsskeppets roder, skulle darra eller svikta för de väldiga påfrestningarna. Framställningar komma av olika slag. Både den ene och den andre kommer med påpekanden och säger, att där finns ett, där ett annat uttryck i tidningarna, som icke bör vara o. s. v. Det är naturligt, om man då frågar: vore det icke bättre, om vi hade ett starkare instrument till hands för att genom dettas bruk rädda landet från svårigheter, som redan nu äro stora och som kanske bli ännu större? Jag försöker med dessa ord ge en förklaring till att propositionen framlagts. Mina ord innebära ingen insinuation.

Vi ha på rättsväsendets och på pedagogikens område och månget annat samhällsområde den uppfattningen, att man icke bör låta följderna eller straffet för vad någon har gjort sig saker till drabba en oskyldig. Det är allenast när det inte är möjligt att utpeka den som gjort sig saker till något otillbörligt, som man i pedagogiskt eller preventivt syfte kanske nödgas säga: nu måste det bli kollektiva restriktioner eller påföljder. Detta kan ske, men dylikt betrakta vi icke såsom det ideala. Förr i världen kunde man låta exempelvis var tionde man i ett regemente stiga fram för att undergå en bestraffning på grund av att någon eller några inom regementet gjort sig skyldiga till en förseelse, om man inte kunde utpeka gärningsmannen. Det kan icke enligt min mening vara så att man på ansvarigt håll saknar bestämd uppfattning om vilka opinionsyttringar och vilka tidningsorgan som varit de felande — även om man inte finner det opportunt att utpeka dem. Man har haft dylik uppfattning, innan man av riksdagen begärt ett skarpare instrument, än det man redan haft till sitt förfogande.

Då frågar jag mig: har det inte i den exekutiva myndighetens hand funnits nog skarpa instrument som kunnat användas, men som denna icke har brukat? Jag anser, att sådana instrument är regeringen redan nu utrustad med. Jag hade för min del varit djupt tacksam, om de hade brukats och om man, först när de visat sig ineffektiva, låtit detta lagförslag komma på riksdagens bord, vars bestämmelser kunna drabba jämväl sådana organ som få det högsta betyg för solidaritet och ansvarskänsla.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Herr Höglund tyckte, att konstitutionsutskottets utlåtande inte var enhetligt. Han ansåg att utskottet hade en god början i sitt utlåtande, vilken han prisade, men sedan kommit till sådant som han klandrade och som även föranledde honom att yrka avslag på utskottets hemställan. Jag tror, att herr Höglund i detta avseende har rätt, liksom var och en annan som fäst uppmärksamheten på samma sak. Och det är ju ingen anledning att dölja, att läget i utskottet var sådant att somliga ledamöter — jag var en av dessa — yrkade bifall till herr Undéns motion — att en dylik lag allenast skulle gälla vid krigstillfälle och att den särskilda lagen inte nu skulle antagas — andra ville taga propositionen. Då läget var sådant i utskottet, i kamrarna och läget i landet är så svårt som det är, ansågo vi, som hyste större betänkligheter, det vara riktigare att framlägga ett förslag, som enligt vår mening gjorde denna proposition mera godtagbar, och så blev utskottsutlåtandet en kompromiss. Jag hade önskat en mer kvalificerad majoritet för ikraftträdandet än den som föreslås i utlåtandet. Jag hade önskat $\frac{2}{3}$ majoritet, såsom vår grundlag stadgar att det skall vara i annat utomordentligt fall. Och varför det? Ingen tror väl att anledningen härtill är den, att man ville bereda regeringen svårigheter, öka dess bekymmer eller något sådant. Om jag i denna omdömesfråga, som jag kallat den, har rätt eller inte, därom dömer jag inte själv. Jag vet att i detta avseende från min sida — och andras, som önskat ännu längre gående restriktioner — var uppfattningen den, att det är bättre för regeringen, då propåer göras om att denna lag skall sättas i kraft, om det finns alldeles särskilda svårigheter för att sätta denna i kraft.

Efter flera voteringar enades vi slutligen i utskottet om föreliggande förslag. Jag ville säga detta, eftersom man inte förut under debatten upplyst om den kompromiss, som kommit till stånd.

Jag slutar med att säga, herr talman, att jag skulle ha befunnit mig bland undertecknarna av herr Herlitz' reservation, om jag varit närvarande vid ärendets slutbehandling. Jag vet nämligen ej hur lagen skall tillämpas i praktiken — med ett tusental eller kanske ett ännu större antal censorer. Hur skall det vara möjligt för exempelvis en läroverksadjunkt, eller vad han nu kan vara, i ett litet samhälle att vaka över rubriksättningen i en tidning och allt annat arbete, som försiggår på en tidningsredaktion? Lagen ger inte någon antydning om hur censorns övervakning i praktiken skall utföras, och det var för den skull jag hade önskat, att vi fått skjuta på frågan om tillämpningslagen.

Då, såsom vi nu veta, yrkandet om bifall till reservationen fallit i första kammaren, anser jag det meningslöst, herr talman, att ställa något sådant yrkande här. Jag har emellertid velat avgiva denna deklaration.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag har begärt ordet i detta ärende för att göra några allmänna reflexioner, sådana som menige man ej gärna kan undgå att göra när de ta ståndpunkt i denna fråga.

Tryckfriheten och i ännu högre grad yttrande- och församlingsfriheten tillhöra obestriddligen den medborgerliga frihetens förnämliga tillgångar, som en demokrati, vilken vill bevara sig kärnfrisk, under normala förhållanden nog samt slår vakt om. Och jag tror, att det är anledning att under ovannämnda förhållanden sträcka sig ganska långt i fråga om tolerans emot frispråkighet i tal och skrift. Visserligen har tryckfriheten kanske på grund av den tekniska utvecklingen alltmer tenderat till att bli en tidningsägarens och chefredaktörens egendom, men å andra sidan är jag villig erkänna att med vår

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

tids organisationsmöjligheter det ges åtminstone en *möjlighet* till ett blygsamt utnyttjande av det tryckta ordet även för andra folkgrupper.

Men tryckfriheten är dock intet självändamål. Den måste ha till syfte att tjäna medborgarna i deras dagliga gärning, oavsett om denna gärning är av materiell eller andlig karaktär. Vissa gränser eller rågångar ha med sikte på den mänskliga sammanlevnadens krav redan tidigare uppdragits vid utöandet och brukandet av såväl det tryckta som talade ordet, och det faller knappast någon in att fordra ett utplånande av dessa sammanlevnadens råmärken. De ha befunnits *lämpliga* och *skäliga*, och detta har fått *räcka* som orsak till deras existens. Ur samma synpunkt, menar jag, får man nu betrakta det föreliggande förslaget, och frågan bör vara: Är detta förslag av behovet påkallat med hänsyn till det högre ändamålet att tjäna medborgarna? Och i så fall: Äro åtgärderna avvägda så att det finns grundad förhoppning att syftet kan nås?

Kriget som rasar runt våra knutar har öppnat portarna på vid gavel till den mänskliga lidelsens primitiva källor, och det gäller, enligt min mening, för en liten stat som vår, tidtals belägen mitt i farozonen, att utnyttja varje tänkbar resurs för att lotsa oss igenom. Det gäller inte enbart i fråga om effektivisering av försvarsberedskapen och vaksamheten vid landets gränser, utan det kräves också målmedvetenhet, parad med realitetssinne och smidighet i vårt umgänge med de krigförande folken och grannstater i övrigt. För en liten stat i ett sådant läge blir det likaledes en medborgerlig skyldighet att iakttaga återhållsamhet i allt som kan vara ägnat att låta nationen utåt framstå som en stat med *splittrad vilja*. Att i en tid, då främmande generalstabber överväga skälen för och emot annexioner av småstater, envisas med att utmåla det egna landets styresmän som en samling politiska krubbitare — till skillnad från »de starka männen» — kan enligt min mening ingalunda få passera som en förlätlig dumhet. Det vittnar om en *ansvarslöshet* inför land och folk, vilken är på väg att skapa ett jäsande missnöje i folkdjupet. Det måste sägas ut, att erfarenheterna efter det rysk-finska krigets utbrott har för den svenska allmänheten blottat riskerna av en press, som i icke obetydlig utsträckning med öppna ögon och utan att sky några medel sökte fånga tyglarna i egna händer och driva sin egen utrikespolitik, och detta i ett för landets frihet och oberoende exceptionellt farligt läge.

Det har begärts tidigare att man skulle precisera, varpå man syftade, när man talade om förlöpnings i svensk press. Jag skall anföra några citat, som inte på något sätt äro uttömmande exempel på vad jag här berört, men som ändå kunna ge en tankeställare beträffande de vägar man var inne på under rysk-finska kriget.

Sedan en av huvudstadens morgontidningar varit inne på ett resonemang om regeringens ledning, uttalar man det omdömet om regeringschefen att »herr Per Albin Hansson *icke* är i besittning av de statsmannagåvor, som nu äro av nöden». Som svar på detta hade riksdagspartiernas grupper uttalat sitt förtroende för regeringen, och här anför nu samma morgontidning: »Detta omdöme kan lika litet rubbas av manifestationer från disciplinerade partivänner som av eventuella förtroendedemonstrationer i riksdagen. Varje försök från denna riksdags sida att spela någon sorts mentor gent emot allmänna opinionen måste öka farhågorna hos de varma och övertygade anhängare av det fria folkstyret, som befara vådliga följder för statens framtid, om icke riksdagen själv börjar besinna att den överlevat sig själv och i sin nuvarande partibundna gestaltning icke längre är en trogen avspeglings av folkviljan.»

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

En annan av huvudstadens morgontidningar är inne på samma område; jag skall bara ta ett litet avsnitt ur artikeln: »Nej, på detta sätt kan det icke fortgå i längden. Det svenska folket vill enighet och sammanhållning, men icke kring kraftlösheten. Allt det som nu sker hos oss av intresserade insatser, av initiativ och handling — det kommer från enskilda, nerifrån, från folket, icke från regeringen. Landet och folket begära ingenting hellre än att få en ledning, men den nuvarande regeringskoalitionen mäktar lika litet som den föregående att ge en sådan, vilket är ganska naturligt, när dess främste man är en förbrukad kraft. För folkrepresentationen är detta läge penibelt och farligt. Må den se till, att den icke binder sitt öde vid regeringshandlingar, vilka icke ha folkets förtroende och vilka händelseutvecklingen mycket snabbt kan komma att i grund förändra!»

Jag skall öka samlingen citat med ett litet avsnitt ur ännu en ledande artikel i en av huvudstadens tidningar: »Sanningen är också den att statsminister Hansson icke har de mått vare sig som personlighet eller politiker, som nu mer än någonsin krävas av Sveriges regeringschef. Ibland bruka människorna växa med sina uppgifter och utan tvivel har det varit fallet med statsministern som inrikespolitiker. Men nu stå livsavgörande utrikesproblem på regeringens dagordning, och här kan icke statsministern lägga en tum till sin växt, ty han saknar uppenbarligen insikt, erfarenhet och kunskap, då det gäller nationell svensk politik av den art, att Sveriges ära och framtid är beroende av *statsmannagärningar*. Den parlamentariska mästerkocken i folkhemmet passar ej som riksskeppets rorsman i rykande storm.» — Detta är omdömen om samlingsregeringen under den kanske farligaste period vårt land har löpt igenom. Samma huvudstadsorgan, som gjort sistnämnda uttalande, säger vidare som omdöme om regeringschefen: »Med andra ord, hr Per Albin Hansson är blind och hans regeringskonst har slagit de politiska instanserna i vårt land med blindhet. Men när en blind leder en blind falla de bägge i gropen.»

För ombytes skull skall jag ta ett citat ur en Göteborgstidning, hämtat ur en artikel, som dock icke placerats på redaktionell plats. Där säger skribenten — det är slutmeningarna i artikeln jag citerar: »Vad hade något tiotal tusen stupade betytt i jämförelse med den dy Sverige nu satt sig själv, och därigenom Norden, fast i! Hur i märgen splittrat måste icke det folk vara, som i sitt krampaktiga avvärjande av blodsutgjutelse hellre lägger den på en annan och själv väljer de cynismens och rutenhetens tusen små bölder — de spåras redan överallt — som nu långsamt öppna sig och alltmer komma att fräta på nationens livskraft!»

Till sist ännu ett omdöme från en av huvudstadens tidningar. Det gäller samlingsregeringen, och det heter: »Vi befara, att den 13-mannaministär, som träder till den 13 december, får en mycket begränsad livslängd. Den är icke den regering nationen känner sig behöva och tidsläget kräver. Den bär svaghetens, splittringens och kraftlöshetens frö inom sig från början, och dess främste man förstår uppenbarligen icke vad som händer i världen. Den enda trösten man har är, att det finns personligheter — några inom, de flesta utanför folkrepresentationen — som sparat sig och vilkas krafter äro oförbrukade, om och när Sverige behöver dem och statschefen får tillfälle att kalla dessa män. Den stunden kan komma snart nog.»

Man skulle kunna fortsätta ganska länge med dylika citat, som böra giva en liten bild av de förlöpningar, som den svenska pressen i alla fall har till-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

låt it sig under en oerhört vansklig tid. När jag nu icke gör det, är det icke på grund av brist på material utan därför att jag anser, att detta lilla axplock varit tillräckligt för att belysa vad jag hade att säga.

Det var med häpnad och stigande förbittring, som bygdernas enkla kvinnor och män frågade sig, om de överlämnat sin fullmakt att besluta i rikets angelägenheter åt en riksförsamling, vilken i sin tur skapat en svensk samlingsregering på bredaste grundval, för att sedan finna sig toppridna av en oansvarig junta, som sökte upphäva sig till statsmakt — och märk väl icke under eller vid sidan om de övriga utan över både Kungl. Maj:t och riksdag. Tidningar, ledda av stora finanskoncerner, grepo girigt efter makten och visade utlandet en bild, som icke kunde undgå att ingiva föreställningen, att vårt land höll på att hissa nya signaler för sin utrikespolitik. Jag frågar: är det underligt, om man efter dessa erfarenheter ser med viss skepsis på den press och de skribenter, som nu återigen i allmänna opinionens namn söka framställa regeringens initiativ på detta område som ett söndersprängande av grunden för våra demokratiska fri- och rättigheter.

Den senaste vinterns politiska läge kan mycket snart återuppstå. Konfliktläget i Östersjön kan på nytt lätt aktualisera den tidigare situationen.

Av kritiken av det framlagda förslaget att döma synes man på presshåll icke ha fattat bekymren på folkdjupet över det bristande ansvar, för att icke säga den nonchalans, som kommit till synes på vissa håll i pressen. Endast alltför sparsamt ha de mera ansvarsmedvetna organen tagit itu med en upp-
röjning. En för långt driven kollegialitet synes för övrigt ha verkat hindrande för en icke opåkallad vårstädning inom pressen på sagda område.

Min mening skulle jag vilja sammanfatta på följande sätt. Lojalitet och samhällsanda äro ofrånkomliga, om vi skola kunna utveckla hela vår folkkraft för att slå oss igenom. I enighetens intresse ha partiintressena skjutits åt sidan, och en samling som aldrig tidigare från snart sagt alla samhällslager har kommit till stånd omkring målet att hålla krigets fasor utanför våra landamären och låta Sverige som en fri nation uppleva fredens återställande. Det av utskottet tillstyrkta förslaget om skärpningar i tryckfrihetsförordningen hänför sig till *sådana situationer*, då offer av alla slag från landets medborgare bli ofrånkomliga. De mindre krävande offren bestå i återhållsamhet och uppgivande av privata särmeningar, ett offer som måste lämnas i samlingens intresse. Det är, så vitt jag förstår, ingalunda förmätet att begära samma offer av pressen, när syftet ändå är att tjäna det allmänna bästa. Det kan knappast heller anses opåkallat att i en för landets läge kritisk tid öva en viss press på dem, som av oförstånd eller bristande vilja hängiva sig åt en trafik, vilken det stora flertalet medborgare betecknar såsom skadlig för att icke säga farlig.

Herr talman! Jag har med detta anförande och de till detsamma knutna kritiska anmärkningarna av vissa pressorgans metoder velat motivera min anslutning till det av utskottet framlagda förslaget under den förhoppningen, att lagens blotta förhandenvaro kommer att verka återhållande där återhållsamhet är av behovet påkallad.

Herr **Vougt**, som för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Jag fattade uttalandet från regeringsbanken i dag på det sättet, att regeringen icke hade någon tanke på att tillgripa censur för den inrikespolitiska diskussionen. Nu tycker jag mig utläsa ur min ärade vän herr C. P. Olssons anförande, att han, som är en viktig stödjepunkt i regeringsunderlaget, inläg-

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

ger en helt annan betydelse i den censur, som enligt hans mening borde tillgripas. Jag har hört ett uttalande av en framstående svensk politiker av den innebörden, att det land är bra, där man får säga, att regeringen är dålig. Jag anser, att vi ha rätt att säga, att regeringen är dålig, om den är dålig. Jag sade det icke i vintras, när en del tidningsorgan uttryckte sig på det ytterligt olämpliga sätt, som herr C. P. Olsson nyss citerade till riksdagens protokoll, men det kan ju tänkas, herr C. P. Olsson, att vi få en regering här i landet, om vilken herr C. P. Olsson och jag behöva säga, att den är dålig.

Jag ber att på det bestämdaste få inlägga en gensaga mot herr C. P. Olssons tolkning av den fullmakt, som nu skall införas i grundlagen. Det fanns i hans anförande en uppseendeväckande brist på förståelse för den roll, som pressen spelar, när det gäller att åstadkomma samling i landet. En sådan samling kan aldrig åstadkommas utan pressens medverkan och aldrig med en undertryckt press.

Häruti instämde herr *Skoglund*.

Herr *Lindskog*, som jämväl för kort gemäle erhöill ordet, yttrade: Herr talman! Efter herr Olssons i Mellerud anförande känner jag mig föranlåten att säga, att om den framställning han gav skulle anses utgöra en tolkning av konstitutionsutskottets ställningstagande i denna fråga, skulle jag med frågående av mitt föregående yrkande anse mig tvungen att yrka avslag på utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Falla, *Annér*, *Holmbäck*, *Petersson* i Karlskrona och *Hagberg* i Malmö samt fröken *Hesselgren*.

Herr talmannen lämnade, likaledes för kort replik, ånyo ordet till herr *Olsson* i Mellerud, som anförde: Herr talman! Jag har *icke* med mitt anförande velat hävda den meningen, att censur skall tillgripas när det gäller den *inrikespolitiska diskussionen*. Men jag har, såsom jag anmärkte i början av mitt anförande, i anknytning till detta ärende velat framföra några kritiska reflexioner över det sätt, varpå en del av pressen under en för landet synnerligen bekymmersam period gick tillväga.

Vidare yttrade:

Herr *Sundström* i Skövde: Herr talman! Då jag är en av dem som medverkat till det föreliggande utskottsfröslaget, känner jag ett visst behov att deklarerera, att vi inom utskottet ha varit mycket lyhörda för önskemålen att upprätthålla en fullt oberoende press och den pressfrihet, som är möjlig att upprätthålla i en svår tid. Jag vill också bestämt säga, att jag instämmer fullkomligt i herr *Vougts* karakteristik av herr C. P. Olssons inlägg. Det har aldrig varit vår avsikt, att konstitutionsutskottets förslag skulle på något sätt kunna tagas till intäkt för censur å den inrikespolitiska diskussionen.

Jag skulle vilja framhålla, att vårt motiv har varit beredskapens. Jag vill likna tryckfriheten och pressfriheten vid en mycket kostbar pärla, men denna pärla är icke den kostbaraste av alla. Det finns en, som är kostbarare, och det är freden, friheten och oberoendet. Vi som ha medverkat till detta utlåtande ha trott oss därmed medverka till en beredskap för detta syfte. Detta allenast har varit vårt motiv.

Det må gärna sägas, att vi kunna ha misstagit oss och ha farit vilse. Det må framtiden utvisa. Jag är icke så förmäten, att jag gör anspråk på att

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

sitta inne med de vises sten, men å andra sidan tror jag icke, att den som vill förneka värdet av denna beredskapslagstiftning, kan göra anspråk på att sitta inne med hela sanningen och visheten.

Från dessa utgångspunkter skulle jag vilja giva några repliker, framför allt beträffande den uttolkning av censuren, som skett här i debatten.

Herrar Vougt och Höglund m. fl. ha gjort gällande, att dessa censurbestämmelser skulle kunna bli farliga för regeringen därför att tillvaron av sådana bestämmelser skulle kunna göra det lättare för vissa utländska makters sändebud att påyrka en dylik åtgärd, och att man därigenom skulle kasta ett alltför tungt ansvar på regeringen för vad som skrives i landet. Jag kan icke neka till, att det finns visst fog för ett sådant resonemang. Men jag skulle vilja vända på saken och säga, att om icke dessa möjligheter till censur finnas, kan det hända, att regeringen kommer att få påtaga sig ett ännu större ansvar, nämligen följderna av vad som i en kritisk situation kan skrivas och bli till verklig fara för landet. På båda hållen finns det sålunda faror, och man måste väga dem mot varandra. För mig synes det klart, att en censur, tillgripen i ett verkligt farofyllt läge och i den yttersta stund, då det är meningen att tillgripa den, är den riktiga åtgärden. Det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Ur den synpunkten anser jag alltså, att det är fullt försvarligt att införa en sådan möjlighet.

Ett tema i debatten har också varit detta som herr Svedman var inne på, nämligen att en regering skulle kunna använda censuren för att mot folkviljan, mot folkopinionen, kunna sitta kvar vid makten. Jag tvivlar verkligen på att pressen har den stora betydelsen, att den kan störta en regering eller hålla den vid makten, såsom herr Svedman gör gällande. Det är väl ändå så, att en regering sitter vid makten precis så länge som den har riksdagens förtroende, och den dag då detta svikes måste regeringen falla. Det har funnits många exempel på att regeringar störtats trots att de understötts av en mycket stark och inflytelserik press. Jag förmenar sålunda, att om man icke går ut ifrån, att man skall använda censuren på ett otillbörligt sätt under normala tider, finns det ingen anledning att tro, att en regering skulle med så svagt stöd kunna hålla sig vid makten, om opinionen och riksdagen icke gillar, att den gör det.

Herr Höglund anförde också en annan synpunkt, som jag skulle vilja säga några ord om. Han efterlyste de brister och de svagheter, som framtingade en lagstiftning utav denna art. Det är ju alldeles riktigt, att om man skulle se till hur pressen skött sig under denna tid, kan man enligt mitt förmenande icke framföra starka skäl för att en censur hittills skulle ha varit nödvändig. Men det är icke detta frågan gäller. Enligt mitt sätt att se gäller frågan införande av censur under mycket farligare förhållanden än dem som vi hittills haft. Därför måste man betrakta åtgärden precis som varje annan beredskapslagstiftning, som vi skapat, och alla beredskapsfullmakter, som vi lagt i regeringens händer. Jag skall draga upp en parallell här. Vi ha utrustat regeringen med fullmakter att suspendera eller sätta ur kraft en hel rad sociala välfärdsanordningar och social lagstiftning på skilda områden. Vi ha dessutom givit regeringen utomordentliga ekonomiska fullmakter. Allt detta har icke grundats på några bevis för att anordningarna eller lagarna på något sätt missbrukats eller lett till några oegentligheter, utan anledningen till att vi gjort det är uteslutande den, att det i en kritisk tid kan bli nödvändigt att tumma på rättigheter och fördelar, som vi kunna njuta under mera normala tider. På samma sätt måste det vara här. Pressfriheten må njutas i full

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

utsträckning under normala tider, och när det är möjligt att njuta den, men är det så, att det uppstår en situation, där även den kan vara en fara, bör det finnas möjlighet för regeringen att ingripa. Det är denna möjlighet, som jag inlägger i lagstiftningen, och det är anledningen till att jag hittills kunnat stödja densamma.

Slutligen vill jag framhålla, att de många farhågor, som här uttalats för att regeringen på grund av lagstiftningen skulle få sin ställning undergrävd, att den icke skulle kunna stå emot främmande makters påtryckningsmedel o. s. v., äro åtskilligt överdrivna. Jag tror för övrigt icke, att det hittills saknats försök till påtryckningar, oavsett att vi icke haft denna lag. Säkertligen får regeringen icke heller vare sig mindre eller större kraft att motstå påtryckningarna, om lagstiftningen uteblir. Vi måste helt enkelt hoppas på och lita till att regeringen har kraft att motstå ohemula anspråk på detta område. Den möjligheten är oberoende av denna lagstiftning. Den beror på helt andra och mycket mera vittgående och betydelsefulla faktorer.

Det är också en hel del andra, jag höll på att säga »spöken mitt på ljusa dagen», som man velat frammana. Jag tror emellertid, att om man går vart och ett av dessa närmare in på livet, skall det visa sig, att de äro ganska ofarliga och knappast ägnade att skrämman någon.

Det är sålunda i förvisningen om att den lagstiftning, som vi här äro beredda att antaga, skall visa sig vara icke till skada för en lojal press, för en sund kritik och för en lojal opinionsbildning, men till gagn i en kritisk situation, som jag, herr talman, yrkar bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till den av herr Herlitz m. fl. avgivna vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Jag har inte hört, att någon tidigare under debatten yrkat bifall till denna reservation, och jag anser, att denna reservation både bör och måste komma under omröstning.

Jag har vågat framställa, herr talman, detta yrkande, därför att ärendet torde inte vara av så oändligt brådskande art, att något avgörande i dag är av nöden. Tvärtom, ett bifall till denna reservation ger ju regeringen enligt min mening ett mycket tacksamt tillfälle att ånyo pröva hela frågan och företaga en överarbetning av lagförslaget med ledning av pressdiskussionen och kanske även av dagens debatt. Det har ju sagts oss, att vi ha att motse en urtima riksdag fram emot höstsidan. Då kan ju frågan komma åter på riksdagens bord, om så befinnes nödvändigt, och då ha vi å ömse sidor hunnit att tänka på den ytterligare.

Vi ha, herr talman, tid efter annan tillskapat så oändligt många beredskaps- och fullmaktslagar, att vi snart ha rena diktaturen, i den mån regeringen finner lämpligt att använda sin vapenarsenal. Det synes mig därför vara på hög tid att man stoppar upp en liten smula och tänker sig för, när det gäller nya fullmakts- och beredskapslagar.

Anledningen till att jag framför dessa synpunkter nu och inte har gjort det tidigare är, att tryckfriheten är en av demokratiens värdefullaste klenoder, vilken till det yttersta måste värnas. Denna frihet kan såsom all annan frihet missbrukas, och vi känna väl vad biskop Tomas sjöng om den saken i sin frihetssång. Men jag tror inte, trots att min aktade vän herr C. P. Olsson nyss givit oss många livfulla citat som skulle bevisa motsatsen, att pressens frihet har så missbrukats, att denna exceptionella lagstiftning är av nöden. Det synes mig, att vi få inte lämpa den sista demokratiska tillgången över bord även om

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

det för dagen är storm i farleden. Vi behöva i dagens läge en så fri press som möjligt, ty med förlov sagt, regeringen är ju ganska tystlåten i de dagsaktuella frågorna. Riksdagen får i regel i efterhand och då referatmässigt ta del av det, som varit aktuellt i fråga om utrikespolitiska spörsmål. Jag kan exemplifiera detta genom att nämna Ålandsfrågan m. m. Först när riksdagen ställdes inför fullbordat faktum meddelades, hur landet låg till.

Skulle pressen bli för fri och högljudd, har regeringen redan nu möjlighet att ingripa. Det är inte utan att man vid genomläsningen av detta lagförslag får onda aningar om att regeringen, om förslaget upphöjes till lag, binder ris åt sin egen rygg. Nu har regeringen kunnat med mycken frimodighet vid påminnelser utifrån falla tillbaka på vår tryckfrihet. Denna tillgång äro vi färdiga att realisera i dag. Om detta förslag upphöjes till lag, blir situationen en annan, och regeringen kan inte på samma sätt som förut värja sig vid eventuella påtryckningar utifrån. Jag tror knappast, att den föreslagna trefjärdedelsmajoriteten är lika effektiv utåt som de hittillsvarande tryckfrihetsbestämmelserna ha varit.

Jag är också betänksam därför, att uttrycket »krigsfara» är inryckt i båda förslagen. Det är ett alltför tånjbart uttryck i detta sammanhang, och om detta förslag nu hade varit lag, hade pressens övervakare flera gånger under de senaste månaderna frestats att använda indragningsmakten, vilket förvisso ej skulle ha gagnat vår sak.

Herr Fast hade nyss ett mycket väl upplagt anförande och fastslog, att detta förslag berör vår andliga frihet. Jag är mycket tacksam för detta konstaterande, men jag anser, i motsats till herr Fast, att den andliga friheten inte får prisgivas. Allt annat kan man vara med om att rucka på, men inte den.

Ingen av förslagets talesmän har heller under debatten klargjort, fastän det har efterlysts, på vad sätt man har tänkt sig att tillämpa censurbestämmelserna. Det vore intressant att höra litet därom, om det skall bli avlönade censorer på varje tidningsutgivningsort, om inga nyheter skola få publiceras, utom genom statens informationsbyrå.

Herr Senander hade ett inlägg i början av detta kvällsplenum, som synes mig vara i högsta grad malplacerat. Det skulle vara intressant — han har ju inte svårt att begära ordet — om han ville tala om för oss, om det finns någon som helst tillstymmelse till pressfrihet i herr Senanders andliga fädernesland. Om då det föreliggande förslaget går en liten smula i linje med vad som konsekvent där tillämpas, bör inte herr Senander reagera utan i stället instämma och hälsa förslaget med glädje. Det vore intressant om herr Senander ville säga oss, om det komme att finnas den minsta pressfrihet här, ifall herr Senander finge den makt han åstundar och möjlighet att förverkliga sin ideologi?

Det har sagts i ett anförande, att saken är klar att bifallas av båda kamrarna. Det är möjligt, jag fruktar det värsta. Men nu har jag yrkat bifall till herr Herlitz' m. fl. reservation, och skulle detta yrkande avslås, kommer jag att rädsla min själ genom att rösta för avslag på hela förslaget. Alltså, herr talman: bifall till den av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Efter det att herr Olsson i Mel-lerud hade hållit sitt anförande, uttalades det från något håll i kammaren, att man av herr Olssons anförande kunde få den uppfattningen, att meningens med lagen skulle vara att förhindra kritik riktad mot regeringen. För att åtminstone klargöra, att jag icke uppfattar meningens med lagen så, är det så gott att jag bekänner öppet inför kammaren, att jag i dag i den tidning,

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

jag har att svara för, begagnat mig av den rätt vi ha att öva kritik mot regeringen. Jag föreställer mig, att den rätten skall stå kvar även i fortsättningen.

Det var naturligtvis inte för att säga detta jag begärt ordet. Jag begärde ordet därför att jag som pressman har funnit den här situationen, hela ställningen i dag, ganska besvärande. Vi torde väl erinra oss, att under den offentliga debatten om en lagstiftning mot vissa sammanslutningar var den svenska pressen praktiskt taget enig om att en sådan lagstiftning borde komma till stånd. Man kan säga, att pressen till 90 procent krävde en sådan lagstiftning. Nu, när det gäller rätt till motsvarande ingripande mot tidningar, som framkalla fara för rikets säkerhet, då börjar en betydande del av mina kolleger inom pressen bildligt talat att gå på händerna. Då är friheten omedelbart i fara! Vi skola ju observera, att denna lagstiftning om rätt till ingripande mot pressen är ju lagd på precis samma sätt som lagen om förbud mot vissa sammanslutningar. Jag har varit aktiv tidningsman i 30 år, och under mer än 25 år har jag varit ansvarig utgivare för olika tidningar, och jag har ju inte alla dagar talat som om jag talade i en söndagsskola. Jag saknar alltså inte erfarenhet beträffande tryckfriheten här i landet. Men jag kan faktiskt inte finna, att tryckfriheten kan vara hotad genom den lagstiftning, varom här är fråga. Absolut icke. Men likställigheten skulle åsidosättas, om vi lämnade pressen rätt till sådant missbruk av friheten, som vi på goda grunder vägra sammanslutningar. När pressens män, som ropat på en lagstiftning mot sammanslutningar, vilkas verksamhet kunde medföra skada för landets säkerhet, absolut kräva att bli befriade från en motsvarande lagstiftning, då har man icke rättvisa som ledstjärna för sitt ståndpunktstagande. Låt oss för ett ögonblick se, vart det skulle leda, om vi med bibehållande av lagen om förbud mot vissa sammanslutningar förkastade här föreliggande förslag.

En sammanslutning, vars verksamhet ansågs medföra fara för rikets säkerhet, upplöses. Efter upplösningsbeslutet kommer en liten grupp på, låt mig säga, tio personer ur denna sammanslutning, en liten grupp alltså ur femte kolonnen, tillsammans i en liten lokal för att överlägga om, på vilket sätt man skulle fortsätta den förbjudna verksamheten. Om dessa syndare ertappades, vilket jag hoppas att de gjorde, så bleve de dömda till straff, till fängelse eller straffarbete upp till två år, och det vore ju lagom åt dem. Men i stället för att gå tillsammans som en liten grupp av femte kolonnen för att diskutera om att fortsätta den förbjudna verksamheten, så toge en av dessa män — en — och insände ett meddelande till justitiedepartementet, vari han omtalade att han hade för avsikt att från det och det tryckeriet i den och den staden utgiva periodisk skrift med det och det namnet. Han upphöjde sig omedelbart till namn, heder och värdighet av publicist, och han hade sitt utgivningsbevis, och i denna sin periodiska skrift bedrev han den samhällsskadliga propaganda, som han förhindrades att bedriva i en källarlokal inför tio man. Men detta senare, d. v. s. utgivande av tidningen, skulle regeringen och riksdagen icke ha rätt att förhindra! Då kränkte man tryckfriheten. I samma ögonblick som han hade kladdat ihop en tidning vore han publicist och följaktligen lika helig som en ko i Indien. Och då heter det från pressens män med detsamma: Kom icke din hand vid pilten, ty nu är han en av oss! Det är detta som verkar besvärande på mig, som visserligen är pressman sedan lång tid tillbaka, men i första hand medborgare. Det går helt enkelt icke att hävda en sådan olikställighet.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Men för övrigt, vi ha ju vår strafflag för att straffa brottslingar, och vi ha vår ordningsmakt för att ta reda på brottslingar och för att förhindra brott. Fjärdingsmän och extra landsfiskaler skola gå omkring och förhindra brott, där de se att det är något å färde. Men regering och riksdag skulle icke få förhindra brott, som äro till fara för landets frihet! Man skall väl i all rimlighets namn tänka på, vilka friheter man begär. Det är icke ett krav på frihet, som det här är fråga om, utan det är ett krav på att få missbruka den. Härmed har jag visst inte sagt eller vill säga, att den svenska pressen i allmänhet missbrukar friheten, om jag också nödgas erkänna att missbruk nog också förekommit.

När man har jämfört vad som skulle åstadkommas genom föreliggande lagförslag om ändring av tryckfrihetsförordningen med indragningssmaktens från förra århundradets första hälft, då måste det vara så, att man antingen icke har reda på indragningssmaktens från förra århundradet eller också har man icke läst Kungl. Maj:ts proposition. Det senare är nog fallet i icke ringa utsträckning bland dem, som ha protesterat; justitieministern kan ju därför ta kritiken med ro. Nu ligger icke avgörandet hos någon hovkansler och ej heller hos någon konung, som strävar efter envælde. Nu ligger avgörandet hos regeringen, som är helt beroende av riksdagen, och i sista hand hos riksdagen, som är helt beroende av landets myndiga folk. Här kan man inte tala om någon som helst fara för tryckfriheten, och jag känner mig fullkomligt lugn. Jag medger emellertid, att det finns något, som har kunnat giva pressmännen anledning till vissa funderingar. Det är en institution, som har varit på tal här tidigare i dag och lär komma tillbaka vid ett senare tillfälle. Jag syftar här på statens informationsstyrelse. Den behöver man ju inte rätta sig efter mer än man vill, men nog kunde en tidningsman ha blivit betänksam, när han under gårdagen fick med posten från statens informationsstyrelse ett meddelande av innehåll, att en viss underrättelse, som skulle komma att återgivas i en av staten utgiven offentlig publikation, inte skulle få återges i tidningar eller tidskrifter. Jag tar fram detta exempel, ty när tidningsmän få sådant, kunna de ju börja fundera: är det efter dessa linjer man skall kontrollera pressen, att en del publikationer få offentliggöra det och andra förbjudas redan i förväg?

Jag vill också innan jag slutar tillägga, att jag har naturligtvis mina betänkligheter med avseende på förhandsgranskningen. Det blir säkerligen, om den kommer till användning, en mycket besvärlig sak. Jag skulle helst ha sett, att förhandsgranskning icke förekommit i lagförslaget. Då hade det varit bättre om det bara hade varit fråga om indragning. Men även här kommer det slutliga avgörandet att ligga hos riksdagen.

Det är för en pressman icke någon glädje att vara med om att lagstifta på detta område, men landets säkerhet och väl måste gå först. Jag känner alltså ingen glädje, men jag känner som pressman heller ingen fruktan.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att säga några ord om det anförande, som herr Olsson i Mellerud hade. Sedan dess har emellertid detta anförande berörts av ett par talare, och jag kan i det avseendet hänvisa till vad herr Vougt anförde. Jag vill till detta bara säga, att citatsamlingen av uttalanden rörande regeringen gjorde på mig nästan samma intryck, ty det förhåller sig i verkligheten så, att regeringen fick rätt, och tidningarna fingo orätt. Och detta är kanske en av anledningarna till att regeringen i dag är så stark som den är. Detta är bara ett bevis för att man icke

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

avser att tillämpa denna lag på inrikespolitiska förhållanden. Däremot berör den ett område, som vi voro inne på en stund under en tidigare diskussion, som berörde tidningsmännens allmänna ansvarighet och goda omdöme. Jag vill säga, att det är min övertygelse, att när vi om ett par år i lugn och ro läsa denna debatt, komma vi att konstatera, att man här ibland kanske på ömse sidor har rört sig med fruktansvärt mycket överord. Vi kunna ju vara tämligen övertygade om att denna lag överhuvud taget icke skall komma till användning utan att det blir alldeles nödvändigt.

Med anledning av att vissa talare här berört reservationen, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på vad denna reservation innehåller. Den innehåller ingenting annat än att man vill, att riksdagen nu icke skall antaga den särskilda lag, som åtföljer förslaget till grundlagsändring. Jag erinrar kammaren om att Kungl. Maj:t vid ett tidigare tillfälle lade fram ett förslag till grundlagsändring utan att samtidigt lägga fram det åtföljande lagförslaget. Detta föranledde riksdagen att säga: vi vilja icke antaga grundlagsändringen utan att vi få vetskap om vad som ligger bakom denna grundlagsändring. Jag själv ansåg denna ståndpunkt vara rimlig. Nu har Kungl. Maj:t velat ge full upplysning om vad det är man avser med denna grundlagsändring. Reservationen innehåller icke ett spår till vägledning för Kungl. Maj:t i fråga om det nya förslag, som är avsett att framläggas, utan man säger bara, att man förväntar, att här skall göras en både formell och reell omarbetning av lagen. Men i vilken riktning? Möjligen skulle man få vägledning av diskussionen, men jag kan från mina utgångspunkter använda denna reservation till en skärpning av lagstiftningen. Det är icke vanligt, att den svenska riksdagen avger yttranden till Kungl. Maj:t av den valör, som detta förslag innehåller. Om reservationen skulle vara vägledande, skulle den innehålla klara linjer om vad det var man ville ha ändrat och, framför allt, i vilken riktning denna ändring skulle gå. Ett bifall till reservationen skulle sålunda kunna innebära, att en regering med anledning därav kunde komma att föreslå en skärpning av lagen, som ingen i riksdagen avsett, emedan riksdagen icke givit någon anvisning om vad den ville ha för ändring. Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta, därför att den svenska riksdagen, och icke minst denna kammare, icke brukar handla på detta lättvindiga sätt.

Jag tror, att det icke finns någon anledning att fortsätta denna debatt. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten vid detta förhållande och vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergvall: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten med många ord — närmast begärde jag ordet med anledning av herr Olovsons i Västerås anförande.

Jag måste konstatera, att jag åhört debatten med en så småningom stigande förvåning. Om man erinrar sig de bägge anföranden, som inledde debatten, nämligen herr Österströms anförande med dess frågor till regeringen och det svar statsministern lämnade på dessa frågor, får man ju av det lilla skedet av debatten en känsla av att i varje fall hans excellens statsministern icke tyckte, att någonting som hittills förekommit var av den art, att det i och för sig påkallade denna lagstiftning. Pressen fick ett ganska hyggligt betyg, och om jag icke missuppfattade det svar som gavs, innebar det ju också, att om denna lagstiftning hade funnits tidigare, skulle den hittills icke hava satts i tillämpning. Den hade sålunda karaktären av en klar beredskapslagstiftning. Senare

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

under debatten har det kommit det ena yttrandet efter det andra, som givit uttryck åt en väsentligt konungsligare inställning än den konungen själv, d. v. s. regeringen, har. Och kulmen nådde onekligen herr Olovson i Västerås. Ända till de två sista meningarna i hans anförande satt jag och tänkte för mig själv, att jag sällan hört en sådan lovsång till censur och utgivningsförbud. Det föreföll nästan orimligt att neka tidningsmännen det njutningsmedel, som de uppenbarligen därigenom skulle få. Det fanns dock, det skall erkännas, en liten reservation i de två sista meningarna.

Jag hade också ett mycket bestämt intryck av att det fanns ett litet fel i resonemanget. Herr Olovson talade om den lagstiftning vi för någon tid sedan fingo angående samhällsfarliga sammanslutningar och tog det exemplet, att om en sådan sammanslutning bleve upplöst, kunde medlemmarna bestraffas, om de komme tillsammans några stycken för att överlägga om att fortsätta sin samhällsomstörtande verksamhet. Men en enda man bland dem kunde, om han tog ut hinderlöshetsbevis, börja ge ut en tidning. Men det utgivningsförbud, herr Olovson, som finns i den här förevarande kungl. propositionen, skulle dock finnas endast under krig; det skulle icke finnas under krigsfara.

Till sist uttryckte som sagt herr Olovson sin tveksamhet inför censuren. Slutet av det hela blev, att efter en ganska lyrisk lovsång, som placerade herr Olovson långt till höger om regeringen, han kom till en ståndpunkt, som icke utmynnade i något yrkande men betänkligt liknade den åtminstone från herr Olovsons utgångspunkter kätterska ståndpunkt, som herr Undén intog i första kammaren. Jag måste säga, att om jag uppfattat hans excellens statsministern riktigt och det påstående som statsministern gjorde, nämligen att det under den tid, som hittills har förflutit, icke funnits behov av att sätta en dylik lag i tillämpning, då förstår jag uppriktigt sagt icke faran i att dröja med tillämpningsföreskrifterna.

Till herr Fast vill jag säga, att om riksdagen i dag fattar beslut i enlighet med den Herlitzska reservationen, så betvivlar jag, att det finns någon regering på jorden, som icke skulle förstå innebörden i det beslutet. Skulle regeringen fatta ett beslut i den riktningen såsom en önskan från riksdagen om en skärpning av tillämpningslagstiftningen, då skulle den besitta ett omdöme så bristfälligt, att jag icke tilltror den nuvarande regeringen ett så bristfälligt omdöme, och jag betvivlar, att det någonsin kan finnas en sådan regering. Ett bifall till herr Herlitz' m. fl. reservation betyder i detta ögonblick önskemål om en lagstiftning, så utformad, att den ger större garantier åt bevarandet av det värn, som ligger i tryckfriheten; därom behöver icke råda det ringaste tvivel. Jag vill säga, att det är lätt att i en kritisk situation, då överord sägas — det har säkert förekommit sådana, som kunnat skada förhållandet till främmande makter — det är lätt att i en upprörd tid, då naturligtvis farsituationen präglar känslöstämningarna, få gehör för åtgärder, som begränsa tryckfriheten. Det är bara alltför lätt att under denna tid glömma det mycket centrala och betydande värn, som ligger i bevarandet av en vidsträckt yttrandefrihet. Och jag tror, att man i nuvarande situation visar en bättre förståelse för den sinnesjämvikt, man bör bevara även i kritiska situationer, om man vilat litet på hanen och ser efter, om man kan komma fram på vägar, som ge ungefär de fördelar, som man här syftar till att vinna, men som icke medföra så betydande risker.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Herr Bergvalls påstående, att jag sjöng en lovsång för förbud och censur eller hur han uttryckte sig, kan ju icke leda till att någon annan än han själv behöver tro det. Det fanns i mitt anförande säkerligen icke ett ord, som kunde tydas såsom en lovsång till vare sig förbud eller censur. Om det var en lovsång till något, så var det till likställigheten, att pressen icke skulle inta någon undantagsställning i samhället. Herr Bergvall har ju för övrigt förmånen att få riksdagstrycket, så han kan ju läsa igenom vad jag sagt.

Nu menade herr Bergvall, att förbudet finns ju endast i händelse av krig. Ja, det är riktigt, och vid krig eller krigsfara finns förhandsgranskning eller censur. Jag tror, att jag uttryckte mig tillräckligt tydligt, när jag förklarade, att jag helst hade sett, att det endast förekommit förbud, och att detta skulle gälla både vid krig och krigsfara. Men herr Bergvall framhöll, att vi veta icke nu, vad lagstiftningen syftar till; det hade icke givits något exempel därpå under hela debatten. Om jag skulle tillåta mig en fråga, herr Bergvall: vilket parti syftade herr Bergvall på, när han röstade för lagen om förbud mot vissa sammanslutningar?

Herr **Fast**: Herr talman! Det kan vara alldeles riktigt som herr Bergvall sade, att det kan vara bekant för regeringen, att den allmänna tendensen är den, att man vill ha starkare garanti för tryckfriheten. Men här är det fråga om ett allmänt talesätt, som såvitt jag vet riksdagen aldrig hittills har beledsagat ett beslut med. Men när vi komma fram till frågan om huru dessa olika garantier skola utformas, så gå, det kan jag försäkra herr Bergvall, meningarna väsentligt isär. Det är detta som enligt min mening är det väsentliga, och det var detta jag åsyftade, när jag sade, att man här går ifrån den sedvanliga form, som riksdagen brukar använda, när den skiljer sig från ett ärende sådant som det här föreliggande, där riksdagen skall ge en mening till känna och icke bara använda ett allmänt talesätt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 1) a), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i angiven del dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 1) b), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna del; 2:o) bifall till det förslag, som innefattades i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Anderson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 2) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Senander, i följd varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) b) av utskottets förevarande utlåtande nr 28 antager bifall till det förslag, som innefattas i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 102 ja och 74 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till det förslag, som innefattades i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) b) av utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag, som innefattas i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten 1) b).

På därå framställd proposition blev slutligen utskottets hemställan i punkten 2) av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i vissa delar av tryckfrihetsförordningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande avdrag för förlust vid beräkning av skattepliktig inkomst av fastighet, rörelse och tillfällig förvärvsverksamhet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om sådan ändring av skattebetalningssystemet att skatterna komma att betalas samma år som inkomsten intjänats m. m.; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för åvägabringande av effektivare kronouppbörd och skärpt kontroll därå.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om tilläggsskatt å bensen, m. m. jämte i ämnet väckta motioner och anförde därvid:

Förslag till förordning om tilläggsskatt å bensen, m. m.

Herr **Petersson** i Karlskrona: Herr talman! Blott några ord.

Säkerligen har finansministern icke varit glad över att behöva framlägga detta förslag. En höjning av bensenpriset ökar ju väsentligt svårigheterna på en redan förut hårt pressad front.

Det blir högre transportkostnader till men för näringslivet; det blir ekonomiskt avbräck och förluster för många bussföretag och ägare av trafik- och lastbilar, bilförsäljare och motorverkstäder, och man kan befara ännu större arbetslöshet i denna bransch.

Åtgärden att höja bensenpriset är en indirekt beskattning, som kommer att verka mycket ojämn och som i stor utsträckning tyngst drabbar dem, som i skilda avseenden äro illa lottade. Folk, som bo vid järnvägar eller ångbåtsleder, beröras knappast av bensenpriserna, men andra folkgrupper ha det icke så väl ställt. Många, många bo långt från städer och större samhällen och ha länge varit isolerade. På senare tid efter motortrafikens genombrott ha emellertid även en del avlägsna bygder fått bättre förbindelser, oftast med hjälp av bussar. På grund av långa avstånd, dåliga vägar och gles bebyggelse äro dessa bussföretag ingen lysande affär. Blir det högre bensinskatt, nödgas företagen höja biljettpriserna, och mycket småfolk får på det sättet sina villkor försämrade. Man måste rätt ofta resa till staden med sina varor och behöver så väl varenda liten tillökning i sin inkomst, men denna neutraliseras genom ökade kostnader för resan. Det blir, som man säger, »uppåten för-tjänst».

Herr talman! Jag är medveten om att utskottsförslaget blir antaget, men jag har velat erinra om dessa förhållanden för att de möjligen må bli beaktade, i den händelse det blir fråga om ytterligare höjning. Dock skola vi hoppas, att, som utskottet förutsätter, nu ifrågavarande efterbeskattning av motorbränsle icke kommer att bibehållas längre tid, än som befinnes påkallat av nu rådande förhållanden.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Till den siste ärade talaren skulle jag vilja säga, att jag kan instämma i hans förhoppning, att en eventuell ytterligare förhöjning av bensinskatten icke skall komma att tillämpas längre än som betingas av nu rådande förhållanden, men jag vill tillägga, att jag hoppas att detta skall gälla icke bara om kommande skatteökningar utan även om den nu föreslagna höjningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls, varjämte den av utskottet i betänkandet gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkanden: nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående underlättande av hjälpsändningar till krigsfångar och vissa andra krigsoffer; och nr 44, i anledning av väckta motioner angående skatt å vissa slag av vecko-tidningar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6.

Förslag till förordning om höjning av utskiftnings-skatten.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om höjning av utskiftnings-skatten jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 maj 1940 dagteknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 273, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

*Förslag
till*

förordning om höjning av utskiftnings-skatten.

Häri genom förordnas — med ändring av vad i 1 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftnings av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar stadgats rörande skattesatsen för utskiftnings-skatten — att nämnda skatt skall tillsvidare utgå med trettio kronor för varje fullt hundratal kronor av det beskattningsbara beloppet.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, men äger icke tillämpning i fall då beslut av aktiebolag om nedsättning av aktiekapitalet eller beslut om aktiebolags trädande i likvidation anmälts för registrering före den 15 november 1939.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats två i anledning av propositionen väckta, i utskottets betänkande närmare angivna, likalydande motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 273 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 230 och II: 289, måtte antaga det vid propositionen fogade förslag till förordning om höjning av utskiftnings-skatten.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar friherre *Lagerfelt*, *Elon Andersson*, *Anderson* i Norrköping, *Sandberg* och *Lundell*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 273 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 230 och II: 289, antaga vid propositionen fogade förslag till förordning om höjning av utskiftnings-skatten med den ändring, att övergångsbestämmelsen erhöles följande lydelse:

»Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt där meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, men äger icke tillämpning i fall då beslut av aktiebolag om nedsättning av aktiekapitalet eller beslut om aktiebolags trädande i likvidation anmälts för registrering före den 1 april 1940.»;

2) av herrar *Velander* och *Sylwan*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Sandström**: Herr talman! I detta ärende har av mig och herr Bäckman framburits en motion i denna kammare, i vilken hemställts om avslag på förevarande förslag om skatteförhöjning och yrkats på en förnyad utred-

Förslag till förordning om höjning av utskiftningsskatten. (Forts.)
ning av hela ärendet. Man torde därav bemärka, att motionärerna icke principiellt motsatt sig en jämkning av denna utskiftningsskatt. Vi ha emellertid ansett, att den utredning, som förebragts till stöd för den kungl. propositionen, har varit alltför bristfällig och att det därför tarvas en noggrannare undersökning, innan man går att vidta en sådan här åtgärd.

Det är ju ändå ganska viktigt för våra aktiebolag, hur det ställer sig med denna form av beskattning. De medel, som beskattas genom den s. k. utskiftningsskatten, äro ju egentligen och i själva verket endast besparade vinstmedel. Utskiftningsskatten kommer i fråga, då ett aktiebolag upphör med sin verksamhet eller om man anser sig icke behöva hela det aktiekapital, som står till bolagets förfogande, utan vill sänka detta aktiekapital, och den berör dem, som få del av denna utskiftning.

Det är klart, att en sådan skatt måste ha en mycket stor inverkan på ett aktiebolags utdelningspolitik. Den måste även få en viss inverkan på frågan om ett aktiebolag, därest detta i övrigt anses önskligt, skall upphöra med sin verksamhet eller ej. Framför allt då bolaget anser en nedsättning i aktiekapitalet önskvärd måste bolagets handlande i ganska hög grad påverkas av en sådan omständighet som att denna utskiftningsskatt undergår en alltför stark stegring. Man kan kanske befara, att denna starka förhöjning av utskiftningsskatten från nuvarande 12 procent till icke mindre än 30 procent i åtskilliga fall kommer att utöva inverkan, då det gäller att nedsätta aktiekapitalet, så att vederbörande i stället vila på hanen och avvakta bättre tider. Man måste ju nämligen alltid anta, att sådana här abnorma skattesatser, som sättas på grund av det nu rådande statsfinansiella läget, icke kunna räcka alltför länge, utan att man inom några år åtminstone kan tänka och hoppas på, att det återigen skall bli normala skattesatser. Det kan alltså hända, att herr finansministern i stället för att han, som han nu tror, får en ökad inkomst till staten genom denna kraftiga höjning av utskiftningsskatten utsättes för den besvikelsen, att även den inkomst uteblir, som skulle komma staten till godo genom att den normala avvecklingen av aktiebolagens aktiekapital ostört kan få fortgå. Vi motionärer tro därför, att en grundligare undersökning om den föreslagna skatteförhöjningens inverkan på aktiebolagens utdelnings- och utskiftningsspolitik borde vara på sin plats, innan ett förslag sådant som detta — och särskilt då ett så vittgående förslag som detta — framlägges.

Jag förstår ju ganska väl, att det är mycket svårt, ja, kanske ändamålslost, att nu yrka bifall till en sådan här motion, vilken fått så ringa framgång i bevillningsutskottet. Två av bevillningsutskottets ledamöter ha emellertid i en reservation yrkat bifall till motionen, men detta är väl för litet i detta stora utskott, och man har kanske som sagt mycket små utsikter att få framgång för motionen.

Jag anser det därför klokare att i den situation, som nu föreligger, i stället ställa yrkandet om bifall till en annan reservation, som föreligger inom utskottet och som har samlat ett större antal reservanter, nämligen den reservation, som här är avgiven av herrar friherre Lagerfelt, Elon Andersson m. fl. Den reservationen tillmötesgår ju icke motionen i dess helhet, men den verkar i någon mån i det syfte, som motionärerna avsett. Det är i denna reservation fråga om ett framflyttande av den retroaktiva verkan av utskiftningsskattens höjning, som bevillningsutskottet i sitt betänkande föreslagit, till den 1 april 1940.

Herr talman! Jag vill i nu föreliggande situation från min sida yrka bifall till denna reservation av herrar friherre Lagerfelt, Elon Andersson m. fl., och jag hoppas att den måtte vinna kammarens bifall.

Herr *Bäckman* instämde häruti.

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! När utskiftningskatten kom till 1927 skedde det för att täcka en lucka i skattesystemet. Jag var själv med i det utskott, kommunalskatteutskottet, som 1927 behandlade frågan, och jag har minne av att man där behandlade spørsmålet om utskiftningskatten ganska lättvindigt. Den kom till mera av en tillfällighet och ägnades icke någon mera genomgripande behandling. Man var redan då på det klara med att den lösning av utskiftningskatteproblemet, som åstadkoms, var provisorisk och att frågan i hög grad behövde en översyn. Sedan dess har vid upprepade tillfällen från riksdagens sida begärts en sådan översyn. Av olika anledningar har den emellertid icke kommit till stånd. Den skattekommitté, som bl. a. fått till uppgift att behandla denna fråga, avslutade sitt arbete utan att ha kunnat uppta frågan till behandling. I denna stund stå vi egentligen i samma läge som 1927. Vi få sålunda betrakta utskiftningskatten som ett provisorium. Detta skatteprovisorium har emellertid under årens lopp kommit att skärpas undan för undan och har således för de skattskyldiga blivit alltmera kännbart. Detta står i samband med de under årets lopp vidtagna höjningarna i den direkta beskattningen, något som nödvändiggjort motsvarande höjningar i utskiftningskatten.

Mot skattehöjningarna kan man i och för sig icke rikta någon invändning och icke heller mot den nu föreslagna höjningen. Man kan emellertid och särskilt nu, när det gäller en så väsentlig höjning av skatten som här föreslagits, med desto större skärpa efterlysa den revision av själva skattesystemet, som från början var förutsatt men som ännu icke kommit till stånd. Detta har utskottet skrivit under på, och här står utskottet enhälligt. På den punkten har utskottet tillmötesgått den framställning, som gjorts i den av herr Sandström m. fl. avgivna motionen. Däremot har utskottet icke kunnat ansluta sig till motionärernas uppfattning, att man borde låta med den föreslagna skattehöjningen anstå, till dess revisionen av skattesystemet kommit till stånd. Om man hade följt motionärerna på den punkten, hade resultatet blivit att samtidigt som den direkta skatten för såväl enskilda som för juridiska personer undergått en mycket betydande höjning hade utskiftningskatten kommit att kvarstå med en skattesats, som väsentligen understeg den därefter gällande skattesatsen för enskilda och för juridiska personer. För att här åstadkomma en likformighet är det nödvändigt att redan nu höja utskiftningskatten. På den punkten finns ingen meningsskiljaktighet. Däremot har inom utskottet yppats en mycket bestämd uppfattning, som kommit till uttryck i den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna reservationen, för att den retroaktiva tillämpning av utskiftningskattens höjning, som föreslagits av Kungl. Maj:t, icke skall sträckas längre tillbaka i tiden än som är rimligt och nödvändigt.

Enligt reservanternas uppfattning finnas icke några sakliga skäl för att låta skatten få retroaktiv tillämpning till den 15 november 1939. Vi finna det ganska godtyckligt att välja just detta datum med den motiveringen, att då framlades förslaget till värnskatt för år 1939. Vi anse det datum, som sakligt kan försvaras, vara den 1 april detta år. Det var ungefär vid den tiden som den promemoria framlades, som ligger till grund för det nu föreliggande skatteförslaget. En retroaktiv tillämpning till den 15 november i fjol kommer naturligtvis att medföra, att en del bolag, som under tiden därefter i god tro beslutat om utskiftning och anmält detta till patent- och registreringsverket, komma att få vidkännas den höjda skattesatsen. Om det verkligen visade sig, att ett mycket stort antal bolag under denna tid begagnat sig av utskiftningsinstitutet och därmed kommit i åtnjutande av den lägre skatten, för den händelse icke skattehöjningen tillämpats retroaktivt, hade saken ställt sig annorlunda. Enligt en undersökning, som utskottet företagit, visar det sig emel-

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)
lertid, att det är ganska få bolag, som under denna tid beslutat utskiftningsav sina tillgångar. Reservanterna anse därför, att starka sakliga skäl tala mot den av Kungl. Maj:t föreslagna retroaktiva tillämpningen av denna skatt till den 15 november 1939, och hemställa, att skattehöjningen endast skulle gälla för sådana beslut om aktiebolags trädande i likvidation eller nedsättning av aktiekapitalet, som anmälts för registrering efter den 1 april 1940.

För den händelse riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, kan man förutse, att en del bolag, som tidigare fattat beslut om utskiftningsav sina tillgångar, inte komma att låta detta beslut träda i verkställighet. Därigenom kommer staten att gå miste om den utskiftningsav sina tillgångar, som eljest skulle erhållits, och det blir icke blott skatt efter den högre skatteprocenten utan också skatt efter den lägre skatteprocenten, som staten förlorar.

Jag skall icke taga upp frågan, huruvida det överhuvud taget är klokt och lämpligt, att bolag i dessa tider utskifta sina tillgångar. Jag vill endast påpeka, att det måste anses vara ett legitimt intresse, att detta utskiftningsinstitut finns och att man därför bör tillämpa det på ett sätt, som står i överensstämmelse med rättvisa och billighet. Detta kommer enligt mitt förmenande bäst till uttryck, om vi följa det förslag, som framlagts i den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Nylander* och *Lundell*.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag finner ingen anledning att ingå i någon tvist om ting, där utskottsmajoriteten och reservanterna äro eniga. Vi ha från båda sidor starkt understrukit nödvändigheten av en översyn av den ifrågakommande utskiftningsav sina tillgångar. Jag finner heller ingen anledning att yttra mig angående den motion, som herr Sandström väckt. Jag vill blott säga, att när han klagat över skattesatsen 30 procent, vill jag meddela, att det förhåller sig på det sättet, att däri icke är medräknat senaste förslaget till skattehöjning. Skulle man taga hänsyn även till detta, borde skattesatsen vara 32 procent i stället för 30 procent.

Vad sedan gäller den fråga, där reservanterna skilja sig från utskottets majoritet, nämligen frågan angående tiden för ikraftträdandet av denna nya justering av utskiftningsav sina tillgångar, medger jag öppet och gärna, att man kan prestera skäl för båda ståndpunkterna. Man kan prestera skäl för att man väljer den 15 november, men man kan också prestera skäl för att man stannar och icke går längre tillbaka än till den 1 april i år. Jag vill emellertid säga, att det är icke alldeles utan betydelse, att till den ståndpunkt, Kungl. Maj:t valt, ansluta sig praktiskt taget alla hörda myndigheter utom kommerskollegium och de näringsorganisationer, som fått tillfälle att yttra sig. Kommerskollegium hävdar nämligen en ståndpunkt ungefär densamma som den, vilken reservanterna intagit, under det att till Kungl. Maj:ts ståndpunkt ansluta sig såväl kammarrätten och riksräkenskapsverket som de hörda länsstyrelserna — även länsstyrelserna i de län, där man kommit att räkna med mycket större utskiftade belopp under det senast förflutna året än under de föregående åren. Dessa synpunkter ha varit avgörande för bevillningsutskottets majoritet. Vi ha ansett dessa skäl så starka, att det icke funnits någon anledning att vidtaga någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber därför att få hemställa om bifall till vad bevillningsutskottet föreslagit.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall icke upptaga någon debatt om det principiellt riktiga eller berättigade i den beskattning, varom här är fråga,

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)
eller i en sådan ökning av denna beskattning, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Alldeles givet kan det i allra högsta grad sättas under debatt, huruvida vid ett visst tillfälle tillskjutet kapital, som till en del icke längre är behöfligt i den rörelse, för vilket det varit avsett, och som därför återlämnas till aktionärerna, i själva verket kan sägas var ett lämpligt skatteobjekt.

Den föregående ärade talaren anförde för sitt ståndpunktstagande bland annat, att myndigheterna tillstyrkt förslaget, och jag förstår mycket väl, att dessa myndigheter ha yttrat sig på det sätt, som de ha gjort. Man väntar sig sällan annat när det gäller skattefrågor och yttranden från de myndigheter, som ha med skatteuppbörd eller skatteprövning att göra. Det förefaller mig emellertid, som om kommerskollegii uppfattning i detta fall borde väga på ett helt annat sätt liksom även de hörda näringsammanslutningarnas yttranden.

Det är emellertid som sagt icke om den principiella frågan, som jag här vill orda, utan det är om en annan sida av saken. Det är, såvitt jag vet, ett litet fåtal företag, som under den ifrågavarande tiden ha vidtagit sådana åtgärder, som det här gäller. För några år sedan förekom det däremot, att åtminstone ett företag av helt annan storleksordning vidtog en dylik åtgärd.

Det rör sig emellertid härvidlag om beslut, som äro fattade i laga ordning, d. v. s. enligt bolagets egen bolagsordning, men icke nog med detta utan beslutet ha också fattats med hänsyn till en viss gällande lagstiftning. Regeringen föreslår emellertid och riksdagen kommer eventuellt att besluta om ett förfarande, som innebär, att när de tidigare fattade besluten skola exekveras, sker det under helt andra förutsättningar än när dessa laga beslut fattades. Det förefaller mig knappast riktigt och knappast värdigt statsmakterna. Staten bör, när den beslutar nya beskattningsnormer, göra det i så god tid, att icke staten behöver gå retroaktivt tillväga.

Om företaget det oaktat vill fortsätta proceduren, kan det beröra företaget på helt annat sätt än man förutsatte, när beslutet fattades. Om företaget upphäver sitt beslut, kan det också beröra aktionärerna ganska väsentligt. Jag kan anföra ett sådant exempel som att en aktionär har påräknat en viss återbäring av sitt i företaget i fråga investerade kapital och att han därför — jag vet, att det faktiskt har skett — kan ha tecknat försvarsobligationer, att betalas, när dessa pengar falla ut. Om bolaget inhiberar kapitalåterbäringen, står han där med sitt tecknade försvarslån utan att kunna fullgöra sin förpliktelse. Han kan också ha iklätt sig andra ekonomiska förbindelser. Jag menar, att detta tillvägagångssätt från statens sida är icke riktigt. Det kan hända, att företaget inhiberar vad det hade tänkt sig, även om rättfärdigheten av en dylik åtgärd kan sättas i fråga. Det är ju icke givet, att det är precis samma bolagsstämmodeltagare, som äro närvarande vid en utlyst extra stämma. Staten kan på detta sätt också komma att gå miste om den inkomst, som den har påräknat, vilket ju redan förut har påpekats under debatten.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var att jag anser, att det är stridande mot statens värdighet och mot rättvisa och billighet att genomföra en ökad beskattning på det sätt, som nu föreslås, d. v. s. retroaktivt. Jag vill därför ansluta mig till yrkandet om bifall till den av friherre Lagerfeldt m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall endast med några ord söka klarlägga, varför den uppfattning, som den siste ärade talaren gjorde sig till tolk för, icke ger en riktig bild av läget. Det är icke på det sättet, att vi här ha två i princip skilda skattelagar. Utskiftningskatten har tillkommit för att förhindra, att företag skola begagna sig av en bakväg för att slippa undan den vanliga beskattningen genom att

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)
helt enkelt upplösa företaget eller nedsätta aktiekapitalet. Utskiftningskatten är alltså ett nödvändigt komplement till den vanliga inkomstskatten, och det hade varit helt naturligt, om utskiftningskatten därför rent automatiskt hade följt med vid höjningar i den vanliga inkomstskatten. När höjningar av inkomstskatten företagas, är det alltså naturligt och har tidigare varit regel, att utskiftningskatten följt med. Eftersom man emellertid nu icke omedelbart företog en sådan höjning, när värnskatten genomfördes, ha vissa företag kunnat besluta en sådan upplösning eller en sådan nedsättning av aktiekapitalet, som skulle leda till att de i jämförelse med andra skulle få en oriktigt låg skatt. När man alltså nu bestämmer, att utskiftningskatten skall höjas, är det naturligt, att man säger, att de, som vilja utskifta sina tillgångar, skola icke ha det bättre än de, som på normalt sätt ha fått betala skatt. Alltså bör utskiftningskatten gälla från den tidpunkt, då det var klart för alla skattebetalare, att en sådan höjning av inkomstskatten skulle ske.

Det förefaller under sådana förhållanden ganska egendomligt, att man föreslår att samma tidpunkten till den 1 april 1940. Varför skola de företag, som besluta utskiftning efter den 1 april, icke komma undan lika väl som de, som beslutat samma sak före den 1 april? Detta kan endast förklaras därmed, att man säger, att när det nu föreliggande förslaget framlades, vilket för övrigt icke skedde den 1 april utan den 24 april, var det klart, att det skulle bli en höjning, men detta var lika klart förra hösten, när förslaget om värnskatten blev framlagt. Jag kan således icke se annat än att reservanternas förslag innebär att gå en väg, som skulle, jag vill icke säga premiära, men innebära en lockelse för folk att använda sådana luckor, som händelsevis ha uppstått i skattelagarna, för att komma undan billigare än andra jämförliga företag göra.

När herr Liedberg säger, att på detta sätt får icke staten lika mycket skatt, som den skulle få, därest utskiftning ägde rum, kan jag endast svara, att det är icke egentligen meningen, att staten skall ha inkomst på detta sätt. Om tillgångarna stanna kvar hos företaget, komma de på vanligt sätt att förr eller senare bli utdelade, och då får staten sin inkomst efter den skala, som gäller för alla jämförliga företag.

Jag kan således icke finna annat än att den ståndpunkt, som majoriteten i utskottet kommit till, är den enda, som är förenlig med rättvisa och jämlikhet i fråga om beskattningen.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag vill endast genmäla gentemot herr finansministern, som framhöll, att inkomstskatten och utskiftningskatten icke i princip äro två skilda skattelagar, att så torde dock i åtskilliga fall vara förhållandet. Om det är samlade vinstmedel, som utskiftas, är det givet, att dessa pengar utan utskiftning skulle komma att delas ut såsom vinst och beskattas i enlighet härmed, men om det är *tillskjutet kapital*, som återlämnas, ställer sig saken nog på annat sätt. I många fall kan det dock faktiskt bevisas, att det sistnämnda är fallet. Ett bolag kan exempelvis ha haft större rörelse och därför större användning för kapital, men när rörelsen minskas, finner man sig icke längre ha användning för hela det tillskjutna kapitalet utan vill återlämna en del därav. Det rör sig här principiellt faktiskt om två olika saker.

Herr finansministern framhöll också, att man med utskiftningskatten velat hindra, att ett företag så att säga på bakvägar sökte undgå en beskattning, som eljest skulle ävilat detsamma. I det fall, det rör sig om uppsamlade vinstmedel, kan detta resonemang vara riktigt, men jag säger fortfarande, att i så fall skall dock sådan lagstiftning först tillkännagivas och sedan tillämpas, och man skall icke ställa människor, som lita på att vi ha vissa lagar och

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)
förordningar här i landet och som fatta sina beslut i enlighet med dessa, inför det förhållandet, att när det fattade beslutet skall fullgöras, så gäller en helt annan lagstiftning, som fått retroaktiv verkan.

Om nu riksdagen fattar beslut i enlighet med regeringens förslag och finansministerns mening och om något bolag skulle besluta en utskiftning i enlighet med den därmed gällande ordningen, vad hindrar då, att när *det* bolaget i sin tur skall företa den beslutade utskiftningen, så kommer regeringen med en ny proposition, som med samma argumentering som i dag förklarar, att det skall icke vara 30 procent utan 50 eller 60 procent, och att detta skall gälla retroaktivt! Vederbörande företag har dock fattat sitt beslut i tron, att vad riksdagen i dag beslutat, skall ha viss giltighet. Jag tycker icke, att det är hållbart, herr statsråd, att lagstifta på det sättet, icke ens i skattefrågor.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Herr Liedberg säger, att det icke är riktigt att lägga utskiftningskatt på det, som icke är uppsamlade vinstmedel utan eventuellt är återlämnat kapital, som en gång blivit inbetalat men som man funnit vara för stort. Jag vill emellertid framhålla, att om man sätter datum för lagens ikraftträdande till den 1 april, så kommer ju i alla fall varje bolag, som är i sådant läge och som efter denna datum beslutar återlämna kapital, att träffas av den högre utskiftningskatten.

Jag kan tillägga, att det kanske kan synas i någon mån hårt, om ett bolag kan säga, att vi ha handlat i god tro; vi skulle aldrig ha fattat ett sådant beslut om utskiftning, såvida vi hade vetat, att skatten skulle bli höjd; vi visste, att inkomstskatten blivit höjd men vi trodde, att vi skulle komma billigare undan på detta sätt, om vi utskiftade, och därför gjorde vi det, men annars skulle vi icke gjort det. Jag vill emellertid framhålla, att om detta skulle vara fallet för något bolag, så kan det låta sitt beslut gå tillbaka och det behöver i så fall icke betala denna högre utskiftningskatt.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Herr statsrådet sade, att det borde ha stått klart för alla skattebetalare, att denna höjning av utskiftningskatten skulle komma till stånd i samma ögonblick som förslaget om värnskatt framlades. Det är möjligt, att så var fallet med en hel del skattebetalare, men det har tydligen icke varit fallet i den utsträckning, som man kanske föreställt sig, när man inom finansdepartementet har berett denna sak, ty den statistik, som utskottet har framlagt på grundval av redogörelse från patentverket, visar, att det icke förekommit någon anmärkningsvärd ökning i antalet utskiftningsfall under det senaste halvåret.

Jag tyckte mig i herr statsrådets anförande finna en liten återklang av en uppfattning, som man rätt ofta möter, att utskiftning egentligen innebär ett försök att på mer eller mindre illojal väg komma ifrån beskattning. Jag bestrider icke, att det finns sådana fall men jag vågar å andra sidan påstå, att det också finns ett rent lojalt behov av utskiftningsinstitutet. Det är för att skydda detta lojala behov och för att ge de företag, som i lojalt syfte behöva tillgripa utskiftning av sina tillgångar eller upplösning av företaget, möjlighet att göra detta utan en alltför tryckande beskattning, som jag mycket enträget hemställer om en snar översyn av detta skatteinstitut. Ingen skall gå från denna debatt med den uppfattningen, att någon av oss, som talat i denna sak, på något sätt vilja befria de företag från utskiftningskatt, som i mer eller mindre illojalt syfte försöka tillämpa utskiftning för att komma ifrån en högre skatt. Vi måste emellertid å andra sidan ha klart för oss vad skattelagstiftaren dock en gång har erkänt, nämligen att det finns ett

Förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten. (Forts.)

lojalt behov av utskiftningsinstitutet, och det framstår därför såsom särskilt angeläget, att det lojala bruket av detta institut kringgärdas med bättre skydd än för närvarande och att det icke blir utsatt för en sådan godtycklig tillämpning av skattehöjningar, som nu har skett.

Jag skulle alltså vilja hemställa, att herr statsrådet ville gå i författning om en snar översyn av detta skatteinstitut.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall endast taga upp en punkt i herr statsrådets yttrande. Herr statsrådet uttalade, att de företag, som till äventyrs kunna ha fattat beslut om utskiftning, ha gjort det, därför att de trodde, att de på det viset skulle komma lindrigare undan. Jag kan emellertid icke tänka mig annat än att det för företagen lika väl som för alla andra den gången var fullkomligt okänt, att denna skattehöjning skulle komma till stånd. Knappast någon lär väl ha kunnat spekulera i att komma billigare undan från något, som man icke kände till skulle bli dyrare. Jag vågar för min del emellertid alltjämt hävda, att de kunde haft rätt att tro, att gällande lagar skulle gälla och tillämpas i vanlig ordning och att icke staten skulle retroaktivt rubba bestående lag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten. Jag vill egentligen blott säga till herr Ivar Anderson, att i viss mån har han rätt, när han säger, att den ifrågavarande tidpunkten är godtyckligt vald. Egentligen hade man nämligen inte behövt säga någonting alls om tidpunkten, varvid den nya utskiftningskatten skall ha gällt för all pågående utskiftning. På grund av att vi väntade just denna invändning, att folk icke kunde veta, att denna utskiftningskatt skulle höjas, satte vi emellertid detta datum, från vilket det var klart, att alla skatter skulle höjas, varvid det också var en nödvändig konsekvens, att även utskiftningskatten skulle höjas.

I fråga om en översyn rörande ifrågavarande lagstiftning är jag ense med doktor Anderson om att en sådan bör ske.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sandström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Det föreliggande utskottsförslaget innebär en utsträckning av krigslagarna att omfatta större områden, huvudsakligen hemvärns- och luftbevakningspersonal. Vi ha icke haft något att erinra mot denna utsträckning i andra fall än då det gäller minderåriga, som anställts på kontrakt framför allt i luftbevakningstjänst såsom telefonvakter och lyssnarposter. Det uppges, att det anställts ett betydande antal unga flickor och likaledes unga pojkar — hela skolklasser till och med — för dessa ändamål. I en del fall ha målsmännen måst lämna tillstånd, innan vederbörande tecknat kontrakt i fråga om en sådan anställning. Nu anse vi det mindre lämpligt, att dessa unga, som inhämtat sina målsmäns tillstånd till anställning på kontrakt under det förhållandet, att krigslagarna icke gälla för dem, genom ett riksdagens beslut skulle flyttas in under krigslagarnas tillämpning utan tillfälle för dem att säga upp de kontrakt, på grund av vilka de äro bundna till tjänstgöring under en viss tid. Inom utskottet har man icke velat gå med på vår mening, därför att man uppgav, att det skulle stöta på en del organisatoriska svårigheter att ordna detta. Jag ämnar därför icke heller ställa något yrkande utan har endast velat antyda vad som ligger under vår reservation och jag förmodar, att kammaren måste anse, att det finns skäl för betänksamhet på denna punkt.

Häruti instämde herr *Berg*.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag skall blott säga några få ord i denna fråga. Såsom framgår av utlåtandet ha inom utskottet funnits betänkligheter mot att lägga under krigslagarna de personalgrupper, som det här är fråga om. För min personliga del hade jag gärna yrkat, att utskottets förslag skulle ändras så, att de, som deltog i hemvärdet under fredstid, icke skulle falla under krigslagarna, men det visade sig under behandlingen i utskottet, att även om någon tveksamhet fanns hos flertalet av utskottets ledamöter hade vi dock icke möjlighet att på den korta tid, som stod till vårt förfogande, komma fram med något annat förslag än det, som här föreligger. Då vi dessutom också hade den uppfattningen, att det var mindre lämpligt att här i riksdagen nu taga upp någon större strid om den saken, anslöto vi oss helt till Kungl. Maj:ts förslag men med den tvekan, som uttalats i utlåtandet, och som kommit till uttryck även här i dag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Förordnande jämlikt 1 § moratorielagen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till utfärdande av förordnande jämlikt 1 § moratorielagen.

Genom en den 24 maj 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 304, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över

Förordnande jämlikt 1 § moratorielagen. (Forts.)

justitiedepartementens ärenden föreslagit riksdagen att samtycka till att Konungen meddelade förordnande jämlikt 1 § moratorielagen i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid propositionen fogat förslag till förordning om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods m. m.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf* och *Caap*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall i övrigt till propositionen, uttala sig för sådan begränsning av den föreslagna förordningen, att densamma endast komme att gälla egendom varav köparen vore i behov för sin och sin familjs bärgning.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! När den förevarande propositionen remitterades till utskottet, tillät jag mig att yttra några ord och därvid uttrycka en viss oro. Jag var orolig för att detta första steg på moratorievägen måhända kunde bli av prejudicerande betydelse. Det är otvivelaktigt så, att många företagaregrupper genom krisen råkat in i besvärigheter. Det är också begripligt, om dessa se en utväg ur dessa besvärigheter i ett moratorium, och att man därför gör framställning om en sådan lösning. Man glömmer emellertid i detta sammanhang så lätt, att ett moratorium är ett tveeggat svärd och skadar hela det ekonomiska maskineriet. Utan tvivel vore det synnerligen lämpligt och behövt i en situation sådan som denna, om det visades en god vilja från både kreditgivare och kredittagare att försöka komma överens och därigenom komma ifrån de besvärigheter, som här ställa upp sig, på ett smidigt och hyggligt sätt utan att man behöver tillgripa en sådan extraordinär åtgärd som ett moratorium.

Min oro har icke precis blivit mindre, sedan jag läst utskottets utlåtande. Utskottet har blott en rads motivering, där utskottet säger, att utskottet icke har funnit något att erinra emot Kungl. Maj:ts förslag. Jag frågar mig vad kammarens ärade ledamöter ha för stöd för sitt ståndpunktstagande, när kammaren nu skall fatta beslut. Från utskottets lilla rad kan icke något stöd för detta ståndpunktstagande hämtas. Går man till propositionen, finner man, att även den är ganska kortfattad. Däri meddelas, att man redan i september 1939 inom justitiedepartementet utarbetat en p. m., som avsåg vissa inskränkningar i rätten att återtaga motorfordon, som sålts genom avbetalningsköp. Över denna p. m. infortrade man yttrande från olika håll, men den föranledde då ingen åtgärd. Nu har emellertid Kungl. Maj:t lagt fram ett förslag, men detta förslag är, såsom framgår av den bifogade förordningen, betydligt mera vidsträckt än den p. m., som upprättades i september. Det finns dock icke i propositionen återgivna några som helst yttranden över detta nya förslag. Jag vet icke — och det kan ingen annan av oss heller veta — i vad mån departementschefen begärt yttranden från olika håll enligt den föreskrift, som står i § 10 regeringsformen. I varje fall ha inte riksdagens ledamöter fått något tillfälle att taga del av de uppfattningar, som kunna finnas hos ämbetsverk samt olika institutioner och organisationer, vilkas uppfattning det självfallet är av rätt stor betydelse att känna till, när man skall taga ståndpunkt i denna fråga.

Vad själva den föreslagna förordningen beträffar anser jag för min del, att man skulle nå det syfte, som såvitt jag förstått skulle vara propositionens huvudmotiv, nämligen att ge ett visst skydd åt motorfordonsägare, som blivit satta i en prekär situation på grund av de hårda bensinrestriktionerna, ifall

Förordnande jämlikt 1 § moratorielagen. (Forts.)
man stadgat en sådan inskränkning, som föreslagits i den av herrar Ewerlöf och Caap vid utskottets betänkande fogade reservationen. Jag har en känsla av att man icke i onödan skall utvidga denna moratorielag, icke blott därför att det på det område, det här närmast är tal om, kommer att bli svårigheter och besvärligheter såsom följd, utan också därför att det stimulerar andra grupper att ropa på moratorium, och så kanske det rullar undan för undan, så att vi till slut få svårt att kunna hejda det hela.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Ewerlöf och Caap.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det är helt naturligt, att betänkligheter av det slag, som den föregående ärade talaren omnämnt, kunna anföras mot ett lagförslag som detta. Trots att vi, som nu tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, kunna dela de betänkligheter, som anförts, ha vi likväl icke ansett detta vara tillräckligt skäl för att motsätta oss en lagstiftning utan vi ha ansett, att för Kungl. Maj:ts förslag anförts skäl, tillräckligt starka åtminstone i vissa fall, för att ett moratorium av det slag, som här ifrågakommer, bör bli genomfört.

Nu säger den föregående ärade talaren, att utskottet icke framfört någon motivering för sin tillstyrkan. Det är riktigt, men vi ha ansett, att Kungl. Maj:ts motivering får vara en utskottets motivering. Jag vill emellertid ge den ärade talaren rätt i att motiveringen från Kungl. Maj:ts sida kunde varit fulligare, då denna motivering närmast och allenast rör bilhandlarna och icke andra grupper. Vi få emellertid lita till att om Kungl. Maj:t vill utfärda den förordning, som avses i propositionen och utskottsförslaget, den kommer att tillämpas på ett sådant sätt, att minsta möjliga skada därav uppstår. Jag har av de handlingar, som vi haft att tillgå i utskottet, sett, att man inom andra branscher, där man även sålt på avbetalning, sagt, att man redan under normala tider söker lotsa sig fram genom frivilliga överenskommelser mellan säljare och köpare. Detta är tydligen det lyckigaste, och man har väl all anledning tro, att även efter införande av ett moratorium säljare och köpare skola kunna enas om, därest så behövs, en mindre avbetalningssumma varje gång för att slippa gå till det yttersta. Det finns också i 1 § i förslaget till förordning särskilt inskrivet, att man skall taga hänsyn till säljaren. Det står nämligen där: »Har dröjsmål med betalningen för egendom som förvärvats genom avbetalningsköp uppenbarligen föranletts av betalningssvårigheter som åsamkats köparen genom rådande utomordentliga förhållanden, äge säljaren ej på grund av dröjsmålet taga godset åter, utan så är att köparen ådagalagt likgiltighet för sina skyldigheter eller säljarens säkerhet eljest äventyras etc.» Det är särskilt detta man får lägga stor vikt vid, alltså att man tillvaratar icke endast köparens utan även säljarens berättigade intressen. Jag tror för min del, att som saken nu ligger till, finns det icke tillräcklig anledning för kammaren att bifalla reservationen. Med framhållande än en gång att jag icke är blind för konsekvenserna ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket är detsamma som bifall till propositionen.

Herr Bäckman: Herr talman! Detta lagförslag har väckt mycken oro bland näringslivets män. Det kommer att i mycket stor utsträckning inskränka avbetalningshandeln till skada för de många som kunna behöva ta den i anspråk. Jag vill icke förorda en utökning av avbetalningshandeln, men den har dock inom vissa områden en nödvändig funktion att fylla. Om detta lagförslag antages, kommer det givetvis att skydda dem som lagen avser att

Förordnande jämlikt 1 § moratorielagen. (Forts.)

skydda. Men för nya köpare kommer den att medföra stora svårigheter. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! I denna proposition begäres endast fullmakt för regeringen att i visst avseende använda moratorielagen. På grund av bensinrestriktionerna har det blivit omöjligt för en hel del personer, som köpt bilar på avbetalning, att fullgöra sina skyldigheter. Det har uppstått en social fråga av stor betydelse, nämligen hur man skulle kunna skydda dessa bilköpare från alltför starka åtgärder från säljarnas sida. Det är emellertid icke endast bilköpare som råkat ut för svårigheter utan även andra. På grund av att den förstärkta försvarsberedskapen varat längre än från början förutsågs, har det blivit nödvändigt att utfärda bestämmelser till skydd för de värnpliktiga.

Det är emellertid här endast fråga om ett exekutionsmoratorium, som avser att förhindra, att gods som sålts på avbetalning återtages av säljaren. Det har för övrigt, som herr Lindqvist påpekade, uppställts synnerligen stränga villkor för att köparen skall få åtnjuta detta skydd. Jag har valt detta alternativ i stället för att gå den väg reservanterna föreslagit. Jag anser icke att det av reservanterna föreslagna alternativet är tilltalande. Ett bifall till reservationen skulle medföra, att exempelvis en person, som köpt sina möbler på avbetalning och sedan blivit utkallad till militärtjänst, skulle kunna berövas sitt bohag, om han icke kunde fullgöra sina förpliktelser enligt avbetalningskontraktet. Reservanterna vilja ju begränsa moratorieförordnandet till att avse egendom, varav köparen är i behov för sin och sin familjs bärgning, och möbler kunna ju icke räknas till denna kategori. Jag tror att i propositionen gjorts en bättre avvägning med hänsyn till nu rådande sociala förhållanden än vad reservanterna gjort.

När Kungl. Maj:t fått denna fullmakt, kommer Kungl. Maj:t att överväga, om förordnandet omedelbart behöver utfärdas eller om de sociala missförhållanden om vilka jag här har talat ännu icke kunna anses vara så betydande, att ett omedelbart utfärdande av förordnande är av nöden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till utfärdande av visst förordnande.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om semester.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Örebro: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet yrkas avslag bland annat på en av mig väckt motion, vari föreslagits viss ändring i semesterlagen. I motionen har yrkats, att som kvalifikations-

*Vissa
ändringar i
lagen om
semester.*

Vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)
tid för semester skulle få räknas jämväl den tid, arbetstagare fullgör tjänstgöring i förstärkt försvarsberedskap. Tjänstgöring i förstärkt försvarsberedskap skulle alltså likställas med fullgörande av repetitionsövning, landstomsrepetitionsövning och landstomsbefälsövning. Jag har ansett och anser fortfarande, att de uppoffringar för det allmänna som både de inkallade själva och deras familjer få underkasta sig äro stora nog i sig själva. Det kan icke vara riktigt, att den nödtvungna frånvaron från arbetet med därav följande förlust av arbetsinkomsten skall få så ogynnsamma konsekvenser lång tid efteråt, som fallet blir med nuvarande formulering av lagen, speciellt som fullgörandet av denna samhällseliga plikt icke utkräves i lika mån av alla. När semestertiden kommer och fabriker och verkstäderna slå igen, få de som icke varit inkallade utan haft sin inkomst hela året denna sin förmån ytterligare markerad därigenom att de få lön även under semestern. De som varit inkallade däremot gå i större eller mindre utsträckning miste om denna förmån. Det innebär med andra ord, att de få gå arbetslösa under semestern. De som fått göra en uppoffring för samhället bli alltså ytterligare missgynnade. Jag tycker icke att detta är någon vidare trevlig konsekvens av lagen.

Det skall gärna medgivas, att förutsättningarna för ett bifall till motionen oförändrad nu icke förefinnas i samma mån som då motionen skrevs. Då jag skrev motionen i januari månad, utgick jag från att arbetsgivaren skulle betala semesterersättningen för den tid som beredskapstjänstgöringen omfattade. Nu har ju emellertid den förstärkta försvarsberedskapen av kända skäl blivit så långvarig, att det för många i synnerhet mindre företagare skulle innebära en alltför stor påfrestning, om de nödgades betala semesterersättning både till dem som varit inkallade och till dem som varit vikarier för de inkallade. Utskottet har i sin för övrigt mycket välvilliga motivering uttalat, att det vore tänkbart, att staten trädde emellan, och utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall ägna uppmärksamhet åt spörsmålet. Jag hoppas livligt, att så skall bli fallet. Jag hoppas till och med, att ett regeringsinitiativ, vilket tydligen är det enda som har utsikt att vinna resonans här i riksdagen, skall vara att motse redan vid den kommande urtima riksdagen. Jag avstår därför, herr talman, från att nu ställa något yrkande.

Herr **Andersson** i Mölndal: Herr talman! Det är naturligtvis inte nu, då frågan om att sätta semesterlagen ur kraft för ett eller annat område när som helst kan bli aktuell, rätta ögonblicket att tala om förbättringar av denna lag.

Det är emellertid en sådan förbättring vi motionärer ha önskat, då vi ifrågasatt att även reservarbetare skulle bli berättigade till semester. Vi ha nämligen ansett det orättvist, att reservarbetarna skola komma i en undantagsställning i förhållande till beredskapsarbetarna. Det har på arbetsplatser, där det funnits såväl reservarbetare som beredskapsarbetare, förekommit fall, då arbetet inte kunnat fortsättas, därför att beredskapsarbetarna skulle ha den semester, som de varit berättigade till. Följden har varit, att reservarbetarna fått gå lediga en tid utan någon ersättning. Även om man vid semesterlagens antagande ville fastslå, att reservarbete vore en form av hjälp och inte en form av anställning, hade man säkerligen inte räknat med att semesterlagen skulle få sådana verkningar för reservarbetarna.

Men även om man anser att det arbete, som reservarbetarna få, är en form av hjälp, medan det arbete, som beredskapsarbetarna erhålla, utgör en anställning, kan det dock inte vara riktigt, att av två arbetare — en reservarbetare och en beredskapsarbetare — som varit anställda på samma arbetsplats ungefär lika lång tid, den ene skall vara berättigad till semester, medan däremot

Vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

den andre inte får någon semester och samtidigt även kan råka ut för olägenheten att få gå ledig utan att erhålla särskild ersättning.

Vi ha i vår motion påtalat detta förhållande och hade önskat, att frågan skulle ha beaktats av utskottet. Men då utskottet har yrkat avslag på motionen och någon möjlighet att vinna bifall till densamma här inte torde förefinnas, vill jag icke ställa något yrkande.

Herr Fredberg: Herr talman! Då jag har begärt ordet i denna fråga, har det skett dels i anledning av vad som säges i motionen nr 188 och dels på grund av utskottets ställningstagande till denna motion.

I nämnda motion yrkas, att de, som äro utkallade i förstärkt beredskaps-tjänst, skola erhålla rätt till semester, och det ifrågasättes, att den semesterersättning, som därvid skall utgå, skall betalas av arbetsgivarna. Såvitt jag har fattat andra lagutskottet rätt, har utskottet ställt sig välvilligt till tanken, att en utredning skulle komma att resultera i framläggandet av ett förslag i denna riktning.

Jag vill från början framhålla, att jag inte har någonting emot, att de, som äro utkallade i förstärkt försvarsberedskap, erhålla semesterersättning, men jag finner det inte rimligt, att man ifrågasätter, att kostnaderna därför skola läggas på den enskilde arbetsgivaren. Det har ju tidigare sagts här i riksdagen, att försvaret är en statens angelägenhet, även när det gäller kostnaderna. Detta framhölls t. ex. inte för så länge sedan, då frågan var före, huruvida kommunerna skulle få rätt att anslå medel till vissa försvarsåtgärder, i det fallet till luftvärn. Jag anser, att denna princip, att det är statens sak att svara för kostnaderna för försvaret, bör tillämpas även i här förevarande fall.

De enskilda arbetsgivarna — jag talar här närmast för de mindre företagarnas räkning — ha ju som alla andra sin del att bära av bördan för försvaret i form av värnskatt och andra skatter av olika slag, och det skulle inte vara rimligt — det vill jag ännu en gång understryka — att lägga på dem en extra skatt i form av semesterersättning åt de anställda under den tid dessa äro utkallade i förstärkt försvarsberedskap.

Då man från företagarnas sida i samband med semesterlagens antagande uttalade vissa farhågor i anledning av de ökade kostnader, som lagen skulle medföra, så framhölls det, att man naturligtvis finge lägga dessa merkostnader på produktionen. Även om det teoretiskt är möjligt att förfara på det sättet, så kan nu frågas: Varpå skall en företagare lägga kostnaderna för semesterersättning, när arbetarna inte utföra något arbete för hans räkning, därför att deras arbetskraft tagits i anspråk av staten? Det är enligt mitt förmenande staten, som i ett sådant fall skall bära dessa semesterkostnader.

Om det blir staten, som skall svara för denna ersättning, kunna också flera bli delaktiga därav, bl. a. sådana som inte ha förmånen av stadigvarande anställning. Även jordbrukarsöner, mindre företagare etc., som egentligen inte äro någonting annat än arbetare, kunna få dylik ersättning.

Om nu den fortsatta utredning, som andra lagutskottet ifrågasätter, kommer till stånd, hoppas jag, att dessa synpunkter måtte vinna något beaktande. Men jag hoppas också, att man därvid skall ge de mindre arbetsgivarna tillfälle att yttra sig över dessa frågor.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag vill bara i all korthet framhålla, att det varit just de svårigheter, som skulle ha uppstått därigenom att de små

Vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

arbetsgivarna finge betala dubbel semesterersättning, som gjort att utskottet inte ansett sig kunna gå in för det förslag, som framförts i motion nr 188.

Motionären, herr Hansson, har också fattat utskottets uttalande på det sättet, och jag vill bara för den siste ärade talaren understryka, att det står direkt utsagt, att utskottet tänker sig den möjligheten att staten skall ingripa.

Jag tror således, att den utredning, som vi hoppas skall komma, skall gå i den riktning, som här ansetts önskvärt.

Herr **Ericsson** i Kinna: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att påpeka, att det för närvarande ju arbetar en statlig utredningskommitté, som sysslar just med problem av den art det här gäller, alltså de svårigheter som kunna uppkomma för de inkallade.

Jag har fattat situationen på det sättet, att stora delar av vårt folk anse, att de inkallade i en eller annan form böra erhålla semester. Frågan är bara vem som skall bestrida kostnaderna för denna semester. I de direktiv, som denna sociala försvarsberedskapskommitté fått, talas om upprättandet av en stödfond, och man kan ifrågasätta, om det inte vore lämpligt att kommittén undersökte möjligheterna att därigenom bisträcka dem av de inkallade, som inte ha förmånen att åtnjuta semester av sina enskilda arbetsgivare.

Jag tror, att denna sak vore värd särskilt beaktande, då en allmän stämning ute i landet synes påfordra, att de inkallade inte skola behöva göra större oppoffringar än som är absolut nödvändigt.

Överläggningen var härmed slutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Ändrad lydelse av 1 § lagen om förbud mot arbetstagaras avskedande med anledning av värnplikts-tjänstgöring m. m. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagaras avskedande med anledning av värnplikts-tjänstgöring m. m.

Därvid yttrade

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ämnar inte ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och jag har endast begärt ordet för att bli i tillfälle att påpeka en viss osäkerhet, som synes råda, nämligen huruvida den förmån, som man här vill tillförsäkra frivilliga vid krigsmakten, skall tillkomma även de s. k. lottorna. Jag vill framhålla, att såvitt jag kan förstå skall så vara förhållandet i de fall, då vederbörande äro anställda vid krigsmakten med kontrakt.

Det har sagts mig, att det inte gjorts några svårigheter, när det gällt statsanställda som åtagit sig denna frivilliga tjänstgöring, men att det förekommit vissa svårigheter, när det varit fråga om enskilda arbetsgivare. Jag har därför vid detta tillfälle velat understryka, att den förmån, som här av-

*Ändrad lydelse av 1 § lagen om förbud mot arbetstagares avskedande med
anledning av värnpliktstjänstgöring m. m. (Forts.)*

ses, beredas de frivilligt anställda vid krigsmakten, skall, såvitt jag kan förstå, tillkomma även dessa kvinnliga krafter.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets memorial, nr 8, angående ersättning till dess tjänstemän; statsutskottets utlåtanden:

nr 224, i anledning av väckt motion angående organiserandet av ett hemvärn;

nr 225, i anledning av väckt motion angående utredning om framställning av torvpulver;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av krigsavlöningsreglementet;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till inköp av gengasaggregat;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till mödrahjälp och moderskapspenning för budgetåret 1940/41 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Bidrag till sjukkassor för budgetåret 1940/41;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till Fögderiförvaltningarna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av nya lokaler åt yrkesskolan vid vanförestalten i Hälsingborg;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare anslag till civila luftskyddet ävensom anslag till understöd åt flyktingar från Norge;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vägs-kattentjämningsbidrag m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anskaffning av brandredskap för Kalmar slott;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anläggningsarbeten å viss järnvägslinje; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till anordnande av skyddsrum i statens fastigheter;

bevillningsutskottets betänkande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.;

bankoutskottets memorial, nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § valuta-lagen den 22 juni 1939 (nr 350);

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsskadeersättning, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 45, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § sista stycket i förordningen om mödrahjälp; och

nr 46, i anledning av väckt motion rörande den norrländska jordfrågans lagvägar m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 15.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 374, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att även första kammaren bifölle andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 38.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 386, angående skyndsamma åtgärder i syfte att underlätta för vanföra personer att vinna arbetsanställning; och

nr 387, angående utredning om de praktiska åtgärder, som äro ägnade att tillgodoföra samhället och det produktiva livet de partiellt arbetsföras arbetskraft.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Persson</i> i Norrby	under den 13 juni,
, <i>Lindberg</i> i Umeå	, 2 dagar fr. o. m. den 13 juni och
, <i>Sundström</i> i Skövde	, 2 , , , 14 , .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.5 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 13 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

*Meddelande
av statsmi-
nistern.*

Kammaren sammanträdde inom lyckta dörrar för att mottaga det muntliga meddelande i viss fråga, som avses i Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 7 innevarande juni, nr 306; och lämnades därvid ordet åt hans excellens herr statsministern *Hansson*, som till kammaren framförde det i skrivelsen avsedda meddelandet.

En kort överläggning följde härpå, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2.50 e. m.

In fidem
Sune Norrman.